

RETSSTATEN

- en fremstilling af det
offentlige livs etik

af
Severin Christensen

Resumé, kommentarer og kritik
ved
Ejnar Pedersen

Retsstaten
- en fremstilling af det offentlige livs etik
Af Severin Christensen

*

Resumé, kommentarer og kritik
ved Ejnar Pedersen
Publiceret 2014
på
www.retsliberal.dk

Forord

For ca. 100 år siden var der i Danmark nogle mennesker, der påtog sig den opgave at finde ud af, om ikke det var muligt at bygge den menneskelige tilværelse på et nyt og bedre princip, end de hidtil kendte. Vi kalder dem *de danske retsfilosoffer*, og de kendteste af dem var professor *C. N. Starcke*, læge *Severin Christensen*, realskoleejer og filosof *Chr. Lambek* og lektor og senere folketingsmand for Retsforbundet *Axel Dam*.

Da de havde observeret, at samlivet mellem mennesker normalt fungerer godt i de små, overskuelige sammenhænge, som vennekredsen, foreningen og stammen (EP: ikke familien - her hersker blodets bånd og kærligheden, der som bekendt gør blind!) var det naturligt, at de tog deres udgangspunkt i de regler, der gjaldt i disse forhold, og derefter forsøgte at overføre dem til samfundsforholdene.

Sev. Christensen (1867 - 1933) har med bogen *Retsstaten* skrevet den mest kendte publikation om emnet. SC søger her ned til rødderne for samfunds dannelse, og selv om sproget kan være knudret med lange sætninger og fremstillingen undertiden lidt rodet, så er bogen alligevel fængslende - dels p. gr. a. sublim sproglige passager med overraskende udfald, dels og især fordi man som læser føler sig i selskab med et meget intelligent menneske, hvis hjerte banker for retfærdighed og frihed for "individet", som man kaldte det enkelte menneske dengang.

Retsstaten udgør sammen med den amerikanske socialøkonom *Henry George*' hovedværk *Fremskridt og fattigdom* (1876) det ideologiske grundlag for det *rets-liberale* parti *Retsforbundet*, der blev stiftet i 1919.

1. udgave udkom i 1911, og 2. udgave udkom stærkt omredigeret i 1922. 3. udgave udkom i 1947 længe efter *Sev. Christensens* død, ajourført ved *Arge Krapper*. Nærværende resumé bygger på denne udgave, idet jeg (mrkt. EP) ikke har kunnet nærme mig for at komme med kommentarer og kritik, især ved kapitlerne "Grundtræk af Retsstatens økonomi" og "Politik og

kultur”, hvor der forekommer uklarheder og fejlsyn - til dels set i bagklogskabens klare lys!

For at sikre, at det i så vid udstrækning som muligt er forfatteren, der taler, er det anvendte sprog for det meste hans, også uden for de egentlige citater. Fremhævelser, cursiveringer og tankestreger er næsten alle mine.

Forhåbentlig kan nedenstående anspre til at læse bogen i sin helhed - det fortjener den!

Arden i 2007, Ejnar Pedersen

Tilføjet i 2013:

Da navnet *Retsstaten* efterhånden er devalueret til en juridisk statsbetegnelse, anbefaler **Retsliberalt Forum** fremover at bruge betegnelsen **Retstaten** om det retsliberalt begrundede samfundssystem!

Indledning

Indledningsvis går SC omgående til angreb mod *skattemonopolet* som “politikernes enemagt til ubegrænset at krænke ejendomsretten” (EP: “skat” her forstået som alle former for samfundsindkomster taget af produktionsfaktorerne arbejde og kapital). Den enkeltes ejendomsret og personlige frihed er ganske prisgivet *flertalsmagtens vilkårlighed* - nogen *principiell* grænse for statsmagtens indgreb anerkendes ikke”. Og han konkretiserer med 1. verdenskrig in mente: “- dette hæslige og ydmygende anskuelsesbillede af, hvor primitivt et standpunkt vor klodes politiske organisation endnu står på: Charlatanen og den moralsk defekte - dem er det, de demokratiske partier fortrinsvis sætter på taburetterne”.

Næsten profetisk spår han, at den tyske udenrigsminister *Rathenaus* storslåede lovprisning i rigsdagen (1921) af *også i politik at holde givne løfter* kun vil vare, indtil “højere interesser” forbundet med tilstrækkelig magt byder at kaste dem overbord. *Rathenau* blev selv kort tid efter myrdet af de første Nazi-bøddler!

SC skriver: ”Er politik dømt til evindeligt at henligge som et uredeligt, smudsig kaos, et formløst uhyre, der tid til anden kræver blodofre af uskyldige millionofre af individer, som i det private liv følger hæderlige grundsætninger, men i det offentlige liv lader sine interesser og sin samvittighed i stikken til fordel for såkaldte “statshensyn”?

Og han anråber *individet* om dog at vågne op af sin “statshypnose”, og ikke fortsat tankeløst opofre sine egne private interesser for indbildte statshensyn, der ikke vedkommer ham.

“Har individet ikke *et særligt ejendomsområde*, som det alene har selvbestemmelsesretten over, og som er ukrænkeligt fra enhver regerings side? Kun *den naturlige retslære, etikken*, kan give svaret, og samtidig angive grænsen mellem den enkeltes og det offentliges retsområde”.

I oldtiden med alles krig mod alle var *staten* alt - den enkeltes skæbne afhang af fællesskabets styrke, hvilket herskeren kunne bruge - og misbruge! Langsomt opstod der dog en kritisk holdning til herskerens "du skal" - der opstod normer for, hvad man må og ikke må, som selv herskeren undertiden måtte bøje sig for. Altså en begyndende frigørelse fra vilkårlighedens overgreb - "*en opdagelse af individets egen natur et trin højere end statsmagtens interesser*". Og SC fastslår begejstret *individets opdagelse som den mest skæbnesvangre begivenhed i menneskeåndens historie - individet som parthaver, ikke bare som offerlam!*

Desværre gik den oprindelige kristendoms lære om det enkelte menneskes betydning og alles lige værdi for en tid tabt i "kleresiet", Romerkirkens stivnede centralisme. Magten har gennem tiderne benyttet alle kneb "for at hypnotisere det balstyrige individ til ro, men endog som "selve folket" (=flertallet) er magten blevet genkendt".

SC hudfletter nytte- eller velfærdsmorale, der bygger på en ubegrænset indsats fra individet af hensyn til "det størst mulige antals velfærd" iflg. *den Benthamske regel*: "*Den suveræne magt gives til den størst mulige del af dem, hvis største lykke det er det særlige formål at fremme!*" Uden principiel afgrænsning af personligt og alment fortolker flertallet almenets vel, og demokratiets magthavere betragter sig som "*folkets kærlige formyndere - denne magtens farligste forklædning!*"

- Og skønt således optimistisk på individualismens vegne (EP: vi skriver 1922) fortsætter han dog: "Hvor længe dette vil vare, er det ikke let at spå om"!

SC stoler på samvittigheden. "Den vil ikke skrumpes ind til et organ, der blot skal registrere den demokratiske flertalsvilje". Individet vil fremtidig kræve *objektive* (d.v.s. klare og tydelige) anvisninger, og ikke lade sig nøje med de tidligere morallærers *subjektive* (d.v.s. personlige) anvisninger. Giver og modtager vurderer altid forskelligt, hvad der er lykke, og derfor er vel-

færdsморalen umulig - den bliver til skalkeskjul for de styren-
des egne interesser.

“I stedet for at være retsværner foregår statsmagten borgerne med de mest ublufærdige eksempler på forfordeling. Det er aldeles åbenbart, at menneskeheden nu i politisk henseende befinder sig på en skillevej. Menneskeheden kan påny synke ned på bikubens plan, hvor individet instinktivt *som et organ i en organisme* ofrer sig for herskerens interesser - eller den kan udvikle sig selvtænkende og selvbestemmende individer”.

Hvad nyttemoralen også vil kunne bruges til, giver tyskeren *von Bernhardt* et skræmmende eksempel på: “Det er statens opgave at fremme de fælles åndelige og sædelige kræfter og sikre dem indflydelse i verden af hensyn til menneskehedens udvikling mod noget højere. Det er derfor en velgerning at påtrykke en stor del af menneskeheden den tyske ånds præg!”

Uden *den tvungne værnepligt* havde verdenskrigens millionhære ikke været mulige. Uindskrænkede monarker havde ikke kunnet mobilisere befolkningerne. Det kunne demokratierne - ***ved at gøre pligtbegrebet subjektivt!***

(EP: det kunne senere også *Hitler, Stalin og Mao* - med privilegier, tvang og løgn som virkemidler!)

1 Er der mulighed for en almengyldig morallære?

SC er optimistisk - individet er blevet mistroisk! "Fremtidig moral vil stå i overenskomstens, i pagtens tegn. Vi-alene-vide standpunktet er for bestandig forladt". *Et fredsstiftende princip* kan nemlig kun regne med størrelser, som *to parter* har mulighed for at vurdere *på ensartet måde* - d.v.s., det må kunne fastsættes *objektivt*.

Det engelske ord for pligt er *duty*, afledt af handelsudtrykket *debt*, der betyder *skyld*, "og dette er et grundmuret begreb, der fortrinligt egner sig som hjørnesten i en objektiv moralbygning".

"Skyld" er som skabt til at træde i stedet for det vage begreb "pligt", og det rummer endog en størrelses -bestemmelse. Bemærk forskellen i de to sætninger:

Hvad er min *pligt* mod min skrædder? Og hvad er min *skyld* til min skrædder?

- På det sidste kan der bygges det mest frugtbare samliv i verden: *Samliv kan foregå uden kærlighedsgaver, men det kan ikke fortsættes, hvor skyld ikke vedgås, og løfter ikke holdes!*"

I begrebet "*skyld*" har vi da det søgte *objektive* moralbegreb. At indfri sin skyld er fra oldtiden stemplet som retfærdig handling (*Aristoteles*).

Skyld, vederlag og retfærdighed står i den nøjeste forbindelse: Det er vor ret at få, hvad vi har fortjent - og det er vor skyldighed at give andre, hvad de har fortjent af os! *Retfærdighed kan derfor defineres som jævnbyrdigt vederlag for skyld!* Det gælder nu om at genopfriske retfærdighedens næsten glemte træk, idet de fleste filosoffer kun regner retfærdigheden som sideordnet andre moralbegreber.

Siden oldtiden er det en retspolitisk kendsgerning, at der er ført en kamp mellem *den positive lov* (gældende lov) og *jus naturale* (naturretten = den uafhængige, folkelige retsbevidsthed).

Sokrates finder, at den omstændighed, at naturretens over-

trædere ofte straffes, ikke ved forseelsen, men ved forseelsens *konsekvenser*, “røber en højere lovgiver end mennesket!”

Aristoteles opfatter retfærdigheden som en særlig del af dyden:

1. Den *fordelende* retfærdighed (af ære og gods). Lige fortjente skal have lige andele, d.v.s. andele efter individuel fortjeneste.

2. Den *udlignende* retfærdighed. (af mellemværender mand og mand imellem). Det individuelle er her ligegyldigt: om et røveri er begået af en slet mand imod en god mand eller omvendt, straffen går i begge tilfælde ud på at genoprette forholdet mellem tab og vinding.

Begge “retfærdigheder” går ud på at anerkende skyld, og at yde passende (jævnbyrdigt) vederlag herfor. Skyldsbegrebet eksisterer i to former - det er jo ikke blot nyttige, men også skadelige handlinger, der kan kræve vederlag:

1. Vederlag for noget, der skyldes - lovet eller ikke lovet.

2. Vederlag for tab eller krænkelse (overgreb) - forudsat retmæssigt eje hos den forurettede. (Gælder derfor ikke påført tab ved fair konkurrence, for ingen ejer sine kunder!).

Retsmoralen bygger på *et moralsk ejendomsretsbegreb*, grundet på jævnbyrdigt vederlag for ydelse - og dermed skyld. Den er derfor ***en objektiv moral***.

Beslaglæggelse af herreløse ting og hævde kan ikke retsmoralsk begrundes. Gaver ej heller - de indeholder intet skyldselement, men de forudsætter, at det givne ***er*** giverens!

Derimod indeholder *arbejdsomdannelsen* et skyldselement, nemlig en etisk begrundet ejendomsret til den værdi, man har tilført produktet.

Retsmoralen medfører, at ***særeje*** kun kan gøres gældende over for ***arbejdsskabte*** produkter. Men på to betingelser:

1. At vi anerkender hinanden som *subjekter* (grundled), og ikke som *objekter* (genstandsled) i alle ejendomsforhold. Vi kan således ikke ejes, hvilket er en anerkendelse af *en indivi-*

dets selvbestemmelsesret, der kun afgrænses af andres tilsvarende. Selvbestemmelsesretten er uløselig knyttet til dette at være ejer, ikke ejet. Slaveri ophæver denne egenskab!

2. At vi anerkender hinandens *ligeret* til rådighed over *de ikke-frembragte naturgoder*.

Ethvert *særeje er en forret*, begrundet i en tilsvarende indsats, og det kan derfor kun gælde arbejdsskabte frembringelser. *Over for naturværdierne kan ingen sådan forret gøres gældende*, og hvor ingen forret lader sig begrunde, må der herske *ingens ret eller ligeret* - og dermed *fælleseje!*

Vederlagsretten er knyttet til særejet (den begrundede forret), og *ligeretten er vederlagsrettens forudsætning*. Thi hvis nogen havde forret til naturgoderne, ville dette være på bekostning af andre, der således på forhånd ville "lide afkortning" i deres særeje. Vederlagsretten begrunder sig altid på objektive gensidighedsforhold (en bevidst eller ubevidst pagt), ikke på magtmidler eller på personlige fortrin (med mindre de giver sig udslag i ydelser).

- Derfor er denne retsorden egnet til at blive *en fredsordning*:

"Retsordningen om retfærdig erstatning for skyld (jævnbyrdigt vederlag) er en fredsordning, fordi den anerkender ligestillede, selvstændige, handlefrie individer som udgangspunkt for *gensidigt* fordelagtige udvekslingsmuligheder - og *derved fjerner den nødvendigheden af al voldelig fortrængning!*"

EP: *Vi har altså to slags ejendomsret: fællesejet baseret på den ikke skyldsbegrundede ligeret, og særejet baseret på den skyldsbegrundede vederlagsret - og i denne rækkefølge, idet ligeretten er vederlagsrettens forudsætning. Det er derfor, et rets-liberalt samfund (retsstaten) begynder med jordrentens inddragelse!*

Og SC appellerer stærkt: "**Magten** virker ved forfordelinger - enten ud fra subjektive begrundelser (følelser, sympatier, idealer) eller ved simpelthen at nægte begrundelser (vold og undertrykkelse). **Retfærdigheden** kræver begrundelse ved et alment

objektivt princip, som er egnet til at skabe trygge og fredelige samlivsformer. Hvis menneskene ikke ønsker *tvangslige vægt*, d.v.s. stadig at leve den risikable tilværelse skiftevis at måtte *udøve* eller *være* genstand for tvang - hvis de ønsker at betrygge sig en vis handlefrihed, så **må** de indrette sig på at anerkende fredhellige områder, omgærede med ligerettens og det jævnbyrdige vederlags grundsætninger”.

- Og videre, stadig skrevet i 1922!: “Vort forhold til dyrene må hvile på *vore* formål, *vort* kulturtrin, og *vor* religiøse opfattelse af tilværelsens værdier. Men det kan næppe betragtes som et fremskridt, at Vestens folk mere og mere betragter dyrene som kraftmaskiner og skovene som blot tømmer i modsætning til f. eks. Inderne, der har bevaret følelsen af ærbødighed over for livet i alle dets fremtoninger!” (EP: Miljøhensyn er således affødt af retsmoralen).

Moralsk handlemåde er under alle sociale mellemværender at afveje ydelse og modydelse, så de svarer i værdi til hinanden - enhver får og beholder sit!

Umoralsk handlemåde er at undlade at indfri en skyld, der er baseret på et løfte, og at begå overgreb på andres materielle eller åndelige ejendom.

Det ovenfor skitserede moralbegreb er langt snævrere end andre systemers moralbegreber. Det gælder ganske enkelt normen for opførsel i overensstemmelse med grundvilkårene for social samvirken, nemlig ***retfærdig erstatning for skyld***.

- I modsat fald havner man i det ***subjektive!***

2 Vederlagsloven som social naturlov

I dette kapitel søger SC at finde ud af, hvordan den foran omtalte vederlagslov (lige for lige) er kommet ind overalt i menneskelivet som et alment godkendt princip - som grundsubstans i *jus naturale* (naturretten).

Han skriver: “Berettigelsen af at opstille dette princip som definition på det retfærdige og dermed som *etikens grundprincip* fremgår af, at det kan *bevises* som værende udtryk for en aldeles konstant naturlov, der hersker med uindskrænket gyldighed overalt, hvor samliv findes og til alle tider”.

EP: Alle kender og anerkender udtrykket: “Lige for lige, når venskab skal holdes!”

Trangen til kvalitativ og kvantitativ udligning *har dybe rødder i den biologiske verden - ja, endog i den uorganiske verden (fysikken og kemien)*. SC opregner her eksempler på, hvorledes ligevægt søges opnået overalt i den uorganiske verden gennem loven om aktion og reaktion. Og videre en lang række eksempler på, at organismer og organer i en organisme gennem regenerationsevnen overalt søger at udligne og reparere lidte tab og skader.

Hos højere organismer kommer hjernen bevidst ind i billedet, idet den på grundlag af *erfaringer og beregninger* kan tage initiativer og beordre organismen til aktive modangreb, hvor vrede og raseri udløser helt ekstraordinære kræfter.

Og her kommer så på et endnu højere udviklingstrin *hævnfølelsen* ind i tilværelsen. Hvis angriberen undviger, er de af raseriet udløste kræfter unyttige, men hævnfølelsen fastholder da raseriets kilde samt et forsæt om at oprette den lidte tort ved indgreb i angriberens magtsfære.

Hævnfølelsen spiller en væsentlig rolle for den fulde forståelse af retfærdighedsbegrebet. Den viser *bagud* til det biologiske dyb, men også *fremad* mod retfærdigheden.

Hævnens biologisk dunkle formål er at genoprette tab og at få vederlag for krænkelse (overgreb). Dette opfyldes ved enten at

tilrive sig fordele fra modstanderen eller ved at tilføje ham positiv skade. At denne sidste form for hævn også er et forsøg på vederlag begrundes med, *at alle højere organismer betragter deres magtsfære som en del af sig selv*, hvorfor en svækkelse af modstanderens magtsfære kan føre til en genoprettelse af det tidligere magtforhold.

Jyske Lov (1241) ligestiller drab af **hævn** med drab af **nødværge** - i modsætning til drab af sagesløs person, f. eks. ved røveri.

EP: Efter de berømte ord i Jyske Lovs fortale, "Med lov skal land bygges", kommer der en bemærkelsesværdig sætning, der ikke kunne være skrevet bedre af SC: "men ville enhver nøjes med sit eget, **og lade andre nyde samme ret**, da behøvede man ikke nogen lov."

Hævnfølelsen fører ikke umiddelbart til retsprincippet. Specielt ved åndelige krænkelser lader gengældelsens sum sig ikke objektivt beregne. Begrebet "**en retfærdig hævn**" er nøje knyttet til en kvalitativ og en kvantitativ afvejning af "vederlaget" - altså knyttet til en bevidst refleksion. "Fra det vegetative dyb skyder de dunkle interesser op med ubønhørlige krav, og det er refleksionens sag at tilse disse interessers tarv ved at gennemarbejde og drage lære af *erfaringen*."

Hævnfølelsens voldelige udligning er således kun den ene af retfærdighedsprincippetets rødder. Langt vigtigere er den på aftaler eller på stiltiende overenskomster hvilende *fredelige* udligning.

Der er altså tale om to former for udligning (vederlag):

1. Genoprettelse af tab. 2. Fredelig udveksling af værdier.

- Men de har samme rod, nemlig utilbøjeligheden til at ville lide tab indenfor et bestemt område.

Den fredelige udligning opstår ved begrænsede fællesopgaver, f. eks. andelsselskaber, eller når der i et samfund viser sig fællesopgaver, der er uløselige for den enkelte, f. eks. forsvar eller brobygning. Men især opstår den ved **handel**. Handelen

har eksisteret længe før staternes tilblivelse - det objektive vederlag fastsættes ikke af autoriteter, men ved den objektive vurderings erfaringer! ***“Det er utvivlsomt byttelysten og hævnfølelsen, der er de faktorer, der tidligst har banket retfærdighedens idè ind i menneskeheden!”***

Det objektive vederlag fastsættes lidt efter lidt af erfaringen, der også påviser selve skyldbegrebet: at A skylder B - altså, at A *forstår*, at B *fortjener* noget af ham. Det er denne ***indre respekt***, der er forretningslivets krav til kredit.

Fremkomsten af penge har ændret handelen fra direkte varebytte (tuskhandel) til vareomsætning. Også det vederlag, der hedder *løn*, må ikke bevæge sig for langt bort fra begrebet “jævnbyrdigt vederlag” - *lønnen må hverken være for stor eller for lille!*

Retfærdighedsbegrebet ***“lige værdier”*** har ikke noget med lighed at gøre - altså, at alle skal have det samme. “Dette er en af de talrige misforståelser om retfærdigheden - den vurderer tværtimod ***forskellene*** i ydelser og forseelser.”

- “Hvor retfærdigheden sætter lighedstegn, vil man altid på den ene side af lighedstegnet finde en *individuel* ydelse!” Fra handelsområdet har princippet om objektivt vederlag bredt sig til livets andre områder - også i åndelige forhold. “Og man må logisk også kunne erklære *sig selv* i skyld til en anden. Og endog erklære: ***“jeg*** fortjener straf”, uden at autoriteter behøver at fortælle det! - Altså lige så let, som jeg kan erklære: ***“du*** fortjener straf!”

3 Hvorledes opstår skyldfølelsen?

Skyldfølelsen opstår på to måder - ved løfter og ved positive (d.v.s. begåede) overgreb. Dens udspring må antages at være dette, at man i løftets øjeblik *virkelig* har til hensigt at holde det, således at man føler sig bundet af sin egen vilje. Iflg. *Chr.Lambek* udløser selve beslutningen (forsættet) en psykologisk virkning, "en skjult kraft, som er ophobet, bunden energi." Forsættet udløser skyldfølelsen i respekt for det jævnbrydige vederlag - den gensidighedsregel, hvorpå det sociale tillidsforhold hviler, og som det *erfaringsmæssigt* er rigtig opførsel at adlyde.

Løftet skaber hos modtageren *en rettighed* ved den vakte forventning, og ved indfrielsen får denne rettighed sin positive fyldestgørelse. Løfter til sig selv er en frase, fordi man ikke kan tildele sig selv rettigheder - lige så umuligt som at trække sig selv ved håret op af et morads!

Ved positive (begåede) overgreb hviler *skyldfølelsen* på samme grundlag, nemlig respekten for vederlagsretten: dette at jeg har gjort mig til herre over værdier, som en anden har berettiget krav på at få vederlagt (objektivt erstattet).

- Der ligger altså i opfattelsen af skyld, dels et grundelement af *psykologi* (følelse) dels et på erfaring hvilende *ræsonnement* vedr. den sociale tillids betydning for al samliv - og for vederlagsprincippet som vejen dertil.

Skyldfølelsen hviler fast på en af de store interesser, der bærer menneskelivet, nemlig et trygt tillidsforhold til vore medmennesker!

Chr. Lambek citeres her for følgende: "Selve den menneskelige sjæls bygningsforhold medfører, at der må være sammenhæng i vore formål - et krav om *livshelhed*, herunder harmoni med omverdenen. *Retsindstiftelsen* tildeler individet *rådighedssfærer*, der afgrænser enhvers frie spillerum for den personlige frihed. Dette er ikke påbud udefra til individet, men er selve dets vilje ifølge livshelhedens ubetingede krav. Kun øje-

bliksviljen og kortsynet kan føre til retsbenægtende standpunkter. Inden for en hvilken som helst *til livshelhed sammenhængende individualitet* er holdepunkter for sådanne retsbenægtende standpunkter logisk udelukket.”

EP: Vi siger jo også, at der “på bunden” er noget godt i ethvert menneske - selv i en forbryder!

SC forklarer: *Chr. Lambek* har hermed ført begrundelsen af det moralske sindelag et skridt dybere ind i den menneskelige natur, nemlig *fra det enkelte formål til formålenes samspil - livshelheden*.

Sidst i kapitlet skriver SC om hævnens (gengældelsen af uret) psykologiske baggrund, at eksempler fra de australske *Aborigines* - for hvem gengældelsen er alt andet overordnet - viser, at det ikke er *afskræksvirkningen*, men *ligevægtsopnåelsen* i det indbyrdes magtforhold, der er afgørende.

4 Rettens væsen

“Ret” betyder oprindeligt “det lige”. Det kommer af “regne” = at bestemme retning (richten). Rectum = det lige, det strakte.

Lafargue mener, at forestillingen om retfærdighed er affødt af nødvendigheden af at dele jorden - den lige linie hænger sammen med trangen til at danne lige store dele i en tid, hvor der foretages periodiske omfordelinger.

De ægyptiske hieroglyfer betegner retfærdigheden med deres enhedsmål, *albuemålet*.

Retfærdighedsbegrebet hænger altså i sin oprindelse sammen med matematiske begreber om lighed og ulighed.

Grækernes modstykke til retfærdighed hed *pleonexi* = ønsket om at tilrane sig mere, end man kunne tilkomme. Og *Hesiod* (o. 700 f. Kr.) taler i “Sysler og dage” om “den krogede dom”, og om edsgudinden, der straffer de mennesker, der ikke tildeler “det lige”.

Men “det retfærdige deler den for næsten alle moralske grundbegreber fælles vanskæbne *at blive vagt defineret*, hvorfor det også frejdigt sammenblandes med alt muligt andet”:

1. Sammenblandingen med “*det lovlige*” er meget almindelig, men herimod er der i det foregående allerede taget kraftigt afstand.

2. *Sammenblandingen med det hensigtsmæssige, det samfundsnyttige, det biologisk heldige og det subjektive tiltalende er langt farligere - hvad enten det går ud på at fremme egne materielle eller åndelige interesser.*

Et slående eks. er brugen af “retfærdighed” til forsvar for politiske voldshandlinger: at revolutioner kan retfærdiggøres *af deres resultater* (*Ihering*: - de appellerer til historiens uomstødelige domstol!) - men dette kan kun gælde graden af voldshandlingernes succes, om de evt. har ført til sociale forbedringer.

Retfærdiggørelse af politisk vold kræver *objektiv dokumentation* for, at overgrebet er *forskyldt* af tilsvarende overgreb fra

magthaverne. *Shakespeare* lader Brutus sige efter mordet på Cæsar: "For Romas skyld dræbte jeg min bedste ven!" Dette giver ingen retsbegrundelse - og *Roma bliver let til skalkeskjul for private (d.v.s. subjektive) ønsker!*

Politisk vold mod nabostater "retfærdiggøres" ofte med at ville råde bod på visse interne forhold, således f. eks. englænderne mod boerne i Sydafrika - - og mange tyskeres lyst til tvangsgermanisering af polakker og danskere p. gr. a. vor "lavere" kultur!

Det ovenfor opstillede retfærdighedsbegreb betyder altså: Yd + 1, når + 1 er modtaget, og yd - 1, når - 1 er modtaget. Det sidste er lig med en berøvelse af + 1, hvilket giver ret til erhvervelse af fyldestgørende vederlag, som f. eks. at tage stjålet gods tilbage.

Hvis A og B *med samme indsats* tilsammen har ydet + 6, har de hver fortjent 6/2 - altså et sammenfald af både *absolut* og *forholdsmæssig* lighed.

Hvis A har ydet + 2 og B + 4, da er deleforholdet $A/B = 2/4$ - altså ingen *absolut*, men en *forholdsmæssig* lighed !

I alle fire tilfælde er der ydet ***ækvivalent compensation!***

3. Fordrejninger af erstatningsprincippet er den mest skæbnesvangre af alle retfærdigheds-misforståelser.

Ovenstående lighedsprincip er i overensstemmelse med *Aristoteles* (382 - 322 f. Kr.), der erkendte, at forskellen mellem den dygtiges og den mindre dygtiges løn ikke var i strid med lighedsprincippet. Det samme mente Roms jurister i rigets storhedstid, men i forfaldstiden dukkede den tanke op, *at menneskene er født lige, og at retfærdig erstatning består i at genskabe denne lighed*, hvis den var gået tabt i livets forløb.

S. C.: "- hvilken forvrængelse i anvendelsen af lighedsprincippet"!

Dette forvrængede lighedsprincip optages så i nyere tid "med begærlighed" af *Rousseau* - går derfra over til grundlæggeren af De forenede Staters konstitution - tilbage til Frankrig som do-

minerende ved revolutionen i 1889, "*og den dag i dag levedygtig i de fleste liberale hoveder*"! (EP: nu konkretiseret som *social-liberale hoveder*).

Ifølge *Rosseau* er vi "født frie og lige", hvortil *Huxley* bemærker, at "dette er det mest forbløffende falskneri, der nogensinde er fremsat af nogen politisk spekulant", for blandt børn er der jo tydeligt "herskernaturer", som opstår ganske af sig selv - uden anvendelse af vold og svig, men alene p. gr. a. medfødte ulige evner.

SC.: Kæmpeegene i Jægerspris skovene er et udtryk for denne uligheds-tendens i naturen. Og videre: "Hvis større medfødte evner har sat et individ på herskertronen *uden svig eller vold, da er der intet at erstatte*"! Over for naturens varieringstilbøjeligheder er det både unyttigt og urimeligt at tale om retfærdighed. (EP: måske burde der her præciseres, at udtrykket "svig" også må indbefatte enhver form for monopoler og særrettigheder).

SC. fortsætter da også: Retfærdighed består ikke i at fjerne alle uligheder, men i at fjerne ulighederne *i visse eksistens- og samlivsvilkår!*

Det "humane" gøres lig med det retfærdige, og foruden den forfalskede ligheds-idé har denne lighedsgørelse en kraftig tilsætning af såkaldt kristne tanker. Dette gælder især forsøget på at indføre **omvendt erstatning** som almén samfundsnorm: at stille det krav til menneskenaturen *at vende den anden kind til* er at kræve, at man ikke blot skal afstå fra erstatning for overgreb. men - barokt nok - at man ligefrem skal *direkte hjælpe og belønne en angriber!* Det er at yde + 1, når man selv har fået - 1!

Disse krav er dog som venteligt aldrig slået igennem, *men de har heller aldrig været ment som almene sociale regler* - kristendommen opstiller nok nogle individuelle idealer, *men den er jo ingenlunde en social lære*. Alligevel hylder moderne poli-

tikere og økonomer stadig et retfærdighedsbegreb, der direkte stammer fra *denne gale tolkning af kristendommen!*

De medlidende gaver er blevet eet med kristendommen - man kalder det *velfærdsmoral!* “Er ikke alle “fremskridtspartier” enige om, at kravet om offentlig alderdomsforsørgelse er et *retfærdigt* krav”? Og SC præciserer her: målet “at formindske den bestående ulighed” er nok human for dem, der intet har - *men det kan aldeles ikke bringes i forhold til læren om erstatning svarende til ydelse = vederlagsprincippet.* (EP: det må være *midlet* til opnåelse af målet, nemlig “de medlidende gaver”, der aldeles ikke kan bringes i forhold til vederlagsprincippet).

I opfattelsen af forholdet *forbrydelse og straf* er der meget, der med urette betegnes som retfærdigt. Her er der en udstrakt tumleplads for “humaniteten”, men man overser mere og mere *hensynet til den krænkedes ret til oprejsning!* I stedet for denne *primære* statsopgave er det målet at opdrage og forbedre forbryderen. - Dette kan altsammen godt være god “politik”, men det har intet med retfærdighed at skaffe (i denne forbindelse = *den forholdsmæssige tilmåling*).

Socialismen er ligeledes på afveje, skønt den hviler på en kerne, der er direkte udsprunget af retfærdighedshensyn. Den forkaster *medfødte rettigheder* til eje, og anerkender kun eje gennem *personlig* ydelse. Socialisterne har dermed *opfundet*, hvad økonomisk retfærdighed vil sige, men de har glemt det igen a.h.t. sine tilhængeres særlige kår: retfærdighed er = økonomisk ligestilling, er = ingen nød på jord, er = en *særlig* beskyttelse af de svage, de ubegavede og de “arbejdssky”. I stedet for en retfærdig helhedspolitik fører socialisterne klassekamp for proletarerne, men *retfærdighed er ikke en bestemt klasses privillegium.*

- Og videre skriver SC profetisk: “*Hvis ikke socialismen revideres, vil den kun føre til de undertryktes rejsning, men ikke*

til en varig, intelligent ordning af de økonomiske grundforhold - og slet ikke til realisering af retfærdighedsideer”!

Socialisterne er enige (EP: med SC, d.v.s. med retsliberalisterne) i det *negative*, at privilegier ikke giver ejendomsret, og i det *positive*, at arbejdet er den eneste retmæssige adkomst - men de er uenige om *fordelingsprincipperne*, hvor de mener, at den som arbejder hurtigt ikke skal have mere, end den som arbejder langsomt - måske er han dårligere begavet, og må derfor bruge flere kræfter, end den begavede. SC: Dette vil jo være lige så ”ravgalt”, som at idømme den lille forbyder en større straf, end den store forbyder!

Andre (*Gizycki*) går ind for alle lønsystemers afskaffelse - for hvem kan udpege, hvad hver enkelt har ydet med ånd eller hånd til denne eller hin del af en nations producerede rigdom? SC: Dette er naturligvis imod synet på individets betydning, og vil fratage enhver arbejdslysten. Og *Hobbes*: Trangen til at hæve sig op over hverandre er det mest fremtrædende ved menneskenaturen!

Anarkisten Krapotkin: “Individets fornødenheder må sættes højere end en tjeneste, han har gjort eller engang vil komme til at gøre samfundet”- altså enhver efter behov! SC: “Behovsfordelingen” vil være helt umulig i praksis, også selv om man henviser til en mere social mennesketype.

De socialistiske teoretikere tager fejl i fordelingsteoriene, fordi de er bundet af ældgamle underklasseråb om lighed **og i religiøse sammenblandinger af barmhjertighed og medlidenhed med retfærdighed!** “I stedet for kølig klarhed har de ladet sig beruse af den lidenskab, der vælder op af undertrykkelsen”!

SC slutter: ”Retfærdighed! Skulle man dømme efter brugen af ordet, måtte man tro, at det var det princip, der gennemsyrede verden. . . . Læs Kerkyraiernes tale hos Thukydidens, læs de nyeste folketingsforhandlinger, og se, om det ikke er dette argument, man i sidste instans tyer til for at sikre sig forsamlingsens tilslutning: *at man har retfærdigheden på sin side!* Og

dog, hvor ofte viste det sig ikke at være blændværk - det, der udskreges som retfærdighed, var velberegnet klogskab, smålig egoisme, eller det var måske hjertet, der flød over med sympati og medlidenhed! . . . Når man ikke engang hos filosofferne har fundet enighed om betydningen, hvor kan man da egentlig forlange, at agitatorer skal vise selvbeherskelse i brugen af det smukke ord? Men af og til må det desværre også *gøre tjeneste i bevidste, helt gemene falsknerier!* Det er sikkert en fare for det offentlige liv, at slige ord har så løse fortolkninger, at menigmand ikke kan kontrollere deres misbrug. (EP: Ja, "Liden tue kan vælte et stort læs!").

5 Kan der gives en etisk videnskab?

De hidtidige moralsystemer er personlige - tilfældige forsøg på at opnå “det højeste gode”, det ideale, det nyttige osv. - *alle individuelt bestemte formål. Etik* har hidtil været et *pulterkammer* for personligt farvede emner. Man har *ikke* skelnet mellem, hvad man *med rette kan kræve* af hinanden (objektivt), og hvad man *kan ønske* af hinanden (subjektivt). Sammenlign de to eksempler: Manden, der kommer med en gasregning / Manden, der anmoder om et bidrag til et børnehjem. At slå et berettiget krav og en bøn sammen under samme synsvinkel er forvirrende for lægmænd og naturligvis ganske uvidenskabeligt.

En *objektiv* moral tager sigte på *det fredelige, tillidsfulde samliv mellem mennesker*, der ikke står i særlige forhold til hinanden (familie, venner o. lgn.) - dette er “*det yderste mål*”, og et sådant kan videnskabeligt aldrig gøres til genstand for bevisførelse - akkurat som man heller ikke fører bevis for legemets sundhed, f. eks.!

Hvis “*det sociale tillidsforhold*” er en værdi, menneskene virkelig tilstræber, da er det den praktiske videnskabs opgave at finde den fremgangsmåde, der fører dertil - at finde *faste grundprincipper* for de videnskabelige afgørelser.

- Denne bogs påstand er, at der består et ganske bestemt årsagsforhold *mellem retsprincippet og det sociale tillidsforhold!*

For at bevise dette kan man se på *handelsudviklingens betydning* for tillidsfuldt samvirke fra tuskhandel til kredit - betegnende *en stigende respekt for det jævnbyrdige* (EP: d.v.s. *retmæssige*) vederlag. Omvendt viser dagligdags erfaringer, at den, der bryder et løfte, for al fremtid mødes med mistro af den bedragne - et nyt løfte vil kræve garantier.

Og videre: Betales et arbejde *over* sin værdi, lider betaleren tilsvarende tab, og samarbejdet stopper. Betales et arbejde *under* sin værdi, lider arbejderen tilsvarende tab, og han vil søge hen, hvor han får fuldt vederlag.

Vil arbejdsgiverne *samlet* holde lønnen nede, fører det til krigstilstand - bort fra socialt fællesskab. Lønarbejderne vil evt. prøve at arbejde for sig selv.

Betales godt og dårligt arbejde ens, vil det uvægerligt føre til, at der ikke mere præsteres godt arbejde!

SC anfører her: *Andelsvirksomheder* er særlig afhængige af retmæssigt vederlag, for ellers svækkes den nødvendige fællesskabsfølelse.

Gengælds- og vederlagsydelsen (lige for lige) er det sociale livs daglige brød! Det er en naturtendens, at ethvert individ og ethvert samfund søger sine tab erstattede (EP: "Hvad udad tabes, skal indad vindes!"). Og dette *må* naturnødvendigt føre til kravet ***lige for lige***, da dette er den eneste fremgangsmåde, der hindrer tab *på nogen af siderne*.

Alt socialt samliv hviler herpå, for et princip, der medfører risiko for, at den ene eller den anden part vil lide tab, vil aldrig kunne hævde sig som *alment* socialt princip!

EP: Altså ***retsprincippet = retmæssigt vederlag = lige for lige!***

- Al erfaring viser, at dette princip skaber faste, åbne og tillidsfulde samlivsvilkår, og årsagen hertil er den, at enhver organisms almene naturlige trang til ikke at ville udsættes for tab, giver reglen "lige for lige" en almengyldig objektiv karakter, *som selve nøglen til alle forbindelser* - den eneste norm, der kan formuleres *objektivt*, og som man derfor kan vente godkendt på forhånd af *alle*, der uden særlige forudsætninger (familie, venner o. lgn.) opfordres til samarbejde.

Retsprincippet "*lige for lige*" er ***det eneste princip, der er grundlæggende for al alment socialt samliv!***

SC: "Dette kunne dog ved første øjekast synes en ovovet påstand. Kan da ikke noget eneste af de talrige moralske bud, love og forskrifter, der i seklernes løb er opstillede og fastholdte ved religiøs tradition eller videnskabelig autoritet, påberåbe

sig en lignende erfaringsmæssig godtgjort indflydelse som retsprincippet”?

- *De ti bud* f. eks.? Nej, siger SC: “Ikke overfor *et alment og konstant formål som samlivsfunktionens uforstyrrede gang*”. De ti bud var jo *førhen* aldeles ikke gældende som dogmer, - - “og intet borger for fremtiden”! Det er næppe for meget sagt, at ethvert menneskeligt forhold gennemløber hele skalaen af, *hvad der overhovedet er muligt, og at alt til givne tid er moralsk!* (EP: en næsten profetisk iagttagelse).

SC: “Fosterfordrivelser anses nutildags (1922) ganske almindeligt for umoralske”. (EP: Ca. 50 år senere blev fri abort gældende lov!).

Mange kommer ikke dybere end til moralbudene, der netop *ikke* er uforanderlige. Man skal dybere ind, hvis man vil finde de principper, der *ubetinget* trodser tidens tand: Ikke de ti bud (som er moralbud), men dette: *Du skal holde dit ord, og opfylde dine skyldigheder*. “Det skal sikkert holde hårdt at påvise et eneste samfund på Jorden, hvor løftebrud anses som noget for-tjenstfuldt”! (EP: ikke, hvor lovreligioner er gældende i forholdet til “de vantro”). Mord og røveri gør samlivet brutalt, *men løftebrud (bedrageri) umuliggør det*, for *skyldighedshensynet* er det forhold, der *betinget* menneskelig samvirken.

SC: “At opfylde sine skyldigheder er en regel, der nyder en over sted og tid hævet anseelse, selv om måden veksler. Hvad synes mere diametralt modsat end den regel, der tilråder blodig hævn over en manddraber og den, der tilråder fredelig udsoning - og dog går begge op i skyldighedshensynet som i en højere enhed. Tid og sted medfører forskydninger i værdiansættelsen, men ingen ophævelse af selve vurderingsprincippet. Når således en fjern tids mennesker kun tilfredsstilledes ved blodig oprejsning, mens en senere tids mennesker modtager penge og afstår fra voldelig gengæld, så ligger det i *forskellig vurdering* af personlig, legemlig anseelse og af økonomisk vinding. *Men i begge tilfælde tages der lige pinligt hensyn til skyldsforholdet.*

Denne historisk påviselige urokkelighed af de stedlige og tidsforholdenes magt kan kun bidrage til at styrke det indtryk, man vil have fået af princippet ufejlbarlighed i et universelt og bestandigt formåls tjeneste: *vi står her ved et forhold, der **betinger** menneskelig samvirken som sådan!* Ligeegyldigt hvorledes de nærmere omstændigheder er, ligeegyldigt på hvad trin civilisationen befinder sig - ***fællesskabet** vil ikke kunne eksistere under tilsidesættelse deraf!* Noget sådant kan ikke påvises for de såkaldte *moralbuds vedkommende*, thi vi finder *undtagelser* fra dem alle selv i samfund, der befinder sig i den højeste blomstring, og som fører et udstrakt kooperativt liv”.

Engländeren *H. Th. Buckle* mente, at moralbudene, De ti bud, som dogmer var uforandrede, og det er dette, SC ovenstående afviser med den begrundelse, at B. ikke går langt nok tilbage i tid.

Modsat Buckle kan den såkaldte “*Historiske skole*” kun se forandring i moralbudene. Den benægter, at der overhovedet findes moralske sandheder, uafhængigt af historiens udviklingsgang. “Hvad der er rigtigt afhænger af *formålene*, og de skifter bestandigt”.

- Begge overser ved en art kortsynethed, *at der findes biologisk bestemte formål, sammenvævede med slægtens tilværelseskår!* Med det uforanderlige formål gives der lige så uforanderlige handleprincipper, der fører til målet. Og såvel formål som midler fødes af *alle* samlivsdannelser, selv de mest uensartede og i tid og sted mest afvigende.

Alle de gode formaninger vil som *almene krav* være håbløse - og de opfylder derfor netop *ikke* betingelsen for at kunne indgå som led i videnskabelig etik. Man må undersøge *rene tilfælde*, for kun således gøres videnskabelige erfaringer. Og hvor man som her ikke kan gøre eksperimenter, må man omgås erfaringerne med varsomhed.

Nogen vil påstå, at man udmærket kan samarbejde med en løgner eller en bedrager. Men det er kun med den, der lyver

godt eller bedrager forsigtigt - simpelthen fordi de *simulerer* sandhed og retskaffenhed! Bedrageri kan bringe personlige fordele, men aldrig sociale fordele, ***thi det sociale er ikke*** (EP: i første omgang) ***en fordel for den enkelte, men for selve samlivet.***

Bedrageren gør to ting: han *forykker* objektivt den materielle ligevægt mellem de to parter, og han *maskerer* det.

Men det kan ikke på nogen måde påvises, at disse handlinger enkeltvis eller tilsammen har virkninger, der er af samlivs-fremmende natur.

Det sociale princip skal kunne formuleres som en almen handregel, der viser en objektiv vej til formålet., og SC's fordring er, at et moralprincip for at være *almengyldigt må være bygget op over en naturlov* - af John Stuart Mill defineret som *de regelmæssigheder i naturen, som man ikke kan føre tilbage til de mere almene love!*

- Samvirket mellem retskaffen handlemåde (efter vederlagsprincippet) og fredeligt tillidsfuldt samvirke er en sådan naturlov!

Da vi her er på et område, hvor mange forskellige indflydelser krydser hverandre, kan man ikke *forudsige* en naturlovs resultat. Vi kan kun blive i stand til at slutte fra den menneskelige naturs love anvendte på en given samfundstilstand, at en særlig årsag vil virke i *en bestemt retning*, hvis den er enerådende, og ikke bliver modvirket. F. eks. betragter *økonomien* menneskene som blot optagne af at erhverve og forbruge rigdom, og den kan forklare og forudsige, hvilken handleretning samfundsmenneskene ville slå ind på, *hvis* dette motiv (EP: altså det økonomiske) var enerådende. Med en lignende indskrænkning arbejder de etiske regler: vederlagsloven kan *modvirkes* af forskellige indflydelser. *Men den sættes ikke ud af kraft*, "så sandt som enhver naturlov kan omskrives til en hypotetisk sætning: *hvis forudsætningen er sådan og sådan, vil det og det indtræde!* Anden naturlig lovgivning findes sålidt i den

fysiske, som i den økonomiske eller etiske verden.”

Den videnskabelige begrundelse ligger i, at der er en sand årsagsforbindelse mellem *formål og middel*, der bevirker, “at tendensen ubetinget og ufravigeligt gør sig gældende i ethvert tilfælde”.

SC vender gang på gang tilbage til den umulige *velfærdsmoral*, der siger, ”at man i sine handlinger *altid* skal have de flest muliges velfærd for øje”, og han påpeger, at det er umuligt at finde *almengyldige* etiske regler for sådanne handlinger - kun *subjektive*. *John Stuart Mill* indrømmer da også, at velfærdsmoralens handleregler kun “er dannet for *de fleste og almindeligst* forekommende tilfælde.”

De gængse moralbud er alle subjektive derved, *at de ikke angiver, hvor megen offervillighed, de fordrer!* Nogle kræver den højest mulige offervillighed - uden at definere, hvad der er muligt. Kun *retsmoralen* angiver motiverede og objektive anvisninger på *hvor meget* kravene går ud på!

Årsagen til velfærdsmoralens mangel på almene handleregler ligger i *formålets subjektivitet: den størst mulige lykke for det størst mulige antal mennesker!* Omvendt med *retsmoralen* - den angiver en sikker handleregel (EP: ***retskaffen handlemåde baseret på skyldighedshensynet***) for et objektivt formål, nemlig ***fredelig social samvirken***, hvis eksistensbetingelser det er muligt at påvise *sikkert*.

6 Velfærdsmoral og retsmoral

Velfærdsmoralen er den populæreste af de mange moralsystemer. Videnskabelig set er den en falden storhed - men stadig stor ved de autoriteter, der skabte den (*Bentham, John Stuart Mill*), stor ved dens indflydelse på tidsånden, og stor ved det tag den fik i det offentlige liv. (EP: p. gr. a. dens velegnethed til "stemmefiskeri" som en sikker vej til magt og indflydelse - en udvikling, der foreløbig (2007) er kulmineret i den bedrageriske *socialliberale formynderstat*).

Skønt velfærdsmoralen som åndsfænomen tilhører det 19. århundrede, kaster den sine skygger langt frem over det 20. århundrede. Og skønt udsprunget af de ædlest motiver, bærer den med sin sammenblanding af private (EP: og derfor subjektive, personlige) følelser og offentlige krav en stor del af skylden for den kulturelle mørketid, hvori Europa i vor tid (stadig 1922) er blevet nedsænket (EP: - det skulle blive endnu værre!).

Bentham opstillede først princippet, "*den størst mulige lykke for det størst mulige antal mennesker*", som moralsk rettesnor, og skønt senere omformuleret er dette stadig nyttemoralens bannermærke. *Benthams* hovedsynspunkt er, at der er et *sammenfald* mellem de handlinger, der især forøger lykken i verden, og dem der især forøger lykken for det enkelte menneske.

SC: Selv om dette kunne bevises, vil det aldrig kunne udløse et "*du bør*" - højest et råd. Men det kan aldrig bevises - *livet* vil altid stille individet over for valg mellem snævre personlige interesser og samfundets behov, der bestandig sætter det i tvivl. Det er derfor en uegnet rettesnor i praksis.

Og *hvor meget* skal den enkelte ofre på næstens alter - det overstiger menneskelig evne at beregne! Skal jeg give pengene til de fattige eller til Grundtvigskirken, eller ofre dem på mit eget helbred?

"- Ingen har endnu tilfredsstillende svaret på, *hvorfor* dette princip skulle indeholde *en pligt for dig og mig!*"

Man har forsøgt at beregne "størrelsen" af en lykkefølelse - dens styrke, varighed, nærhed, sikkerhed osv. Og man hævder, at enhver har nøjagtig samme krav på lykke som andre. - Man kræver på den ene side, at man skal ofre sig for andre - - og hævder samtidig en ubetinget ret for sig selv!

Menneskers forskellige vurderinger af lykkebetingelse lader sig ikke forudse eller beregne, og derfor er velfærdsmoralen praktisk uanvendelig. Thi den har sat os på en umulig opgave: *at befordre vore medmenneskers velfærd!*

Hvad er velfærd? Iflg. *Høffding*: alt, hvad der fører til tilfredsstillelsen af den menneskelige naturs trang efter dens hele omfang - den sande lykke eller nytte. SC: "Men hvad A's "naturtrang efter dens hele omfang" går ud på, er noget, der evindeligt vil forblive en ubekendt størrelse for B, der følgelig er afskåret fra at finde de handlinger, der går ud på at tilfredsstille den".

Princippet om at udøve velfærd over for andre *ud fra overbevisninger* er farligt - dette kan historien dokumentere på sine mest blodige blade. Revolutionstidens velfærdsudvalg (EP: med dens rædselsregimente) nedstammer direkte fra *Rousseau*, der har vedkendt sig den velfærdsidé *at gøre folk frie ved tvang!*

Handlinger, der kun støtter sig til *overbevisning om universiel velfærd*, vil som regel ende med vilkårligt tyranni og terrorisme (EP: Sovjet 1917 -1989). "Terroren er (i al fald uden for Rusland) afløst af *det velmenende formynderskab*. Det bruger andre midler, men beherskes af den samme vi-alene-vide ånd" (EP: I 1922 var nazismen endnu ukendt, kommunismen ikke afsløret, og islamismen ikke opstået).

Udenrigs fører det til "omsorg" for "lavere" stillede kulturer fra de store staters side for at påtvinge dem deres "højere" kultur. *Indenrigs* bliver borgerne holdt i en skruestik (ganske vist polstret!) af såkaldte politikere. Gennem personlige skatter

fraranes de betalingen for “velgerninger” - især af kulturel art - som de ofte er modstandere af.

Den læge, der anviser megen motion i frisk luft (EP: - allerede dengang!), har angivet en handleregel ang. formålet: et godt helbred. Den, der opfordrer til *at holde sine løfter og opfylde sine skyldigheder*, har angivet en handleregel ang. formålet: *et tillidsfuldt socialt samliv*.

Men hvilken handleregel er det, der medfører “den størst mulige lykke for det størst mulige antal mennesker? (EP: Det må vel blive den handleregel, som SC just har anbefalet: *lige for lige* - selv om dette slet ikke er reglens formål!).

Med *sit eget* har man lov at gøre, hvad man vil, når blot ikke andre derved forurettes. Men de styrende er ikke selvejere af statens ejendom - *blot forvaltere af noget alle har lige ret til*. De kan derfor ikke være velgørende mod nogen *uden at øve uret imod andre!*

Velfærdsmoralens tilhængere hævder, at retsmoralen til syvende og sidst også sætter menneskelig lykke eller velfærd som *sit endelige formål*. - Hvis dette er korrekt, vil det være en alvorlig indvending imod retsmoralen.

Vi må forstå, at *der er forskel på et menneskes lykke og et menneskes velfærd* = *totallykken*, “*det højeste gode*”. Lykkefølelse kan opnås for alle ad parallelle veje ved f. eks. god mad, erotiske oplevelser, familiefølelse, gode venner, tryghed i ansættelsen osv.

Drejer det sig derimod om velfærden, må man se på, hvilke formål man *skal* antage sig for at opnå det størst mulige livsudbytte, samt i hvilket forhold. Og dette afhænger af *en personlig ligning*, hvorfor det ene menneske er afskåret fra at vurdere andres vej til totallykken! - Man kan fastslå enkelte almene lykkebetingelser, “*men selve lykken er den blå fugl, som enhver vil jage på sin måde. Lykken er en genspejling af personlighedsudfoldelsen*” (EP: her må udtrykkene “selve lykken” og “Lykken” vel gælde totallykken = et menneskes velfærd).

Hvis etiske regler skal være objektive og almengyldige, må de *indskrænke* sig til at tage sigte på de enkelte formål, interesser eller livsvilkår, som f. eks. *opretholdelsen af det sociale tillidsforhold*. Det moralske angår *noget af en særlig værdi*, hvad også sprogbogen viser os - man bruger jo ikke ordet "moralisk" om noget godt eller værdifuldt i al almindelighed.

Det er en grundlæggende og erfaringsmæssigt bevist kendsgerning, at der i et samfund nødvendigvis må drages visse grænser mellem de enkelte individer - grænser, som det er samfundets opgave at opretholde (andres lige så store ret til frihed, en vis retmæssig ejendomsfære og et vist retmæssigt vederlag for gensidig ydelse) til sikring af formål, der synes alle og enhver nyttige. "*Men målestokken for lovgiveren er ikke nytten, men retten* - der er ikke ført bevis for andet, end at en bestemt art handlinger (de retfærdige) altid vil medføre en bestemt art ønskelige formål".

Retsmoralen kan ikke stride imod det, der kaldes velfærd, da den sigter mod de almene interesser, der netop betinger velfærd, ved at opstille objektive regler for, hvorledes de enkelte formål kan opnås. "*Da der ingen almen farbar vej kan udstikkes til menneskets totallykke eller velfærd, indlader retsmoralen sig ikke på denne opgave*"!

De enkelte formåls værdi er bestemte af vor personligheds eller vore kulturidealers natur. En lære om disse formåls indbyrdes værdi *vil blive en subjektiv livsfilosofi og aldrig en objektiv normlære*. Gode maver, f. eks., er en almen menneskelig lykkebetingelse, og at få det kræver *speciel viden*, og ikke blot kærlig hensigt. Ligeså er et stabilt og fredeligt gensidigt tillidsforhold en almen lykkebetingelse, og den opnås kun gennem *speciel erfaring*.

Det moralske er altså *en særegen art værdi*, som f. eks. også det æstetiske. Man kan sige (i forhold til begrebet lykke), at det moralske *tilsigter en almen lykkebetingelse af social art*, hvorfor det "teknisk" lader sig fremstille som en objektiv normlære.

Derfor kan der opstå konflikter mellem det moralske og andre hensyn - den "tekniske" regel om, *hvorledes* man skal nå et bestemt formål, kan jo ikke dømme om, hvilket formål der er *vigtigst!*

- Retsmoralen kan kun fastslå, hvad der er ret og uret!

Axel Dam: "Vil man noget andet end retten, har retslæren intet andet at sige, end at *så handler man uret*"! Man kan finde det nyttigt, nødvendigt, tilgiveligt osv. at begå en lempelig uret, men man kan ikke ved et med *retten* inkommensurabelt (usammenligneligt) gode gøre uretten "berettiget". Thi da ville andre hensyn *have slugt retten som overordnede*"!

I en afvejning af *formål* er der ingen, der bliver gjort til nr.1 og 2 (ved f. eks. handlingstvung mellem opfyldelse af et løfte og en human handling, der forhindrer dette). Valget kan kun foretages af den enkeltes højesteret: *de af mig selv godkendte værdinormer*. Et formål (her f. eks. retsmoralen) må kun vige, når man er stedt i *valgtvang* - og da kun for et formål *af endnu større værdi*, der ellers må opgives.

- Men jo letsindigere man lader retshensynet i stikken, des mindre vil man gælde i det indbyrdes tillidsforhold! Den retskafne *må erkende sin skyld*, selv om han har måttet tilsidesætte den - og han må gøre alt for at sone, hvad der kan sones.

Axel Dam: "Man må acceptere værdiernes verden som en pluralistisk (flerfoldig) verden. Den målestok, hvorefter den enkelte vil placere værdierne, finder man kun i sit indre - *i sin personligheds væsenskrav*".

7 Teorier om statsmagten og dens rette grænser.

“Da retsmoralen alene går ud på at fastslå, hvad der er *retmæssig ejendom*, må en statsmagt, der er i overensstemmelse med dette grundprincip, have til **eneste opgave at sikre og opretholde en retfærdig ejendomsfordeling**. Den må først og fremmest værne om det personlige felt, hvor individet har ret til at herske uindskrænket - *værne selvbestemmelsesretten, ytrings- og handlefriheden, og optrække de grænser, indenfor hvilke denne kan udfolde sig uden at komme i konflikt med andre borgers lige så store handlefrihed*. Den må overhovedet våge over borgernes rettigheder og skyldigheder mand og mand imellem, og med hensyn til de nødvendige fællesanliggender *optræde imod enhver forfordeling*. - **Dette er retsstatens opgave, og ingen anden!**”

For *sig selv* har retsstaten ingen særlige anliggender - den er ingen opdragende, kulturfremmende eller filantropisk institution - den er ingen magt, der regerer over borgerne - den ønsker kun at handle i **alles** interesse, d.v.s. i de interesser, *der bevist og utvivlsomt er alles!*

De borgere, der har fattet retsstatens idé, ønsker ingen magtfuld autoritet til at give positive ordrer eller anvisninger angående deres *personlige* liv, retmæssige foretagener eller kunstneriske og religiøse udvikling! At bestemme over andres personlige udvikling under påskud af at ville deres vel, er *den lumskeste form for undertrykkelse!*

Retsstatens tilhængere har kun brug for en autoritet, der holder øje med folks mellemværender og fortæller, hvad der *ikke* bør finde sted - derfor kan man også kalde retsstaten for en **minimumsstat!** (EP: udtrykket “holder øje med” er dårligt valgt, da det smager af politistat. Det rigtige er, at retsstaten med retsmoralen som grundlag *opstiller regler* for folks mellemværender - og selvfølgelig forlanger disse regler overholdt!).

Dette er ikke en tilbagevenden til “den gamle liberalisme”, hvis statsideal var grundsætningen: *laissez faire, laissez passer!* (lad blot sagerne gå deres gang!). Det vil retsstaten netop ikke, og når den griber ind, går den til ondets rod: *den uretmæssige fordeling af rigdomskilderne*.

For *romerne* var staten alt, borgeren intet. For *germanerne* var det modsat - og *denne opfattelse holder den dag i dag*. Reformationen var ved sit oprør mod romerkirkevældet en genopvågning af den germanske ånd, der kun erobrede folk af tysk og gotisk race. I England trængte de romerske love ikke igennem - man står stadig på *Locke`s*: ”Staten er grundet for et bestemt formåls skyld, nemlig bevaringen af ejendommen, d.v.s., hvad der enhvers særlige ejendom: *livet, friheden, goderne*. ***Disse ting er os ikke tilstået af nogen autoritet - de tilhører os i vor egenskab af mennesker***”!

Locke`s idéer har påvirket *Voltaire* og *Montesquieu*. og ligeledes *fysiokraterne*, der ville agerdyrkningens og handelens frihed.

Rosseau er “faderen til al moderne overtro på det demokratiske samfunds *ubegrænsede* ret”! Der findes *en borgerlig trosbekendelse*, hvis indhold *suverænen* (magthaveren/magthaverne) bestemmer som gældende sociale følelser, uden hvilke det er umuligt at være en god borger. Suverænen kan forvise enhver fra staten, som ikke følger bestemmelserne, som værende *usociale*.

Rosseau: “Hvis nogen - efter offentligt at have anerkendt de samme dogmer - opfører sig, som om han ikke troede på dem, bør han straffes med døden, thi han har begået den største af alle forbrydelser: *han har løjet over for lovene*”!

SC: “Disse ord bør *aldrig* gå i glemmebogen”! For *Rosseau* blev læremester for *Robespierre* og *Saint Just* - og også det direkte forbillede for alle “sande” demokrater i det 19. og 20 århundrede”. - Og videre siger SC mægtigt: “*Endnu har vi langtfra løstrevet os fra det begreb om frihed, der gør den til eet*

med det folkelige flertals almagt - Rosseaus ånd har kvalt respekten for individets rettigheder”!

- Under den franske revolution har man sammenblandet “folkets” magt med friheden, og gjort den til den nye suveræn (*folkesuveræniteten*).

W. von Humboldt skrev imod *Rosseau* i 1792 i en bog, der desværre først udkom 60 år senere! Han opstillede “*det nødvendige*” som statens mål i stedet for “*det nyttige*”, som han fandt for subjektivt. SC: Men når *Humboldt* regner det for samfundsnødvendigt at sikre borgernes ejendom, mangler der en *etisk* forklaring på, hvad ejendom *er* - han mangler at indskyde begrebet “*det retfærdige*”!

John Stuart Mill er inspireret af *Humboldts* tanker - og heller ikke han angiver et sikkert kendemærke på, hvad den enkelte kan eje *med rette!*

SC polemiserer mod *Mill*, der mener, at samfundet skal gribe ind “såsnart et menneskes handlemåde skader andres interesser, og hvis det almene vel skades derved”. SC: Der gives mange tilfælde, hvor A har både juridisk og moralsk ret til at skade andre, f. eks. gennem loyal konkurrence. Det er ikke til at afgøre, om A eller B a.h.t. samfundets vel bør vinde i konkurrencen. Den eneste brugelige målestok er, om A går B for nær ved at gøre indbgreb i hans retmæssige eje, herunder hans gode navn og rygte. Kun ud fra et klart etisk ejendomsbegreb kan dette afgøres, men A kan ikke nægtes ret til at lokke B`s kunder over til sig, f. eks. gennem bedre eller billigere varer - *B ejer jo ikke sine kunder!*

Mill mener, at borgerne står i gæld til samfundet, fordi de modtager dets beskyttelse. Samfundet har *derfor* ret til at kræve, at man ikke må krænke hinandens rettigheder, og at man skal yde de ofre, der er nødvendige for at forsvare samfundet. Hertil svarer SC kort, “at vi aldeles ikke *modtager* samfundets beskyttelse - medmindre man da bruger ordet “*modtager*” i betydningen *modtager prygl o.lgn.*”. (EP: Da SC skriver, at det

er vigtigt at afvise dette, "fordi tankegangen vil kunne misbruges til allehånde krav fra samfundets side", finder jeg det svagt, at SC her undlader videre bevisførelse - måske mener han, at vi får beskyttelsen, enten vi vil eller ej?).

Mill hævder (iflg. SC korrekt), at staten ikke skal lære den enkelte "pligterne mod sig selv", fordi man selv er mest interesseret i sit eget vel - f. eks. er det drankerens egen sag, om han vil drikke sig ihjel, hvis det er hans egne penge, han bruger - kroppen er jo hans egen! Derfor ligger han ikke samfundet til last, medmindre han har forpligtelser over for evt. børn. (EP: Dette lyder lidt kynisk, men vi kan "undskylde" os med, at retsstaten i højeste grad relaterer til spørgsmålet "*Hvorfor drikker Jeppe?*").

Mill mener, at den vigtigste indvending mod statens indblanding i private sager begrundes sig i, at det sandsynligvis vil ske på en forkert måde, for i personlige sager skal man jo se sagen fra en andens standpunkt. SC: "At dette medfører næsten uoverstigelige vanskeligheder, er utvivlsomt, men dette er dog ikke hovedsagen. Hovedsagen er den omstændighed (som *Mill* heller ikke er blind for), at en persons *tilbøjeligheder* lige så meget er hans egen sag som hans meninger eller penge. Det er dette, der i alle diskussioner om statsmagtens rette grænser altid bør holdes frem i første række: ***hvad er dit, og hvad er mit?*** - Spørgsmålet om statsmagtens eventuelle klodsethed kommer dog først i anden række".

Herbert Spencer mener, at statsmagten gerne må optræde *negativt tvingende*, men ikke *positivt tvingende*: Den må ikke tvinge nogen til det eller det arbejde, men den bør *afholde* borgerne fra overgreb på hinandens frihed (=negativ tvang). *Spencer* tager således afstand fra enhver statsindblanding i erhvervslivet, hvor *andre* mener, at det kun er forkert, hvis det er *ødelæggende* for erhvervslivet. I modsætning til *andre* giver SC spørgsmålet en *etisk* tilgang: "Spørgsmålet er: *er statsmagten berettiget til denne indgriben eller ej?*" - Det er altså ikke blot

et spørgsmål om “*det nyttige*”, hvilket kun fører til endeløse diskussioner!

SC siger om positiv og negativ tvang fra statsmagtens side over for erhvervslivet *ud fra en etisk bedømmelse*: en retsorden, der kun regulerer for at afbøde overgreb, kan ikke reelt kaldes positiv tvang, for at afbøde en uret er intet positivt skridt - *det er at føje et + til et -, hvilket er = 0!* **At flytte** en uretmæssig fordel over til den rigtige side, er ikke **at skabe** en positiv fordel for den, det kommer til gode!

F. eks.: Hvis staten *selv* driver skibsbyggeri, er det positiv indblanding og overgreb mod private skibsbyggere. Hvis staten derimod griber regulerende ind i skibsbygningserhvervet med regler imod uforsvarlig skibsbygning, er det nok indblanding, men ikke positiv indblanding til fordel for nogen bestemte. *Den regulerende magt er ikke selv interesseret!*

(EP: - og dermed er sagen etisk set i orden).

For at forstå, hvad negativ tvang etisk set er - og dermed finde delingslinien mellem positiv og negativ tvang - er det vigtigt at forstå, hvad *overgreb* egentlig er.

Herbert Spencer skriver i sit ungdomsblad “Social statics”: “*Enhver har frihed til at gøre, hvad han vil, forudsat han ikke gør indgreb i den samme frihed hos nogen anden*”. Og videre mener han, at økonomisk frihed er basis for al anden frihed - ja, denne består kun i form af *fuld og ubeskåret ejendomsret, så som alles lige ret til brug af jorden*.

Overgreb er altså *uberettiget frihedsberøvelse eller krænkelse af den etiske ejendomsret!*

Statsmagtens etisk tilladte negative tvang er derfor *at beskytte mod overgreb på den etiske ejendomsret*. Men statsmagten må ikke vove sig ud på områder, *der må betragtes som de private borgeres ejendom* - dette ville være etisk utilladelig positiv tvang.

HS forlader desværre disse rigtige ungdomstanker, og fortæller sig i opportunistiske betragtninger ang. *måden* at afløse de

nuværende uretfærdige ejendomsforhold. Han drukner i betænkeligheder og skepsis - ja, han ender med en relativ anerkendelse af forrettighederne. *Han taber dermed den skarpe delingslinie mellem statens og den enkelte borgers etiske ret af sigte!* (EP: Som den indiske premierminister Pandit Nehru sagde til den franske kulturminister Georges Malraux: Det svære er, at indføre retfærdighed med retfærdige midler).

Eôtvôs mener, at en central magt er nødvendig - man vil aldrig vende tilbage til middelalderens små centre. *Statens formål er beskyttelsen af alle borgeres moralske og materielle interesser.* Men statens magt skal begrænses, og grænsen er, hvor dens retmæssige aktivitet hører op. Staten er hverken samfundet eller individet - følgelig gives der et socialt og et individuelt (privat) liv, *som ikke vedkommer statsmagten!* Men overalt, hvor staten *bør* virke, skal den have det sidste ord - dens magt skal være *centraliseret*. Og han giver *Rosseau* ret, når han siger, at *staten er summen af borgerne*. Men kun, hvad angår den nationale uafhængighed og den offentlige fred - ikke, når det drejer sig om individuelle sager.

Det 17. århundredes engelske love imod katolikkerne og de senere franske imod protestanterne viser, "at når politiske og religiøse lidenskaber farer hen over et land, hvem hindrer da kamrene i at vedtage forfølgelse"? ***Fri presse og domstole er ikke garantier nok til at beskytte individet - statens magt skal begrænses!***

Og *Taine* skriver i sit værk om revolutionen, at "statens opgave er at tildele enhver, hvad der tilkommer ham. Staten må ikke blive andet end "en påpasselig pladshund".

SC konstaterer nøgternt: På trods af disse enkelte "utidsmæssige" ånder gik udviklingen i det 19. århundrede i retning af stadig større statslig indgriben på det individuelle område. Staten spiller formynder på alle personlige områder, og den tager midlerne dertil ved at gøre indgreb i borgernes personlige eje. Samtidig gør den intet for at hindre, at naturens goder beslag-

lægges som private monopoler, hvorved lønarbejdernes afhængighed bliver større og større.

Arbejderklassen blev *vildledt* af førere, der ikke kunne se *til bunds* i de økonomiske forhold og de løst begrundede materialistiske magtteorier, hvorfor de havde mistet troen på de etiske idéers indflydelse.

I ***kommunismen*** ser man bort fra de egenskaber i den menneskelige natur, der vil bevirke, at produktionen vil synke til et minimum. Det bliver *lighed i fattigdom, og al tale om den personlige frihed vil være en hån!*

Og *socialdemokraterne* har åbenbart beredt sig på at ofre den individuelle frihed for at komme ud af elendigheden for arbejderne!

Hvor i verden har man nogensinde levet under frie forhold? Personlig frihed er forbundet med økonomisk frihed, og *begge dele* kan kun sikres af retsprincipperne. Vil man kaste vrage på disse principper, inden man har afprøvet dem? Kun i en retsstat vil man kunne høste ***rene erfaringer*** om frihedens virkninger - bl.a. om det er den, der gør "kapitalen" til en så frygtet magt.

Socialdemokraterne har hidtil ikke vist interesse for at *uddybe* retfærdigheden. De har ingen tillid til den, og de indlader sig aldrig på en etisk drøftelse af *berettigelsen* af statsmagtens indgreb i de individuelle områder - hvorledes magten retmæssigt skal bruges, eller efter hvilke principper fordelingen skal ske. Man tager tilflugt til diciplin og orden, ensartede økonomiske kår og tryk forsorg - og dette tiltaler mange mennesker. *Men etisk forsvarlighed, det går man uden om!*

I *Henry George-bevægelsen* sporer man tilløb til en begrænsning af statens magt. Det centrale er jordrentens fuldstændige inddragelse til dækning af alle offentlige udgifter. Dette forslag blev dog allerede fremsat i 1850 af den skotske forfatter og præst *Patrick Dove* i bogen "*Teorien om det menneskelige fremskridt*" (EP: hvilket ikke er alm. kendt). En grundlæggende

forskel på de to er, at *Henry George's* udgangspunkt var nationaløkonomisk, mens *Patrick Doves* var etisk.

SC mener, at en grundskyldsreform - udover at være etisk korrekt - vil forenkle embedsmaskineriet ganske betydeligt alene ved tilvejebringelsen af de offentlige midler. Men ved disse midlers *rette anvendelse* glipper også *Henry George's* lære! *Henry George* siger, at man vil nærme sig *Herbert Spencers* forjættede land, landet uden regering som ledende og hæmmende magt. Men samtidig vil samfundet tillige kunne virkeliggøre socialismens drøm.

Iflg. *Henry George* vil den forenklede administration gøre det muligt, at staten overtager post og telegraf samt bygger og driver jernbaner og landeveje. Og han skriver videre: "Der ville blive et stort og voksende indtægtsoverskud fra grundværdiskatten til materielle fremskridt, som ville tage fart med stærkt stigende hastighed og stadig tendere mod at forøge afgiften. Denne indkomst, der opstår af fællesejendommen, kunne anvendes til det almene vel, således som Spartas indkomster blev anvendt Vi kunne oprette offentlige bade, museer, biblioteker, haver, høresale, musik- og danselokaler, universiteter, tekniske skoler, skydebaner, legepladser, gymnastiksale osv. Varme, lys og drivkraft, såvel som vand og offentlig regning. Vejene kantes med frugtræer, opdagere og opfindere belønnes, videnskabelige undersøgelser understøttes, og på tusinde måder kunne de offentlige indkomster anvendes til at udklække bestræbelser for det offentlige vel. Vi ville nå socialisternes ideal, men ikke gennem regeringstvang. Regeringen ville blive den formidler, hvorigennem fællesejendommen administreres i det almene vels tjeneste."

SC: Disse uddrag viser, at *Henry George*, hvad *anvendelsen af folkets fælleseje angår*, ikke står på retsmoralens grund! - Snarere på nyttemoralens!

Fællesformuen må kun anvendes til formål, hvori alle *klart* har interesse. Blot at lade staten indsamle en grundskyld ville

ikke være nogen stor etisk bedrift, thi hvem er staten? Hvis *Henry George's* tilhængere begrænser sig til dette, vil det blot øge flertalsmagtens vilkårlighed over for individet. *Det er at opgive retsprincippet på halvvejen!* Staten har ingen ret til at tage noget fra borgerne - *end ikke grundskyld*, hvis det ikke er som *mellemand* for den retmæssige fordeling af visse særfordele.

Jordrentens inddragelse lader sig *etisk set* kun forsvare som led i en hel og fuld politik, der indeholder en etisk begrænsning af statens opgaver. - Som *isoleret* reform står den uden retsmoralsk begrundelse. De tilhængere, der især betragter grundskyldsreformen ud fra en økonomisk synsvinkel som kilde til bedre materiel velvære og en jævnere fordeling af goderne, tænker sig reformen indpodet i de bestående partier - og dette er forståeligt.

EP: Her glipper det efter min mening for SC, *for jordrenteloven ophører ganske enkelt med at fungere, hvis fordelingen er uetisk begrundet!* - Altså, hvis nogen får en særfordel. Der er ganske enkelt tale om en sikkerhedsventil, indbygget i selve det retsliberale ejendomsretsbegreb!

Jeg er tilbøjelig til at give grosserer *J L Bjørner* ret, når han i sin bog fra 1936, "*Danmark som Europas frihavn*", skriver, at *alle de offentlige tiltag, der øger grundrenten, er samfundsgavnlig*. *Bjørner* anviser her en *praktisk* måde til at vurdere, hvad der bør være fælles. I beregningerne skal naturligvis det *etiske* hensyn indregnes gennem *jævnbyrdigt vederlag* til evt. skadelidte.

SC fortsætter: "Historisk set må "*Georgeismen*"(i denne snævre betydning) betragtes som en sidste udløber af de demokratiske systemer, et sidste forsøg på at afstive flertalsmagten ved at tildele den en betydningsfuld opgave. Betragter man derimod jordrentens inddragelse i *etisk* belysning, ser man den som *et brudstykke* af en tankegang, der i sine konsekvenser

viser os *en hel omvæltning af de nuværende politiske idealer* - -
mod en ved retsprincippets hjælp afklaret ***individualisme!***

- Vil man en retsmoralsk begrundelse, må man have mod til at
følge denne tankegang i hele dens opgør med statsmagten!”

8 Statsmagtens væsen

Historisk er “Staten” opstået fra samfundet i et forsøg på *at beherske dette* - den er udtryk for de kloges og de stærkes naturlige overmagt. Og de svagere har mere eller mindre underordnet sig. Men statsmagten er dog ikke kun egoistisk (gennem udplynning af de svageste). Den udfører tillige nødvendige funktioner som forsvar af samfundet og bekæmpelse af visse indre overgreb. “Dog altid uden at glemme sig selv: *økonomisk forfordeling af magthaverne har været et fremtrædende og bestandigt karaktertræk ved statsmagten, uanset ydre form gennem alle tider*” - oftest maskeret af de nyttige funktioner, indhyllet i et passende religiøst og/eller moralsk engagement.

Man har dækket over statens yderst prosaiske opståen, og fremstiller den som en slags højere organisme *med selvstændige mål*, for hvilke *individet* må ofre sine egne idealer og sine egne vurderinger af livsfænomenerne. Og statstilbedelsen er ikke blot et produkt af enevælden (absolutismen), for også demokratierne driver statsforgudelse. Hvor det før var kongen og aristokratiet, der “tog løvens part”, er det i demokratierne *de herskende klasser og partier*, som såvel økonomisk som i alle andre henseender undertrykker de klasser, der er i minoritet.

I dag er det *flertallet*, der siger: “Staten, det er os!”

- Og også i den moderne stat går de herskende klassers kamp ud på at tilrane sig det størst mulige rov af borgernes *fælleseje*. *Det har til alle tider været de herskendes kendetegn at tilgode dese snylterne på de arbejdendes bekostning!*

Retsstaten er den eneste form for statsmagt, der tilgodeser hele samfundets interesser i stedet for en herskende klikes. Men staten har dog altid - i al fald delvist - *hævdet en form for etisk ret*, dels til beskyttelse for magthaverne selv gennem *lov og orden*, dels fordi det altid har kunnet *betale sig, at de lavere klasser var i stand til at yde noget!*

SC skriver: “At magten opstiller retsregler, som også må indskrænke *dens egen bevægelsesfrihed*, er derfor ikke aldeles

ubegribeligt. Selvbegrænsningen lønner sig mangfoldigt. Ved retten får magten lejlighed til at vise sin nytte og til at vinde sympati og **autoritet**. *Retten er derfor til en vis grad et nyttigt politisk middel i magtens hånd!*”

Om en lov er etisk begrundet eller ej, interesserer ikke staten (f. eks. du må ikke stjæle!) - og den er ligeglad med borgernes accept, *den kræver blot **underkastelse*** (- hvis du stjæler, kommer du i tugthuset!). *Dette er den historiske statsmagts sande væsen!*

Vi skylder ikke lovene lydighed p. gr. a. selve *lovbudet*, men fordi de udtaler noget, som vi ifølge *vore* grundsætninger må anerkende som etiske. I modsat fald står vi *etisk* frit til dem, og underkaster vi os dem, er det p. gr. a. *tvungen*.

Heri er bl. a. *Rosseau* ikke enig. Han mener, at man i et land, *hvor statsmagten er i nær overensstemmelse med folkeviljen, har **etisk pligt** til at respektere et sådant lands love*, på samme måde som man har pligt til at følge en forenings love, *når man har meldt sig ind*.

Hertil siger SC: Man har jo ikke meldt sig ind i et samfund. Det er man født ind i - og *nødt til at forblive i!*

Rosseau hævder, at man er *født fri*, og *at det står enhver frit for at slutte sig til den sociale kontrakt* - eller blive fremmed mellem sine medborgere!

SC: Sligt afføder ikke *moralisk skyld*. Heller ikke, selv om den sociale kontrakt betyder store personlige fordele. Hvis en privat overøser en med gaver, betyder dette jo ikke, at man skal godtage hans påbud ukritisk. - højst en vis gengæld.

- Kun en *fri anerkendelse* kan forpligte os til lydighed over for en persons eller et samfunds bestemmelser - og da kun inden for de grænser, vi *udtrykkelig* har godkendt. **“Man kan ikke komme i moralisk forhold til et magtbud, thi hvor viljen kun har een retning, er tilslutning en ren luksusvare!”**

Et virkeligt løfte forudsætter appel til løftegiverens overvejelse, så der bliver tale om *et valg*. “Men just staten lukker ubøn-

hørligt alle veje, *undtagen een!*” Den demokratiske “selvstyre-stat” kan derfor ikke sammenlignes med en forening, der er forpligtet på sine vedtægter og sin formålsparagraf, *som man godkender ved indmeldelsen.*

“Man kan ikke melde sig ud af samfundet, *og de demokratiske flertalsbestemmelser er derfor principielt ikke mindre tvang, end despotens luner!*”

Som følge af ovenstående principper kan man sige, at *uetisk overgreb* foreligger, når een eller flere personers vilje virker med tvangsforanstaltninger imod en anden person eller persons ejendom - forudsat det er ubemyndiget og ikke gjort berettiget ved en forudgående opførsel/forhandling (= etiske forudsætninger).

Det er en over-demokratisk opfattelse, at flertallet altid har ret. Flertallet vedkommer ikke den etiske ret! Overgreb kan begås af såvel af et flertal som af et mindretal. Ingen vil frivilligt melde sig ind i en forening, hvis flertal skal bestemme over *alle* ens anliggender.

- ***Kun en stat, der er dannet som en forening*** med formål og opgaver, som alle medlemmer på forhånd har sanktioneret, *fordi de har interesse deri*, vil have mulighed for ikke at begå etisk overgreb mod de enkelte borgere! Men *hvilke formål* alle uden undtagelse vil kunne forenes om, kan foreningserfaringen ikke oplyse os noget om! *Det kan kun de sociale naturlove.*

Såvel en statsmagt som en privatmand kan kun være sikker på tilslutning til ***at øve ret og ikke at kræve mere end sin ret***, for kun retsstandpunktet er sikker på at møde forhåndssanktion fra *alle*. - Med det ene forbehold, at “alles tilslutning” ikke gælder *udbyttene* (EP: altså monopolister!), der altid vil være imod statsmagts indgreb imod dem.

“Retsstaten henter sit *moralske stempel fra de principper, den vedkender sig*, alt efter den grad, i hvilken den gennemfører dem. Eller med andre ord: Hvad der er *retmæssige* statsformål

er en principiel afgørelse, ligesom det modsatte: hvad der er *statsovergreb - det er ikke noget, et tilfældigt flertal kan bestemme!*”

Ideelt betragtet er staten en naturnødvendig og naturgiven organisation til forsvar for de egentlige fællesinteresser (= *dem alle i lige grad deler!*). Og det er i alle borgeres interesse, at staten håndhæver *disse* retsprincipper med fornøden magt over for genstridige - *et sådant tvangselement er foreneligt med prædikatet: en retsstat!* I modsat fald ville det ikke være muligt at få **retten** realiseret her på Jorden. - “*Det ville forudsætte en tilstand, hvor den ikke længere var et stridsløsen!*”

Kendetegnet på en statsmagt, der ikke begår overgreb over for de enkelte borgere, er altså, at den 1) **vedkender sig** og 2) **gennemfører retmæssige grundsætninger**. Herudfra må enhver af dens opgaver belyses.

1. Hvilke er statsmagtens retmæssige områder?

Retfærdig statsstyrelse er en nøje overvågen over, at **enhver får og beholder sit**. Statens vigtigste opgave bliver derfor at våge over, at de fællesmidler, der indgår i statskassen, først og fremmest anvendes til de i den strengeste forstand *nødvendige fællesopgaver*, og at resten *kommer alle borgere til gode i lige grad*. Endvidere at beskytte den private besiddelse af *retmæssigt særeje*, og at forvalte fællesejendommen i *alles* interesse.

2. Hvorledes er statsmagtens retmæssige organisastion?

Staten selv ejer intet (EP: Man kan måske sige, at den ejer den del af fællesformuen, der dækker de *etiske fællesopgaver?*), og det er naivt at tro, at staten er i stand til at hjælpe os alle.

På tre iøjnefaldende måder støder politikerne an mod almindelig borgerlig hæderlighed: De stifter **letsindige lån**, som de forpligter efterslægten at betale. De beskærer borgernes retmæssige arbejdsindtægter ved det **plyndringsmonopol**, de kalder direkte skatter (EP: Det var før, der var noget, der hed

moms!). Og de anvender skatterne til fremme af *særinteresser* (EP: herunder ikke mindst *stemmekøbspolitik!*)

9 Den etiske ejendomsret

At uddybe den etiske ejendomsret er at klargøre, hvad der er *særeje*, og hvad der er *fælleseje*. *Retmæssig ejendom (enhver sit) er forudsætningen for ombytningssprincippet (lige for lige).*

- Både den, der erstatter, og den, der kræver erstatning, skal retmæssigt **eje** de værdier, der anvendes i denne omsætning.

Betingelsen for retmæssigt særeje er en personlig arbejdsydelse. Naturværdierne kan derfor aldrig blive særeje - retmæssigt!

SC opstiller følgende *basale fordeling*: A = Ejeren - *subjektet* (den sociale ener).

B = Det, der ejes - *objektet*:

1. Naturværdier (a. de praktisk udelelige og b. de delelige).
Kan ikke gøres til særeje!

2. Producerede værdier. Kan gøres til særeje!

Heraf følger, at det ene menneske ikke kan eje det andet - den retmæssige ejendomsfordelings princip sikrer *den sociale ener* i samfundet stillingen som *grundled* i sætningen: **jeg** ejer dette eller hint! Dette kan ikke pludselig blive genstand (*objekt*)! Den selvstændige råderet over egen person er den selvfølgelige *forudsætning* for ejendomsordningen - og den *trænger derfor overhovedet ikke til begrundelse*. (SC: Umyndiges ejendomsret begrundes senere).

Når selv de største filosoffer i oldtiden godkendte slaveriet, var det *af uvidenhed*. De antog simpelthen, at slaverne *ikke evnede* at være selvstændige grundled - - og så måtte de jo blive objekter!

SC: "Ud fra vore kundskaber til de forskellige racers ensartethed på dette punkt (*den sociale evne*) kan denne retsopfattelse *ikke opretholdes!*"

EP: At et menneske ejer sit eget legeme, er en selvfølgelighed, der dog krænkes ved f. eks. voldtægt og ved fjernelse af f. eks. fangers nyrer (tvangsdonering). *Den tvungne værnepligt* gør ligeledes mennesket til **et objekt!**

Når *luften og havet* ikke er underlagt særeje, (EP: SC burde her medregne *lyset*, og i dag vil vi nok medregne *rummet, månen og planeterne*) er det, fordi det er umuligt. *Kunne* man have opdelt havet i parceller, var det sket forlængst! Ålegårdsretigheder er således en gren af særeje.

- Man har endog rejst “det uhyggelige spørgsmål” om, *hvor højt op i luften grundejernes ejendomsret strækker sig a.h.t. flyvemaskinernes uhindrede bevægelse!*

Den nuværende ejendomsordning vedr. luften og havet stemmer i alt væsentligt med den etiske, der siger, at *særeje kun kan begrundes ved en jævnbyrdig arbejdsydelse*. Etikken må dog “holde sine våben rede” for at sikre, at de udelelige naturgoder også i fremtiden *forbliver fællesgoder!*

At **jorden** ikke kunne forblive et fælleseje, skyldes, *at den var så let at uddele, og at fordelene ved at beslaglægge den og holde andre ude var så stor*”. (EP: Med “jorden” menes ikke alene jordoverfladen, men også alle dens råstoffer).

SC skriver: ”At komme *tilbage* fra særeje til alles lige ret havde desuden sine ganske særlige vanskeligheder. Da man nemlig i lange tider ikke kunne tænke sig dette gennemført *uden ved en ligelig fordeling af selve jorden*, viste det sig at være en så godt som umulig opgave at udparcellere den i lige værdifulde lodder. Først langt om længe opdagede man, at det, alle er interesserede i, ikke just er at få en del af jorden, nøjagtig ligeså stor og værdifuld som de andres, men mere dette, *at ingen enkelt ved at lægge uindskrænket beslag på et stykke jord, tilegner sig en særfordel og spærrer de andre ude.*”

Så længe der er let tilgængelig frijord nok, kan der ikke opstå “nogen bydende trang” til at opdele, indhegne og afspærre. **“Mit er endnu ikke blevet nogen modsætning til dit!”** - Opdelingen sker først, når man kommer så tæt på hinanden, at man generer hinanden, og *da for at undgå endeløs strid*.

SC skriver: “Grænsedragningen kan være særdeles gavnlig for de *nuværende* “ejere”, *men den er uret imod de sidst an-*

komne og de ufødte - de senere slægtled. Senere tiders mennesker fødes i stor udstrækning arveløse, og de har heller intet herreløst land at tage i besiddelse, *thi når engang alt land er beslaglagt på denne måde, lukker lovene pludselig af og giver de først ankomne* (EP: eller deres efterkommere) *privilegium på det, de har været så heldige at besætte*”.

- Og videre: “En sådan erhvervs måde kan naturligvis ikke *moralsk* forsvares. Alt, hvad et menneske gør fordring på som **særeje**, må han efter de ovenfor fremstillede etiske vederlagsprincipper kunne godtgøre *at have erhvervet ved en personlig ydelse, der i værdi er det erhvervede jævnbyrdigt*. Men hvilket personligt arbejde ligger der vel i den blotte og bare beslaglæggelse af et stykke jord, og - på den anden side - hvilken værdi, frembragt af menneskehænder eller menneskeånd, kan overhovedet sammenlignes med eller opvejes af den fordel at blive enerådig over en part af det uundværlige, ingenlunde ubegrænsede naturforråd?”

EP: Vi behøver ikke at gå længere tilbage end til hedeboernes slid med at bryde lyngskjolden for at finde eksempler på “personligt arbejde” ved beslaglæggelsen af jord, således som det i dag respekteres med fradrag for arbejdets værdi i 30 år ifølge vurderingsloven. Det er *utvivlsomt*, at SC også bifalder denne respekt for arbejdets værdi!

Men det er formentlig lige så *utvivlsomt*, at de oprindelige skovryddere fra bondestenalderens tid og fremover i de fleste tilfælde *ikke* har fået udbyttet af deres arbejde - trælle og samfundsbundskrabere har de været!

Hvad angår “menneskeskabte værdier”, er der i dag mange, der langt, langt overstiger værdien af f. eks. lodder af dyrkningsjorden. Men problemet er, at disse værdier (*via de gode tider de skaber på privatejet jord!*) **kapitaliseres** til gigantiske jordpriser og kanaliseres over i monopolkapitalismens favn. Leveomkostningerne og dermed uligheden øges, og politikerne må træde til med nye sociale “ordninger”, der yderligere **øger**

*den **negative anvendelse af arbejde og ressourcer** og befæster vejen mod den endegyldige katastrofe - økologisk, økonomisk., socialt og kulturelt!*

SC fortsætter: At de næst ankomne må *købe* jorden, bekræfter uretten, thi de må betale i dyre domme for noget, den første ejer har fået gratis (EP: - og så´ fremdeles, slægt efter slægt med *kapitaliseringsdjævelen* som løftestang!). Og at loven tillader det, ændrer intet, *for jordens værdi er uerstattelig*, da den danner det nødvendige *fundament for alt liv*, og da den ikke findes i ubegrænsede mængder.

- *Man kan kun tale om **særret til at eje**, når talen er om ting, der er **frembragt** enten ved hjernens eller håndens hjælp!*

SC kommer herefter ind på en omtale af *arbejdets væsen*:

Fra at have været en bestanddel af *personen*, *flytter arbejds-energien ud i de producerede genstande*, og da energien *i denne fra individet organisk løsrevne form* kan blive genstand for ombytning og for køb og salg, *får etikken den opgave at afgøre, hvem der i fremtiden er denne energis rette ejer.*

Retmæssigt særeje til et produkt erhverves kun som vederlag for en personlig ydelse *af samme værdi som produktet.* (*Gaver er individuelt betingede, og hører derfor* ikke ind under lovene for den sociale omsætning).

I samme grad et produkt kan præges af den menneskelige vilje og evne, i samme grad kan det blive særeje! Papir- og blækværdien af Goethes "Faust" er forsvindende lille *i forhold til åndsværdien (= Goethes præg)*, og et sådant produkt egner sig *derfor i høj grad til særeje*. Ligeledes et musikstykke og et maleri. I en marmorskulptur kommer *det ikke-frembragte stof* (EP: altså det materielle stof i modsætning til "præget") mere i betragtning ved værdiansættelsen, og ved guldsmedarbejder endnu mere. Ved en kornmark er forholdene mellem arbejds-værdi og ikke-frembragt værdi helt forrykket - *det væsentligste er jo besørget af naturen, og jorden er endda blevet lidt forringet!* Det arbejde, der er nedlagt i jorden ved korndyrkningen,

begrunder **kun** ejendomsret til kornet - ikke til jorden, og dermed heller ikke til det privilegium, som fordelene ved jordbesiddelse medfører.

- At jord ikke kan "ejes", er altså en følge af grundsætningen om jævnbyrdigt vederlag - den *etiske* hovedsætning!

"Særeje af en ting begrundes positivt ved henvisning til den jævnbyrdige ydelse, individet har præsteret. Den, der gør krav på en særret, ham vil den positive bevisbyrde påligge.

Hvad der unddrager sig særeje, må enten være ingens ejendom eller stå til fællesrådighed! Det, at rådigheden er lige for alle, støtter sig på den negative begrundelse, at ingen formår at præstere bevis for en etisk begrundet forret".

SC kommer herefter ind på begrebet "**samfundsskabte værdier**" som begrundelse for at inddrage den samlede grundværdi til fælleseje. Dette er "en mindre præcis udtryksmåde", idet det faktum, at grundværdierne vokser, når folketallet stiger, ikke betyder, "at nogen ny reel værdi er skabt, endnu mindre at den er skabt som et arbejdsprodukt, der skulle kunne tilegnes med den ret til vederlag, en arbejdsydelse kan gøre krav på. *Ret til særeje og kollektiv rådighedsret begrundes, som ovenfor vist, ikke på samme måde*"!

EP: Heri er jeg ikke enig. Jorden er *af samfundsudviklingen gjort* egnet til "*bygningsdyrkning i stedet for bygdyrkning*"! Først langsomt - så hurtigt - og nu eksplosivt!

- Og det bliver mig klart, hvori SC's fejlsyn består, når han fortsætter som følger: "Englands jord rummer ikke flere reelle værdier nu end på Knud den Stores tid, måske endda færre. Hvad der er sket, er, at hver kvadratfod jord *er blevet mere og mere eftertragtet, jo mere befolkningen tiltog*. Jordbesiddernes særfordel er derfor blevet større og større, og denne særfordel giver sig udslag i en stedse *stigende pris* på jorden i forhold til alle rørlige værdier - for det samme stykke jord kan der fås større mængder arbejde og arbejdsprodukter end tidligere"!

EP: Det, SC her beskriver, er *ikke* jordprisudviklingen under *retsstatens* ejendomsretsbegreb, men under et ejendomsrets-
begreb, *hvor* jorden *underlægges* markedsloven med dens pris-
dannelse på grundlag af udbud og efterspørgsel. Jorden gøres
til en handelsvare, men da jorden ikke er producèrbar, *bliver*
prisdannelsen monopoliseret med jordspekulation til følge.
Jordrenteloven sættes ganske enkelt ud af kraft! Kun ved
retsstatens ejendomsretsbegreb underlægges jorden *David Ri-*
cardos jordrentelov, der lyder således: **“Jordens pris bestemmes**
*af det overskud den kan give **udover**, hvad man med samme*
anvendelse af midler, kan opnå på den mindst indbringende
jord, der er i brug”!

10 Retsstatens opgaver

I en *retsstat* må fællesejendom *kun* anvendes til *fællesopgaver!* - disse skal derfor defineres nøje, d.v.s. fastlægges *principielt*, fordi de ellers vil være prismet vilkårligheden.

Fællesopgaver må være opgaver, som alle på forhånd er lige interesserede i at få løst. (EP: Det kan vel dog ikke være en betingelse, at *alle skal vedkende sig*, at dette eller hint er til fordel også for dem, f. eks. et højt alment grundskoleniveau. Det må være nok, at det umiddelbart indlysende er tilfældet!).

SC skriver: ”Det indses let, at *hvis retmæssige grundsætninger skal følges*, kan man ikke gøre statsopgaverne til genstand for frit valg. Man må bøje sig for, hvad der logisk lader sig udlede af forudsætningerne, som disses naturnødvendige følger. *Man kan altså ikke ved afstemning lade et flertal være afgørende for, hvorvidt et eller andet ønskeligt formål skal være offentligt formål eller ej!* Og ej heller af en eller anden forestilling om *nytte*. (EP: Nej - ikke ”en eller anden” *tilfældig nytteforestilling*).

Retsvæsenet er retsstatens første og logiske fællesopgave - dette kan selvklart direkte udledes af retsstatens bærende grundsætning. Og uden en neutral og myndig institution til opretholdelse af *den retmæssige fordeling af ejendommen ville selve begrebet fælleseje ikke kunne bestå i praksis!*

Det er ikke fællesopgavernes formål at tilføre alle borgere *nøjagtig ens fordele*. (F. eks. har den, der har genstridige naboer, mere grund til at benytte retsvæsenet, end den der kun har gode naboer). Retsvæsenets egentlige frugt er *den sociale tryghed*, og den opnås i almindelighed ved retsvæsenets stille magt = dets blotte tilstedeværelse.

“Der findes et eneste behov, som vi har fælles med alle andre mennesker - et almenmenneskeligt ønske, vi alle nærer i lige grad, *nemlig at få bestemt afgjort, hvad vi med rette ejer, sikkerhed for at beholde det, størst mulig tryghed mod overgreb*

fra andre menneskers side og størst mulig garanti for at få tab derved erstattet.”

- At opstille fællesinteresserne i den omtalte betydning som *det eneste retmæssige formål for en statsmagt* indeholder en uhyre begrænsning af statens magt og virkefelt, *“men skal der overhovedet sættes en grænse for statens indtrængen, kan den kun sættes her!”*

Statens grænser er der, hvor den enkelte borger kan godtgøre en særret, og *“alt hvad staten har med særrettighederne at gøre er deres regulering”* - om fornødent med magt. Uden dette ville selve den trygge besiddelse af særejet falde sammen til en illusion. Det er i denne afgrænsende funktion, *den mellem-individuelle regulering*, at staten har sin væsentligste opgave - *at sikre enhver sit.*

- Enhver hjælp *ud over dette* vil enten være partisk eller illusorisk. Altså hvis staten opkrævede *mere* end til ejendomsbeskyttelsen i den tro, at den kunne yde *alle* en positiv fordel. (EP: D.v.s. opkrævede *mere* end jordrenten som grundskyld!).

SC opstiller herefter *“en foreløbig”* (EP: Husk vi skriver 1922!) liste over statens opgaver - gående ud fra begrebet fællesgoder i den ovenfor definerede betydning: *1) Indre retsværn, 2) Ydre retsværn, 3) Forsorg for de umyndige og 4) Sikring af samfærdseler og tilvejebringelse af samfærdselsbetingelser.*

- Disse opgaver må simpelthen opfattes som 4 specielle anvendelser af retsværnet.

Det indre retsværn omfatter også *sundhedsvæsenet, frisk vand, kloakker osv.*

Det ydre retsværn omfatter foruden *forsvaret af landets selvstændighed* også *kystsikring, klitplantager* (mod sandflugt), *vandløbsregulering* samt *værn af landets areal mod naturkræfterne*. Omfatter tillige *arbejdet for mellem-folkelige retstilstande.*

Forsorgen for umyndige indskrænker sig til at gartantere, *at deres retmæssige ejendom “kommer dem fuldtud til gode”.*

Sikring af samfærdselen omfatter foruden *veje og jernbaner* tillige *offentlig belysning, bygning af broer, snerydning, anlæg af visse havne, fyrtårne, sømærker o. lgn.*

Statens ret til at *ekspropriere* til trafik anlæg hviler ikke på en *nytteberegning*, men på *en beskyttelse af ejendomsretten*: enhver hindring for at komme i forbindelse med genstande eller personer *er nemlig overgreb*. **Retten til at færdes frit (til og fra) indgår som en væsentlig del af ejendomsretten.** Men det er ikke givet, at *selve trafik anlæggene* falder ind under statens opgaver.

Ud over *de tvungne og de nødvendige fællesopgaver* gives der tillige **frivillige fællesopgaver** = *opgaver, som alle vil - ikke blot skal - være fælles om*, f. eks. hjælp til stormflodsramte eller andre naturkatastrofer. Dette kræver dog **enstemmig tilslutning**, "thi i staten har man ikke den mulighed at vælge, om man vil træde ind eller ej, som man har i en forening. Efter at de nødvendige statsopgaver er dækkede ved hjælp af *de monopolafgifter, der i en retsstat indgår i statskassen, tilhører overskuddet samtlige borgere*, men det er da i al fald teoretisk tænkeligt, at man - enstemmigt - enedes om at benytte en del af overskuddet til selvvalgte fællesopgaver, hvis følger vanskeligt lod sig mildne ad forsikringsvejen".

Og SC slutter, som om han ikke rigtig selv tror derpå: "*Her er et område, hvor man kunne tænke sig den nationale samfølelse give sig udslag - - hvis den eksisterer?*"

(EP: Ang. retsstatens opgaver i dag, se Retsforbundets pjece "*Jordens bedste løsning*" 3. udgave).

11 Grundtræk af retsstatens økonomi

Fællesejendom er *alle naturskabte ting*, og det er det almenes indlysende *ret* at udligne den fordel, som *enkeltpersoner* får ved retten til at udnytte disse værdier - for *jordens vedkommende* betyder denne udligning *jordrentens inddragelse, hvilket intet har med skat at gøre!*

“**Skatten** er en forholdsregel, hvorved statsmagten sætter sig ud over alle moralske betæneligheder og direkte modvirker den ånd, der burde herske i et samfund: **respekten for forskellen mellem mit og dit !** - Staten forvolder derved en **ubeskriverlig demoralisation!**”

Og SC fortsætter meget, meget stærkt: “Ved hjælp af skatten har staten fundamentalt og principielt **ophævet det formål, for hvis skyld den er til, nemlig at værne enhver i besiddelsen af det udbytte, hans arbejde frembringer.**”

Jordrentens inddragelse *derimod* er beslægtet med de afgifter, som *ydes som vederlag for de særrettigheder*, det offentlige kan bevilge enkeltpersoner eller foreninger og selskaber.

At kalde jordrentens inddragelse for “*enkeltskatten*” (*Singel tax*) er vildledende og bør undgås! Ordet “*skyld*” i “*grundskyld*” udtrykker nøjagtigt, hvad det her kommer an på at fremhæve!

EP: Og nu kommer vi desværre til noget meget, meget svagt! For når SC her videre skriver:”Princippet går ikke ud på at indføre nogen enkeltskat - *det tilsigter såvidt muligt ophævelse af alle skatter*”, så røber dette “såvidt muligt” en ubegribelig og skuffende usikkerhed om dette *helt afgørende spørgsmål* hos den person, der mest af alle skulle forventes her at være på klippefast grund! Det svækker unægteligt valeuren af mange meget fine udredninger i det foranstående! - **Ikke sært, at “slå til”- problematikken lige siden har forbistret debatten i Retsforbundet, og at man ikke på dette centrale punkt har kunnet**

opnå enighed, er sikkert hovedårsagen til partiets katastrofale tilbagegang! Og det ganske unødvendigt, hvad jeg vil vende tilbage til (nederst på siden og øverst side 61).

SC fortsætter: **Hele jordrenten** skal inddrages. Det vil være uret kun at inddrage den delvis, for dels vil hver enkelt borger ikke få sin fulde andel af fællesformuen, og dels vil jordejerne få for meget.

EP: - Og videre, alt for upræcist. Udråbstegnene er mine: "Det er **utænkeligt** (!), at jordrenten (*den naturlige grundfond*) ikke kan dække Retsstatens fællesopgaver. **Man har beregnet** (!), at der tværtimod vil blive et overskud til ligelig deling."

Dog - påny tro mod principperne kommer SC ud af den knibe, han har bragt sig selv i: "Iøvrigt er målestokken for statens budget ikke den sum, der som skyld passerer opkrævernes hænder, men *hvad de nødvendige retsfunktioner udkræver*". Skulle skyldbeløbet mod al forventning ikke strække til, vil retsstatens organer kunne udskrive **en skat med lige store beløb pr. individ**".

EP: En sådan skat kaldes en **kopskat** (af tysk *kopf*). Anvendt i *en retsstat*, hvor der er tale om finansiering af opgaver, i hvis løsning *alle* borgere må være lige interesserede (*hvad enten de erkender det, eller ej!*), er en kopskat i virkeligheden en reel **brugerbetaling**. - *Blot der uomtvisteligt er tale om virkelige fællesopgaver, vil det i virkeligheden være fuldt retfærdigt at betale alle disse udgifter på denne måde, og lade hele jordrenten udbetale til alle i lige store andele!*

Trafikmidler, post, gas, telefon, telegraf o. lgn. kræver **privat monopolisering**, men under offentlig kontrol af både drift og takster. De **særfordele**, som herved gives og udmøntes, skal helt og holdent tilbagekræves til statskassen som samfundets fælleseje.

Staten skal ikke selv drive jordbrug - *dog udgør skovene en undtagelse* p. gr.a. deres skønhedsværdi, landskabsbeskyttelse (klitplantager), klimatiske og hygiejniske betydning og grund-

vands- og brændselsreserver. Men hvis disse interesser lige så godt kan sikres gennem fredning og kontrol, *vil privat skovdrift være at foretrække*. (EP: - Dette er desværre ikke tilfældet anno 2007!).

De direkte skatter begrundes dels ud fra *nytteteorien*, dels ud fra *evneteorien*. Man skal betale i forhold til den nytte, man har af offentlige foranstaltninger, og man skal betale i forhold til indkomsten. Dette er praktisk og populært. (EP: De bredeste skuldre skal bære de tungeste byrder!). *Om det er retfærdigt, er der ingen, der spørger om!*

SC skriver her fint om evnebeskatningen: “Denne teori betegner toppunktet af den i det 19. århundrede og indtil nu rådende idè, *at det demokratiske flertals bestemmelser i enhver henseende er hævet over kritik*”. Og den *progressive* beskatning har ikke nogen ædlere begrundelse end denne: “*De, der vil plyndre i et jernbanetog, er i reglen så fornuftige at søge op i en første classes kupè!*”

De forskellige tiltag af sociale og økonomiske hensyn i skattepolitikken giver SC ikke meget for: “Alle kan de betragtes som mislykkede forsøg på at bøde et i og for sig uretfærdigt princip: *ved magtsprog at fratage borgerne en del af deres retmæssige ejendom*”.

EP: Ud over det uretfærdige, kommer SC desværre kun ganske perifert ind på *skatternes ulemper*, såsom “den utålelige indblanding og kontrol” og “de falske angivelser, borgerne forledes til at møde med *som selvforsvar!*”

Her havde en omtale af den *negative anvendelse af såvel produktionsgrundlag som produktionsmidler*, som beskatningen medfører, været på sin plads sammen med en kritik af dens *fordyrelse* af varer og tjenesteydelser og dens *negative* indvirkning på flid og sparsommelighed. Og en omtale af den skade, som det forvolder, at jordrenten *privatkapitaliseres*, kunne også have været fremført her. - *Dette ville have overflødiggjort*

det forbehold om grundskyldens evne til at "slå til", der ligger i det foran anvendte: "såvidt muligt!" Men man må jo medgive, at det dengang (i 1922) var umuligt at forestille sig, hvor galt det ville gå. Som folketingsmand *Knud Tholstrup* senere næsten profetisk sagde det (frit efter hukommelsen): "*Grundskylden skal også ses i lyset af, hvad vi ellers får af galskab, hvis den ikke bliver gennemført!*"

SC's viden om *jordrentelovens virkemåde* må have været begrænset - ellers ville han have anført, *at den fulde jordrente ikke kommer frem, førend al beskatning af arbejde og produktionskapital er ophørt* - med denne konstatering må al tvivl om "slå til" jo ophøre! Retsstatens økonomi bygger på *realværdier*. Den socialliberale formynderstat bygger på *pseudoværdier*, hvilket ophører senest den dag, *da nye tiltag - under ansvar for den økologiske bæredygtighed - ikke længere kan holde trit med pseudo"værdiernes" udbredelse! Formynderstaten vil da kollapse.*

Skattetrykket har naturligvis partiernes bevågenhed, men man "raver i blinde", bortset fra, at man søger at skåne egne vælgergrupper så godt som muligt.

Skat af *arv og gaver* er en krænkelser af retmæssigt særeje. "Det ganske rå og nøgne standpunkt er, at arv og gaver forøger skatteevnen, og derfor bør "rammes", endda progressivt ligesom indtægts- og formueskatten:"

Forbrugsafgifter er fra et retsstandpunkt lige så forkastelig som ovennævnte skatteformer. "Staten har ikke ved at lægge afgift på visse ting nogen beføjelse til kunstigt at forhøje prisen på disse." Og SC fortsætter: "De såkaldte "moraliske" argumenter, hvormed man har villet forsvare nogle af disse skatter på f. eks. *alkohol og tobak*, er det bedst at holde ude af betragtning. *Thi staten har ingen ret til at spille formynder eller til at blande sig i forhold, der kun vedkommer den enkelte borger selv og hans nærmeste.*"

EP: Her er et soleklart eksempel på, at grænsen for, hvad retsstaten må og ikke må i anno 2006, ja længe før, har forrykket sig i retning af større offentligt socialt ansvar - med en tilsvarende formindskelse af den personlige frihed til følge! Netop disse to laster og de nært beslægtede påfører det moderne samfund enorme følgeudgifter, hvilket også vil gælde retsstaten - selv om man må forvente, at retsmoralens styrkelse efterhånden vil fjerne motivationen for lasterne.

SC fortsætter: Hvad *tolden* angår, gælder akkurat den samme betragtning (EP: altså den forannævnte om statens ret til at spille formynder), og derfor er spørgsmålet *frihandel contra beskyttelse (protektionisme) fra et retssynspunkt så uhyre simpelt*, hvad enten tolden er finansiel (som en statsindtægt) eller beskyttende (for bestemte erhverv): **“Det drejer sig om en retskrænkelse, og intet andet!”** - For såvidt kan man spare sig debatten for og imod.

Grundskatten (EP: som den praktiseredes i 1922 - derfor benævnelsen *skat!*) tager i regelen ikke hensyn til, om ejerens økonomiske udbytte skyldes jordrente, eller anvendt arbejde og kapital, men *jo mere man beskatter bygninger og forbedringer, des mere fjerner man sig fra det retmæssige.*

Indtil **1903** var hovedmassen af den direkte skat **hartkornsskatterne** (EP: de hvilede udelukkende på jordbruget), men i dette år afløstes de af en **ejendomsskyld** på al “fast ejendom” (jord + bygninger) på land og i by (EP: samtidig indførtes **indkomstbeskatningen** - af en Venstregering!). - “Dette betød i *etisk henseende et absolut tilbageskridt!*”

Vil man **retfærdighed** på dette område, er det ikke nok at vende tilbage til hartkornsskatningen, “thi som alt nævnt, er det overhovedet ikke skat, staten skal pålægge, *men en afgift for en bestemt fordel, en tilbagekrævning af den værdi, denne særfordel repræsenterer.*”

“- *At en mand får det fulde udbytte af det arbejde, han anvender på sin grund, enten han bygger et hus eller dræner jor-*

den, er ingen særfordel, thi dette udbytte er retmæssigt vederlag. En anden sag er det med jordens naturlige **bonitet** og dens **beliggenhed** - disse ting har han **ikke skabt**. Derfor gælder det om at blive klar over størrelsen af det, man nu almindelig kalder **“den nøgne jordværdi.”** SC finder ingen grund til her at komme nærmere ind på grundvurderingens “tekniske side:”

Grundskyldsmodstanderne blander juridiske og moralske hensyn, men en moralsk diskussion kan kun føres, hvis man anerkender et moralsk udgangspunkt: *at der gives **to væsensforskellige slags ejendom**, “en, der efter naturens ret og moralens lov er sand ejendom, nemlig **de arbejdsskabte værdier**, og en anden (jordrenten), der kun kan opretholdes ved statens magtsprog, fordi den er **en ubegrundet særfordel.**”*

SC kan ikke rigtig glemme “slå til”-problematikken - så når der i Cort Traps “Grundrids af Finansvidenskaben” kan læses følgende: *“Ingen enkelt skat vil være i stand til at dække nutidens uhyre statsudgifter”* virker dette som en provokation på SC, der oplyser, at Danmarks samlede jordværdi i 1916 vurderedes til 3684 mill. kr., og at en grundskyld heraf på 4 % er mere end 145 mill. kr. (Arge Krapper tilføjer i 3. udg., at den skyldpligtige jordværdi i 1945 var 6280 mill. kr. og 4% heraf er 251 mill. kr.). SC fortsætter: *“Udtrykket “nutidens uhyre statsudgifter” er vel ikke nogen uangribelig størrelse eller nogen blindt voksende lavine, under hvilken samfundet passivt må lade sig begrave. Udtrykket må i Retsstaten omskrives til “**de til statens funktion nødvendige udgifter**”, hvilket giver et helt andet resultat.”*

EP: Jo desværre - der er virkelig tale om “en blindt voksende lavine”, for indtil 2007 er Danmarks jordværdier kapitaliseret op i mere end 2000 milliarder kr., hvilket er en stigning på ca. 555 gange! Selv om kronen er blevet mindre værd, er der alligevel tale om en gigantisk stigning, især i tidsrummet fra 1995 til og med 2006 med mere end 100 mia. kr. - **om året!**

Offentlige lån må anses for uforenelige med Retsstatens idè. Det er unødvendigt, fordi stat og kommuner *ikke* driver erhvervsvirksomhed i en retsstat, men *især fordi det må betragtes som umoralsk at pantsætte efterslægtens retmæssige eje, og lade den være debitor for fordele, man selv nyder!* Politiske førere har aldeles ingen ret til at forpligte et helt samfund ubegrænset - *endsige kommende slægter!*

Gæld skulle jo bero på et kontraktforhold, men her drejer det sig om den fiktion at lade et ubestemt antal personer skyldte en indbildt person, "staten", visse beløb, som samvittighedsløse politiske førere forlængst har anvendt til formål de interesserer sig for. (EP: - Hvilket ofte vil være formål, der befæster deres popularitet blandt vælgerne!).

Statslån og skatter er to i hinanden indvævede misgreb, "*thi statslån kunne overhovedet ikke opnås, hvis de ikke hvilede på statsmagtens plyndringsmonopol* - det er den eneste sikkerhed, vore regeringer kan byde på".

- For øvrigt holder statslån rentefoden oppe til gavn for dem, der har overflødig kapital, men til skade for det produktive samfund.

Og SC slutter: "Et folk, nårsomhelst det vågner op til bevidsthed om denne sandhed (EP: som ovenfor beskrevet), *kan ikke føle sig forpligtet overfor kreditorer, der så letsindigt har indladt sig på disse tvivlsomme forretninger.*"

EP: - Dette må i dag siges at være at drage en kontroversiel slutning!

SC: *Møntvæsenet* er et af de monopoler, som det er naturligt, at retsstaten tager i sin egen hånd. Det har vist sig, at man bør binde pengenes værdi til en solidere værdi end et vist kvantum guld. Når man nægter at udlevere de værdier, pengene ifølge deres påtegning skal kunne ombyttes med, har man i virkeligheden udstedt falske penge.

"Nationalbanken har således misbrugt sit monopol til at forringe de menneskers formue, der i tillid til bankens autoritet og

underskrifter har anskaffet sig disse papirer i stedet for at forsyne sig med andre sikrere papirer eller med guld”.

For at gøre seddelmængden fri af politiske eller finansielle interesser ville det være hensigtsmæssigt, ***at fastsætte et bestemt forhold mellem jordskylden og den cirkulerende seddelmængde.*** Indtægterne af en sådan seddeludstedelse bør “uafkortet tilfalde samfundet”. (EP: - eller hvile i sig selv).

12 Strafferetten i belysning af vederlagsprincippet

“Den første opgave, en statsmagt har at løse, er *det indre retsværn*, der går ud på at afgrænse de retmæssige ejendomsområder og tilsikre *enhver sit!*” At forfølge dette princip ud i alle enkeltheder vil føre alt for vidt, men det er heller ikke så nødvendigt, fordi *det praktiske livs krav af sig selv* afbalancerer interesserne således, at de lovgivningsbestemmelser, sædvanen fæstner, *uvilkårligt bliver udtryk for, hvad samlivet kræver og derfor vanskeligt kan glide alt for langt bort fra den etiske ret.* (Dette gælder f.eks. bestemmelser om obligationsretten, om løfter og kontrakter, om kreditor og debitor, om skadeserstatninger og modregninger, om køb og salg, om borgen (lån) og kaution o.a.). - At det forholder sig således bekræftes af den påfaldende internationale overensstemmelse af f. eks. landenes obligationsretter.

Helt anderledes er det med *straffeloven* - her har statsmagten forlængst trængt sig ind mellem de to parter (offer og forbryder) med sine særlige interesser og formål. Straffeloven vil derfor lettere kunne komme på afveje end f. eks. obligationsretten. “Og hvor der, som i vore dage, har dannet sig *absurde teorier om statsmagtens opgaver og væsen*, kan man være vis på, at de nøje vil afspejle sig i strafferetten.”

Straffen i dens moderne skikkelse er et temmelig sent fænomen. I de ældste tider var der ingen brug for den, idet retstræterne medførte *privat oprejsning* ofte ved gensidige overenskomster - og ofte ved en mæglers tvangsfrie rådgivning. Den krænkede part forbeholdt sig ofte at anvende magt for at få *fuldt vederlag* for skaden, samt være medbestemmende om skadens størrelse.

Selve *statsmagten* er også et ret sent begreb. Den fungerede kun midlertidigt i krigstilfælde, og var kun lige akkurat tålt. Men som SC skriver: “*Ikke har statens repræsentant fået sin fod indenfor retsafgørelsen, før hensynet til de stridende parter bliver nr. 2, og statsmagtens interesser nr. 1!*” - Og videre: ” I

stedet for mægling får vi *magtsprog*, i stedet for forligsprøver (- thi andet var oldtidens rettergang ikke) får vi *domme*, og i stedet for *erstatninger* til de forurettede fastsatte ved overenskomst, får vi *straffe*.”

- Dermed er vi inde på det synspunkt, at ***det er staten, der er den forurettede part***. Helt i baggrunden kommer hensynet til den krænkede part, som man i grunden slet ikke er tilbøjelig til at tilkende nogen somhelst ***ret***. Om han er tilfreds med dommen, eller om han har fået oprejsning - derom spørges der ikke. Udbyttet af en forbrydelse skal dog altid udleveres til rette vedkommende. Men også *forbryderens krav* om indsigt i, hvilken *objektiv målestok* hans forbrydelse måles efter, nægtes ham. Straffens hårdhed beror i høj grad på dommerens *subjektive skøn*!

Straf betragtes ikke længere som noget *vederlagsbestemt*, men som noget *formålsbestemt*: en sikring af ***lovens*** almindelige *autoritet* og derigennem *værn af retssikkerheden*. *Afskrækkelses-, forebyggelses-, nødværge-, straffetruussels-, og opdragelsesteorier osv.* er alle bestræbelser på at sætte hensynet til den krænkede part til side og gøre statsmagten til den eneste, der har berettigede interesser at varetage. ***”Alle er de udslag af det moderne sværmeri for statsmagtens almagt!”***

*Ældre tiders mere naturmæssige retsopfattelse, som gør hensynet til **den jævnbyrdige soning** eller oprejsning til **kernepunktet, bør fremmes***. Dette princip kræver, at statsmagten ikke *egenmægtigt* går ud over den opgave at varetage, *at der bliver ydet fuldt vederlag til rette vedkommende*. Kun derved vil *alle parterets retmæssige interesser* blive varetaget - også ***samfundets almene interesser***.

Modstanderne af disse principper røber, at de kun har een slags moral, nemlig ***velfærdsmoralen!*** SC skriver i 1922 sarkastisk: “Disse kriminaloger må oprøres i deres sjæls inderste, når man vil indskrænke deres straffemyndighed til kun at stifte ret, istedet for at *øve velfærd imod forbryderne* i form af human,

pædagogisk formynderbehandling, der i realiteten betyder **den vildeste vilkårlighed!**" - Hertil oplyser *Arge Krapper* i 3. udgave af 1949, at yngre danske strafferetsteoretikere "ikke er blinde for vederlagsprincippetets værdi, heller ikke for dets generalpræventive funktion!"

SC fastslår: "Når en mand forsér sig, skal han søge at råde bod på, hvad der er sket, og hvis han nægter, da med tvang - om fornødent ved personligt produktivt arbejde. Ydelsen skal sættes i forhold til, *hvad* han har forbrudt, og overfor *hvem*, han har forbrudt sig. En sådan retspraksis vil være den bedste "opdragelse" til socialt sindelag, idet der bibringes ham en forståelse af de sociale love, han tidligere har manglet!"

Man må fra retsmoralens side hævde, at dette er det retsprincip, som først kræver efterlevelse - så langt det er muligt!"

Dog- der gives forbrydelser af en sådan art, at økonomisk vederlag til bestemte personer overhovedet *mister al mening!* Men retsmoralen bygger heller ikke på *materiel erstatning alene* - al overlast rammer til syvende og sidst også *sjælelivet*. En krænkelse af en ven lader sig ikke udlette ved at sende ham en check! Og et røverisk overfald i en landsby efterlader så megen sjælelig utryghed, at det eneste, der kan stoppe den, er en øjeblikkelig tvangssikring af forbryderen.

Den *økonomiske bod* må være det normale, men da den ofte er uopnåelig, kan den fremskaffes som en del af lønnen ved ***tvangsarbejde***, dog helst under frie forhold.

I bødestraffen bør man skelne mellem to faktorer, nemlig *den rent materielle erstatning og en soning af overgrebets sjælelige ulemper*. Og med hensyn til den sidste faktor kan det være rigtigt, ***at lade fornærmerens personlige forhold komme i betragtning***.

Som tab og krænkelse er også oprejsning i sit inderste af sjælelig art! Især voldshandlinger og forbrydelser, der i deres grovhed ***opskræmmer hele befolkningen, kommer ind under***

denne kategori, og de kræver derfor modvægt af særlig art. "At vederlægge denne almindelige opskræmthed *materielt* er en umulig tanke - ***alle retsordenens virkemidler fører tilbage til oprettelsen af den sjælelige ligevægt!***"

EP: - Når SC her fortsætter: "Den sårede tryghedsfølelse påkræver *kvalitativt ændrede forholdsregler*, for at trygheden kan genoprettes", ***er dette med sørgelig aktualitet i vore dage!***

Anvendelsen af ***strafarbejde*** behøver i sådanne tilfælde ingen anden begrundelse - spørgsmålet er rent praktisk. SC omtaler sådanne forskellige tiltag, såsom skovarbejde og baneanlæg. Fra 1914 indførtes akkordarbejde, for hvad straffefangerne udførte *udover pligtarbejdet*, men til lavere satser end i samfundet iøvrigt, hvilket SC naturligvis finder uretfærdigt. Endog i *Sing-Sing fængselet får fangerne fuld løn*, hvoraf de så må betale for deres ophold!

Goll (en dansk højere fængselsfunktionær) beretter, at arbejdet interesserer fangerne "stærkt", især fordi de indser, at de gavner landet, "og derved på smukkeste måde genopretter noget af den skade, de har forvoldt." Og personer, på hvem tidligere straffe har været virkningsløse, er blevet hæderlige!

EP: Det smager lidt af *ønsketænkning*, når SC på dette lidt tynde udsagn konstaterer: "Det glædelige ved disse erfaringer er den udsigt, de åbner til at få fængselsdørene slået op," således at aftjeningen kan realiseres *uden frihedsberøvelse*, hvilket omtalte *Goll* synes at mene. SC mener dog, at der altid vil være enkelte, der ikke vil arbejde uden at være under opsigt.

"Nu, da det er praktiske fængselsmænd, der selv har indhøstet de erfaringer, vi har omtalt, kan det vel ikke uden videre afvises som fantastisk, når man tænker sig *den tvungne værdipræstation gjort til hovedhjørnestenen i fremtidens behandling af forbryderne.*" - Forbryderne er i stand til at præstere værdier.

Men retsbevidstheden forlanger et skridt til, nemlig *at de præsterede værdier tilfalder den, de tilkommer: den krænkede part!*

“I disse to tankers sammenknytning - kravet om, at *forbryderen skal afkræves en værdiydelse*, der svarer til hans overgreb, og at han skal *yde den til rette vedkommende* - ligger spirene til ***en fremtidig retmæssig normalbehandling af forbrydere.***”

Frengangsmådens hovedøjemed er *at stifte ret* mellem de pågældende parter, “men det vil være urimeligt at lukke øjnene for disse forholdsreglers sandsynlige sidevirkninger” - *ikke mindst den gavnlige indflydelse på forbrydernes karakterudvikling i social retning.*

SC siger det meget smukt: ”Forbryderen får indprentet - ikke med formaninger eller prædiken, sålidt som med barbariske midler - men *med livets eget indtrængende sprog, hvad vilkårene er for at leve i samfundet*, og hvad det koster, nøjagtig hvad det koster, *at bryde med samlivets evige love!*”

- Endvidere er det et stort fortrin, at der appelleres til forbryderens frivillighed, *idet han selv til en vis grad er herre over, hvor hurtigt han vil tjene sig fri.*

Som et vigtigt supplement til ovenstående har *Arge Krapper* følgende fodnote i 3. udgave: “Efter anordning af 10. maj 1947 skal fangerne sysselsættes ved produktivt arbejde. Der skal såvidt muligt ydes akkordløn, hvoraf en del kan anvendes til bestridelse af forsørgerpligter og til formål af betydning ved fangens løsladelse. Heraf skal også dækkes skade, som fangen forvolder på fængslet m. v., ***men lønnen kan ikke forlanges anvendt til erstatning af den ved forbrydelsen skadelidtes tab.***”

Selv ved alvorlige forbrydelser gælder princippet, *at forbryderen skal kunne arbejde sig ud af sin skyld.* Udelukkende forebyggende og sikrende forholdsregler anerkendes kun over for *abnorme forbrydere*, og sådannes skyld kan da være så stor, at de *aldrig* vil kunne arbejde sig ud af den. ***Livsvarigt tvangsarbejde*** vil altså her være den *retmæssige følge.* Kun ved *benådning* vil forbryderen kunne blive fri - men en sådan kræver *den krænkedes samtykke.* Og hvis offentligheden var blevet kræn-

ket gennem foruroligelse, *da også offentlighedens samtykke* evt. gennem en *folkevalgt jury*.

- Endnu en fodnote ved *Arge Krapper*: Straffeloven af 15. april 1930 indfører *sikkerhedsforvaring* i stedet for straf, *når hensynet til samfundets sikkerhed taler derfor*. Endvidere anbringelse på sindssygehospital eller åndssvageanstalt, hvis straf er uanvendelig. Og lov af 11. maj 1935 *åbner adgang til tvangskastration* af visse sædelighedsforbrydere efter retskendelse.

Dødsstraffens ophævelse er ikke i strid med *gengældelsesprincippet*, for *gengældelse falder hverken sammen med hævn eller den primitive vurdering, der ligger i kravet om øje for øje, tand for tand og liv for liv!*

EP: *Gengældelsesprincippet omhandler genoprettelse af status quo.*

Gennem sit tvangsarbejde kan forbryderen være med til at lette den økonomiske byrde for de efterladte. Men *er det overhovedet retsmoralsk forbudt at anvende dødsstraffen?*

Svaret er *nej!* Retsmoralen anerkender *nødværge* indenfor rimelige grænser. *“Den, der overfaldes, har lov til at vurdere sit eget liv lige så højt som voldsmandens liv, og er han virkelig truet på livet, har han fuld ret til at skyde modstanderen ned!”*

I tidligere tider, da statsmagt og retsinstanser var forholdsvis afmægtige, betragtedes dødsstraffen som de svageres *nødværge, men dette argument for dødsstraffens opretholdelse gælder ikke i dag* (1922), hvor man desuden ønsker at give forbryderen *mulighed for positiv soning*.

- Det er tænkeligt, at dette ikke giver den forurettede eller de efterladte *fuld oprejsning*, men *”man kan ikke kræve, at domstolen skal optræde som ens private hævner!”* (EP: *Oprejsning indgår vel således ikke i gengældelsesprincippet?*).

Der gives tab, som overhovedet ikke kan erstattes, men det må anses for givet, at en vis økonomisk erstatning i enhver

tabssituation dog har *nogen* betydning - derfor bør staten afkræve forbryderen den dækning, det er muligt at opnå.

“Objektivt kan det ikke bevises, at dette skulle være en mindre fuldkommen soning end dødsstraffen!”

13 Retningslinier for statens opgave som retsværn i det private liv og i næringslivet

Spørgsmålet om *omkostningerne ved retshjælp* hører med i en *etisk* undersøgelse af retsinstansernes virke, for “så længe nationen regeres efter en forvirret, selv ved sproget **uforståelig lovbog**, så længe er juridisk hjælp nødvendig for alle, der bliver indviklet i en retssag.” - Men hvem skal betale?

SC forklarer, at der findes en filantropisk finansieret forening, der yder gratis råd og vejledning - også med at søge fri proces. Men den yder ikke økonomisk støtte til selve retsprocesserne, hvorfor mange *ubemidlede* må opgive deres retskrav.

Dette er klart utilfredsstillende - *men hvis ubemidlede skal have fri proces, skal bemidlede naturligvis også have det*. For da retsbeskyttelsen er en af statens vigtigste fællesopgaver, må man sætte alt ind på at gøre den virksom. **“Og en virksom retsbeskyttelse har man kun, når man uden udgift har adgang til at skaffe sig ret og oprejsning på alle civile områder”.**

“*Kravet til en retsstat lyder: Gratis retshjælp til alle!*”

Risikoen for misbrug (trætte) skal opvejes imod ubemidlede tab af retssikkerhed - “og så vil *den etiske afgørelse* ikke være vanskelig.” - Desuden: mange af de “civile forbrydelser”, der sker nu, *sker sikkert i ly af de ubemidlede vanskelighed ved at få deres ret!*

SC konstaterer, at gratis retspleje er et af de få spørgsmål, der vil stille *forøgede krav til de offentlige midler*.

Fra *personrettens* område omtaler SC de såkaldte *æresformærmelser* (EP: Disse har jo nu har fået en særlig indvandrerkultur-rel aktualitet!), og dette problem kan kun løses ud fra synsvinkelen: ***individets retmæssige sjælelige ejendom***.

Lige såvel som materielt særeje, er også et menneskes gode navn og rygte ***retmæssigt særeje***, “*ifald det da er erhvervet på ærlig vis, ved hans egen fortjeneste, og ikke hviler på bedrag*”.

(EP: Som f. eks. med *doping-bedragene* blandt sportens stjerner). Det er derfor klart, at loven må værne disse goder lige såvel som de materielle.

Presseforseelser er specielle ved den offentlige udbredelse, de får. Her er retsbeskyttelsen (EP: i al fald i 1922) så ringe, at den krænkede ofte må "skaffe sig luft" ved selvtægt. Alle off. fremsatte injurier og sigtelser (ligeegyldigt om sigtelserne er sande eller ej!) må uden undtagelse straffes - dog ikke over for folk i *offentlig embedsvirksomhed*, idet disse netop skylder offentligheden regnskab for de omtalte forhold.

"Da alle private forhold, familieforhold, hjem osv. er et menneskes særeje, hvorfra det har fuldkommen ret til om fornødent med magt at holde enhver påtrængende person ude, bør disse forhold overhovedet ikke, uden at vedkommendes sanktion *udtrykkelig* foreligger, kunne gøres til genstand for *nogensomhelst omtale*, selv ikke den velvilligste!" Derved krænkes en *ret*, og ingen har *krav* på at få noget at vide om disse ting, ligesom ingen kan vide, hvor ubehageligt disse meddelelser kan virke, og hvilken fortræd, også materielt, de kan anrette.

SC: - Disse betragtninger må "ikke i fjerneste måde" være en opfordring til at indskrænke trykkefriheden! "*Ingen kritik skal på forhånd afskæres, men til gengæld må enhver skribent tage det fulde ansvar af de følger, hans offentliggørelse bevirker!*"

Først og fremmest må bladene have *publikationspligt*, hvilket giver enhver angrebet person *ret* til berigtigelse eller forsvar *i samme blad og på samme sted*. Tvivlstilfælde må muligvis henvises til en litterær jury. (*Arge Krapper* i en fodnote: Disse krav imødekommes nu i lov af 13. april 1938).

Dernæst må der gives *fuld erstatning* for pressens overgreb - det er simpelthen en betingelse for trykkefrihedens beståen! (EP: Hvordan skal den udmåles?).

Af anden art end disse krænkelse er "*de uappetitlige og uanstændige skildringer, det være sig i form af billeder, teater-*

varietéforestillinger eller som beskrivelser i bøger og blade.”. Det utilladelige beror på umuligheden af at unddrage sig “disse **åndelige sygdomsspirer og uappetitlige fænomener**, der gennem *sjælelivet* truer vor sundhed og vort velbefindende!

At dette uvæsen (EP: der med TV's fremkomst og pornoens frigørelse i 1950'erne har bevirket en yderligere sex-fiksering i det offentlige rum - ikke mindst gennem de pågående reklamer!) virkelig har SC's foragt, viser følgende: “Vi værger os med lovens hjælp imod utålelig støj, ulidelig stank og imod forrådnelses- og sygdomsbakterier, og vi skulle vedblive at være uvidende om, at der gives mindst ligeså mange *sjælelige* angrebepunkter for undergravelsen af vor organisme! Nej - kan man finde sig i personlige indskrænkninger, pålagte af et sundhedsråd, for at hindre udbredelsen af epidemisk sygdom, byder logikken, at man lige såvel finder sig i **et åndeligt sundhedsråd**, der får til opgave at drage grænsen for, *hvor langt man kan gå i sin iver efter at forpeste den åndelige atmosfære!*”

- Det er slet og ret et spørgsmål om, hvorvidt man skal anerkende begreber som *åndelig overlast og åndelige sygdomsspirer* eller ej. “Der gives **æstetikere**, som tror at kunne affærdige sagen med et skuldertræk, blot fordi den støtter sig på moralske ræsonnementer, hvorom enhver kan have sin egen mening.” - SC tager desværre fejl, når han fortsætter: ”Så let bliver spillet ikke for eftertiden, **moral er ved at blive mere end et salontema!**” Og videre: “Hvis man vil nægte parallellen mellem fysiske og åndelige overgreb, *må man først gøre det af med psykologien!*”

Det er måske vilkårligheden eller “diagnosens usikkerhed”, man viger tilbage for. Afgørelsen af, hvad der er åndeligt sundt eller usundt, “hører til de vanskeligste, der findes”. Men hellere et enkelt fejlgreb end være “**komplet magtesløs overfor enhver åndelig fortrædelse og forråelse.**” Censur er ikke midlet - enhver har ret til at ytre sig frit *under ansvar*. Løsningen må være **en jury med kunstnerisk bistand.**

Retsstaten må virke ved *ansvarslovgivning* i stedet for forebyggende forbud på områder, hvor brug og misbrug ikke falder sammen (misbrug her forstået som overgreb mod andre).

- Dette finder især sin anvendelse på *alkoholspørgsmålet*, men retsstaten kan “under ingen omstændigheder” gå med til indskrænkninger af en persons private handlefrihed, førend han beviseligt har misbrugt den. “*Krav herom angriber grundlaget for fredeligt samliv mellem mennesker. Dette hviler just på den gensidige respekt for den enkeltes selvstyre i private sager, i anskuelser, tro og daglig levevis.*” Tendensen til at skære alle over en kam - voldsmænd og fredsommelige - er en af “vel-færdsstatens” værste frugter!

SC citerer her sin medkæmper, lektor *Axel Dam*: “Når forbudsmænd ræsonnerer: “*Det er for sent at kaste brønden til, når barnet er druknet*”, er det sikkert ikke ordsprogets mening, at det er bedre at kaste alle brønde til og hidføre total vandmangel end lade brønden således istandsætte og omgærde, at ingen *uforvarende* plumper i den - og så iøvrigt passe bedre på børnene, uden at hindre ansvarlige voksne adgang til brønden.”

- Det er ikke statens opgave at være formynder for voksne mennesker gennem generelle forbud. Langt bedre er oplysning og det gode eksempel! *Staten har ikke ret, endsige pligt, til at hindre den enkelte i at begå dumheder eller skade sig selv.* Ej heller hart den ret til at øve tvang imod A, fordi B mulig under påvirkning af alkohol kan blive farlig for sine medmennesker.

Derimod kan man meget vel sympatisere med tanken om *et individuelt spiritusforbud* ved dom, når der *har* foreligget misbrug og retskrænkelser eller svigt af forsørgerpligter!

Hvad den almindelige rus angår, er det stødende for retsbevidstheden, at lade den være “en formildende omstændighed.” (EP: I vore dage er det snarere en skærpene omstændighed - ikke mindst i trafikken!).

Sundhedstilsynet er en del af både det indre og det ydre retsværn. Det er ikke overgreb fra statens side, at pålægge borgerne visse nødvendige indskrænkninger for at beskytte dem mod smitteførende personer, dyr eller genstande. Men ulemperne herved må ikke overstige den ulempe, der skal bekæmpes. *“Den enkelte må selv tage vare på sin egen sundhed”* - ellers risikerer man at havne i statsbestemmelser om, hvor meget og hvad man skal spise, og hvor længe man skal opholde sig i frisk luft osv.!

Politivedtægter imod f. eks. generende støj eller lugt er beskyttelse imod en form for overgreb, mens andre som *færdselsreglerne* er et udslag af det offentliges ret til at sikre samfærdselsvilkårene.

I forholdet mellem staten og forretningslivet er det statens hovedopgave at værne ejendomsretten i alle dens former. Ejendomsretten til arbejdsskabte ting har to kilder:

1. *En oprindelig erhvervelse ved jævnbyrdig ydelse*, og 2. *En afledet erhvervelse ved ombytning med ting, der er retmæssig særejendom*. Staten må derfor ophæve alle lovfæstede hindringer for arbejdslønnens jævnbyrdige udveksling, og holde omsætningslivet uhindret af alle bindende og hæmmende regeringsforanstaltninger. ***Næringslivets og handelens frihed er klare følger af ejendomsretten.***

Der er især 4 områder, hvor statsmagten misforstår sine opgaver overfor næringslivet: 1. Ved at fastsætte priserne for visse varer, 2. ved at fremhjælpe visse virksomheder, 3. ved at opkaste kunstige dæmninger for den frie omsætning samt 4. ved aktivt selv at ville drive forretningsvirksomhed.

Ad 1. *Der gives ingen anden værdimåler end det frie marked*, for når prisen for en vare ikke er påvirket af nogen ***monopolfordel***, vil den absolut frie konkurrence medføre, ***at enhver omsætning bliver ombytning af arbejdsmængder - enhver kan få produkter i forhold til sit eget arbejdes nytte, og penge vil ikke repræsentere andet end arbejde!***

Alle forsøg på *med magt* at ville beregne købers og sælgers interesse er strandede - ja, har ført til katastrofer. En lignende skæbne har forsøg på at fastsætte renten haft. "*Menneskene er nu engang ikke klogere end de sociale love!*"

Ad 2. Statshjælp og "hæmning" (- som SC kalder restriktioner, afgifter o. lgn.) spiller en alt for stor rolle. SC mener, at befolkningen har gennemskuet, at hæmningerne - både de indenlandske (afgifter) og de udenlandske (told) - er indgreb i retten til fri omsætning. Derimod er man mere velvillig over for understøttelserne, "men der skal en ualmindelig kortsynethed til, for ikke at kunne indse, at det er nøjagtigt det samme, der sker - kun med skiftende front!"

Den, der *hæmmer* folks forbrug af f. eks. udenlandsk frugt ved at lægge told derpå (EP: dansk told), *fremhjælper* en gevinst for gartneren, der ikke står i naturligt forhold til hans arbejde, idet han kan hæve sin pris med toldens beløb og endda være konkurrencedygtig!

Og den, der *fremhjælper* f. eks. indenlandsk lokomotivproduktion ved direkte eller indirekte at betale lokomotiver for dyrt (EP: subsidierer, som vi siger i dag), *hæmmer* folk i at rejse så billigt som det ellers kunne lade sig gøre. Folk må derfor forstå, at understøttelserne er lige så skadelige som hæmningerne, "*idet der kun kan hjælpes ved at tage fra andre!*" (EP: Problemet er jo, at disse "andre" i formynderstaten uundgåeligt også er sovset ind i særfordele eller "hjælp" på en eller anden måde, hvilket sløver indignationen - helt anderledes klart fremstår uretten og skadeligheden i retsstaten, hvor ingen andre nyder særfordele uden at afgive jævnbyrdigt vederlag derfor).

SC tager herefter fat på *finansloven*, og indledningen er så herlig i sin hudfletning af "systemet", at det må gengives i sin helhed: "Kaster man et blik på finansloven, vil man finde den *bugnende fuld af understøttelser*. Næsten ikke på et eneste område har vore politikere den tiltro til de nationale virksomhe-

ders sundhed, at de tør lade dem stå på egne ben. De skal så godt som alle, en efter en, lægges i vat og opflaskes med kunstig ernæring. Hvis man gjorde det tankeeksperiment (forøvrigt ganske umuligt), *at denne støtte kunne fordeles retfærdigt*, ville resultatet højst blive det ganske forrykte: først at samle penge ind fra alle landets borgere og derefter fordele dem igen til større og mindre forretningskredse, så at de vandrede tilbage til de samme lommer, hvorfra de kom. Men dette skulle ikke synes at være en politik for væsner begavede med fornuft, thi den hviler på den ganske forrykte antagelse, *at der skulle kunne komme mere ud af kassen, end der kommer ind*. Man må vistnok opgive håbet om at finde hæderlige motiver, hvis man vil gøre sagen begribelig. *Den hviler ganske simpelt på den bestående partipolitik!*”

- De talrigeste befolkningsklasser håber ad denne vej *at kunne få et forspring i at tilrane sig særfordele*, mens mindretallene bliver genstand for plyndring. “Således er man havnet i den nuværende ormstukne tilstand Staten bør betragtes som den store garant for omsætningsfriheden - *men intet derudover!*”

“I stedet for at nære mistillid til den frie konkurrence skal man nære endnu større tillid til den. Man skulle engang, for første gang i verdenshistorien, prøve på at lade den udfolde sig aldeles frit. **Men så længe monopolerne til naturgoderne består, så længe eksisterer frikonkurrencen ikke**, og derfor har den endnu aldrig fået lov til at vise sine virkninger. Det er monopolgevinsten, der bevirker, at varerne må overbetales, og som altså forrykker den eneste naturlige konkurrence, som burde findes, nemlig **konkurrencen mellem de i produkterne nedlagte arbejdsydelser.**”

Det er ikke sammenslutningerne (EP: De multinationale selskaber, fusionerne og kapitalfondene) i sig selv, og de rationaliseringsfordele (dette er ikke SC's udtryk), de udvirker, der er farlige - *det er de uhyre sammendragninger af monopolfordele!*

Socialdemokraterne ønsker (i 1922) denne fusionering udvidet, for at staten med "et ryk" lettere kan overtage hele produktionslivet, men hvis al økonomisk og politisk magt således samles i "eet brændpunkt", vil muligheden for *komplet* undertrykkelse blive stor.

Hvor det *ikke* drejer sig om *nødvendige* monopoler, kan *retsstaten* hverken helt eller delvist optræde som "arbejdsherre". - *Delvist*, fordi den så vil optræde som en "ubillig" konkurrent til sine egne borgere. Og *helt*, fordi al konkurrence så vil bortfalde, og statsmagten vil da være ude af stand til at afgøre den retfærdige løn, d.v.s. den, der svarer til produktets kvantitet og kvalitet. "Når markedet er sat ud af spillet, er målestokken, *den eneste objektive gyldige der findes*, forsvundet med det samme!"

Og SC fortsætter indigneret: "Nej, fremgangsmåden mod trusterne må være *at tage grunden væk under fødderne på dem, i ordets bogstaveligste forstand!* Petroleumstrusterne og ståltrusterne uhyre og fordærvelige magt vil blive brudt *i det øjeblik lovene gør deres pligt og håndhæver alles lige ret til de naturgoder, som de har beslågt.*"

Toldbeskyttelsen betyder ikke så meget mere for trusterne, således har *Rockefeller* erklæret, at han godt kan undvære den nuværende beskyttelse - *ejendomsprivilegiet er beskyttelse nok!*

Statens forhold til aktieselskaber leder ind på en almindelig betragtning af *foreningsretten*.

"At slutte sig sammen med andre for at varetage fælles interesser er en af menneskets ukrænkelige rettigheder." I retsstaten er de fleste af de nuværende statsopgaver afløst af privat initiativ, og foreningsrettens område og begrænsninger er derfor af stor vigtighed.

Det vigtigste her er at fastslå den enkeltes ansvar, når han går ind i en forening. Mange tror, at man ved kun at være *delvis meddelagtig i en handling, også kun er delvis ansvarlig.*

Men dette er en *juridisk* afgørelse, der ikke lader sig *retsmoralsk* begrunde, “thi den, der deltager i en handling, vælger for sit vedkommende *hele handlingen, ikke en del af den*”. Man kan heller ikke som part i en fælleshandling *stykke sit eget moralske væsen ud i selvstændige smådele, og gøre dem eneansvarlige - ansvar viser altid tilbage til et helt individs fulde valgfrihed.*

“- Endnu mindre kan man gøre døde ting, økonomiske værdier og sammensparede kapitalindskud til *selvstændige* centra for ansvarligheden, selv om lovene nok så meget forsøger at puste liv i dem og kalder dem “juridiske personer”. Slige indbildninger godkender moralen ikke - *og en retsstat bør ikke lege med mekaniske dukker!*”

Man er på afveje, når “foreningsretten” skal bruges til at forflygtige ansvaret for menneskelige handlinger. Alle private sammenslutninger må i en retsstat tåle følgende tre begrænsninger:

1) Enkeltmands *retmæssige* interesser må ikke krænkes, og de offentlige institutioner, der gennemfører retsprincipperne, må ikke voldeligt omstyrtes.

2) Deltagerne i enhver forening er alle-som-en fuldtud personlig ansvarlige for de af foreningens handlinger, der berører trediemands interesser.

3) Foreninger må sålidt som enkeltmænd begunstiges på nogen somhelst måde af det offentlige.

Ad 1) Der må ikke udøves tvang af nogen art for at få udenforstående til at indtræde i nogen sammenslutning, og ej heller til at rette sig efter sammenslutningens (foreningens) anvisninger. “Overhovedet bør tilslutningen til en forening opfattes som et frit kontraktforhold mellem to parter”.

Strejkeretten bør være og er alm. anerkendt i alle civiliserede lande, men brugen af *strejkevagter* er omdiskuterede. I USA er selv opstillingen af strejkevagter ulovlig, og at de ofte er til stor ulempe, “vil det være skabagtigt at nægte.”

For offentlige funktionærer er der naturligvis ingen “strejkeret” - de er fast lønnede m. anciennitet og pension, og de kan

normalt ikke afskediges. “Kun staten er bundet, manden er fri.” Hvis de strejkede, havde staten ingen mulighed for modtræk, idet den ikke kan stoppe sine forpligtelser over for borgerne ved at erklære lockout!. Det bør fastslås i loven, at strejke ikke kan tillades over for statsmagten og de off. servicemonopoler, *der ikke kan lockoute.*

- *SC trækker her lidt i land på det frie kontraktforholds ukrænkelighed:* “Vil en kontrakt, der går ud på *slavekår*, være gyldig? Burde *Shylocks* krav på sit “skålpund kød” finde medhold ved nogen domstol? Vil en religiøs orden kunne søge statens bistand til at holde en nonne indespærret for livstid, fordi hun frivillig var gået ind derpå osv.?” Der gives visse **absolut uafhængelige rettigheder**, således at en fordringshaver kun kan få retsbeskyttelse for krav, *der lader sådanne individuelle livsværdier uberørte.*”

“*Retsbeskyttelsen beskæftiger sig kun med krav på menneskelige ydelser eller deres værdivederlag. Den omfatter kun fordelingen af værdier mellem ejere, og dermed handler den i alles interesse, thi for retsordenen er alle mennesker mulige ejere - den kan ikke indlade sig på at ophæve nogen persons egenskab som ejer til fordel for nogen anden, thi den anser personen og hvad der udgør selve personligheden for en værdi af en så særegen art, at den ikke kan sammenstilles med noget andet, og derfor heller ikke indgå i nogen vederlagsberegning eller kontrakt. Den kan altså ikke anerkende kontrakter, der ophæver et menneskes frihed, hans legemes ukrænkelighed eller hans ære.* Det højeste en kreditor kan gøre fordring på, hvis et lovet unicum (EP: egentlig noget, der kun findes i eet eksemplar) ikke kan tilvejebringes, er så megen materiel erstatning, som individet er i stand til at tilvejebringe uden afhændelse af sine væsentlige egenskaber som retssubjekt. - I praksis kan et skøn over personens ydeevne ikke undværes.”

M.h.t. *arbejdsydelser* må man fastslå, at ingen kan binde sin arbejdskraft i det uendelige på anden måde, end at han må kun-

ne frigøre sig ved økonomisk vederlag. Kontrakter, der medfører tab af personlig frihed eller andre personlige værdier, er staten uvedkommende, hvis de er *frivillige*, men en medkontrahent kan ikke få hjælp hos staten, hvis kontrakten ikke opfyldes af den første.

“På lignende måde må man betragte *religiøse ordeners* selvindskrænkninger af friheden. Staten må kontrollere, at *løfteaf-læggeren stadig har adgang til at træde ud, og den kan ikke yde nogen orden retsværn for kontrakter af denne art* (EP: *Dette vil uundgåeligt gøre islam og retsstaten uforenelige!*), medens den selvfølgelig må respektere et afhængighedsforhold, der opretholdes frivilligt!”

Forsøg på tvang overfor foreningsmedlemmer vil sjældent opnå retslig beskyttelse, og da især ved økonomiske uoverensstemmelser. En generalforsamling har ikke ubetinget ret til uden videre at ændre det kontraktlige grundlag, der forelå ved indmeldelsen, og foreningerne må derfor nøje formulere deres formål og virksomhed, så domstolene har faste holdepunkter for evt. at beskytte de enkelte medlemmer.

Ad 2) **Grundlaget for al social tillid er det personlige ansvar!** Aktieselskaber er virksomheder, hvor det personlige ansvar er forflygtiget, idet man kun hæfter med de indskud, man gør i aktier. Professor *Winding Kruse* bruger endog udtrykket “*at det personlige ansvar er ophævet!*” - en bekymring, han senere frafaldt. SC siger: “Begrænsningen af medlemmernes ansvarlighed ved at indtræde i et selskab er *et kunstigt, lovbeskyttet privilegium, der virker ved at lade tredjemands rettigheder i stikken!*”.

At de anonyme selskaber medfører mange sociale ulemper, er indlysende - man udviser langt større letsindighed, spekulationslyst og æventyrlust, end hvis man selv skal indestå med hele sin formue. “Man er i alle retninger mindre *skrupuløs, når ansvar og risiko skjules*”. Endvidere medfører dette ***privilegium for kapitalen*** en unfair konkurrence med støtte af lovgivnin-

gen. "At anonymitet er et privilegium modbevises ikke at, at "det står til alles rådighed"- det gør det selvfølgelig ikke, lige-sålidt som jordmonopolet, thi penge skal man i begge tilfælde have".

Man må vende tilbage til det standpunkt, *at friheden til at danne selskaber kun er forenelig med det solidariske ansvar.* Kapitalisten vil da anvende sin kapital i foretagener, som han personligt kan følge. *Aktieselskaberne* bør derfor omdannes til *interessentselskaber*, hvor alle deltagerne med hele deres formue hæfter for virksomhedens pådragne forpligtelser. Og hæftelsen bør være *solidarisk* - der anerkendes herved ingen fra medlemmerne forskellig "*juridisk person*"!

Det vigtige er, at den privilegerede uansvarlighed indeholder en åbenlys uret udadtil, nemlig den, *at også for sine organers retsbrud er aktieselskabets ansvar begrænset til selskabsformuen.* Således udsendte for nogle år siden en stor københavnsk bank falske oplysninger for at skaffe sig kredit. Da banken gik fallit, kom aktionærene **ikke** til at hæfte for bedragerierne. "Ganske vist blev direktøren straffet - men erstatningskravet?" Jo, ved en almisse fra statens side blev sparene hjulpet, medens det naturligvis burde have været *aktiehaverne*, der overtog det fulde ansvar og dækkede skaden!

Arge Krapper: "I dansk aktieselskabsret gælder *solidarisk ansvar* for aktionærene, men det er begrænset til deres aktieindskud, og er altså ikke *personligt*, dog at det både er solidarisk og personligt, hvis selskabet *ikke er registreret* og således ikke bragt til offentlighedens kundskab gennem aktieselskabsregistret".

Ad 3) Der gives andre, mere direkte forenings-begunstigelser af en sådan art, at de burde være utænkelige i et retsordnet samfund. Således fortrinsret til foreninger, der repræsenterer organiserede arbejdere og arbejdsgivere - "at det

i samme grad er uret imod de udenfor organisationen stående individer, er indlysende."

Det, man kalder “De organiserede arbejderes forret”, er store statsprivilegier og tilskud til ubemidlede lønarbejdere. Herom siger SC, at *staten burde holde sig neutral i forholdet mellem arbejder og arbejdsgiver* i stedet for at forrykke den naturlige balance mellem tilbud og efterspørgsel, og dermed vanskeliggøre en naturlig lønsættelse.

Og så siger han: ”*Hvornår vil arbejderne lære at indse, at alle den slags uretfærdige gaver fra oven kun skal tjene til at dække over en ond samvittighed? Ville det ikke være bedre at kræve sin ret end at tiltrygle sig en uret?*”

Til en gennemført retsbeskyttelse hører også *at forsvare ejendomsretten til åndelige produkter* - således må en kunstmaler utvivlsomt have ejendomsretten til sine selvskabte produkter *ubeskåret*, deri indbefattet retten til at omsætte dem. En særlig vanskelighed opstår, når et produkt (især bøger, i mindre grad billeder!) kan reproduceres og mangfoldiggøres såvel af kunstneren som af andre (- det er ikke er et individuelt unicum), så det ligner originalen. *Her kan ejendomsretten kun tilsikres op-havsmanden ved at mangfoldiggørelsesretten sikres ham*, “thi hver eneste kopi indeholder noget af det åndelige arbejde, som skabte produktets værdi, og den, der uden at give vederlag derfor, kunne udbrede og sælge kopier og reproduktioner, ville tilegne sig vederlag for åndelige værdier, en anden havde frembragt!”

Men eneretten kan naturligvis *overdrages* til en anden.

Man har gjort gældende, at et åndeligt produkt, der har levet en vis tid og er blevet alm. udbredt, på en måde er blevet folke-eje, og at det derfor er umuligt at opretholde eneret og særeje for ophavsmanden. “Men det er *ikke* sagt, at en åndelig værdi, fordi den er blevet en del af et menneskes bevidsthedsindhold, derfor bliver hans ejendom, som han kan forføje med efter for-godtbefindende Selv om *almene sandheder, der forkyndes i skrift eller tale, må betragtes som fælleseje*, kan dette ikke

uden videre overføres til *individuelle udformninger* som kunstværker o. lign.”

Specielt om *forfatterrettigheder*, der har været krævet ophævet efter 50 år, siger SC: Heller ikke på dette område er der nogen anden *retmæssig* ordning end *den fuldstændig frie kontrakt*, og man bør have tillid til, at den bliver forstandigt udnyttet af begge parter! - Forøvrigt kan en forfatter jo til enhver tid frafalde sine rettigheder.

Tekniske opfindelser er ikke i samme grad som kunstneriske produktioner individuelt bestemte, og chancen for, at en opfindelse kan gøres påny uden kendskab til den oprindelige, er uendeligt meget større. At gøre *patentretten ubegrænset* vil derfor være en ligeså stor fejl som det modsatte, nemlig helt at nægte fortrinsret. De fleste patentlove har valgt at navigere *midt imellem disse to hensyn* og meddele retten til patent for et vist, ret begrænset åremål.

“Endnu bedre ville det formentlig være at indskrænke patentrettigheden til at sikre opfinder en bestemt procent af den patenterede artikels salgspris i en vis årrække.”

Overhovedet er opfyldelsen af kontrakter noget, retsstaten må sætte alt ind på at kontrollere! Skyldnerforholdene må derfor skænkes større opmærksomhed end den slaphed, der nu (1922) udvises omkring gældsforhold og den ringe beskyttelse, der ydes kreditorer.

EP: SC fortsætter her sin argumentation på en måde, der er så typisk for ham, og så elegant overbevisende grebet ud af hverdagen, at den bør bringes i sin helhed: “Ganske vist hører man ofte den mening fremsat, at kontrakter alene bør hvile på hædersord. Men vil det da ikke have en lignende moralsk indflydelse, om man i stedet for at straffe tyveri, vold og mord, overlod det til fælles æresfølelse at afholde sig fra den slags ting? Sagen er, at man her indfører en urimelig kvalitetsforskel mellem de to arter uret, der beror på *løftebrud* og på *overgreb*. Men den *moralske forskel* mellem at stjæle en færdig frakke fra en

skrædderbutik eller at undslå sig for at betale en frakke, man har bestilt, er for nær ved nul til at begrunde statsindblanding i det ene og ikke i det andet tilfælde.

Det er let nok at sige, at skrædderen ikke skulle have givet kredit, og at erfaringen er den bedste læremester, men hvorfor skal de tillidsfulde nyde mindre retsbeskyttelse i forhold til de snedige og mistænksomme, end de svage i forhold til de brutale?”

- En skyldner kan ad rettens vej tvinges til at betale, men “apparatet” svigter i alt for mange tilfælde. Ofte munder en sag ud i konkursbehandling af skyldnerens bo eller i gældsaflysning. Men begge disse udveje er for kreditor “til liden både” (EP: nytte), ifald debtors bo intet af værdi indeholder. (EP: - og her sætter SC så tommelskræverne på!): Sundere ville det være som en sidste udvej at få debitor dømt til at afbetale gælden af sin arbejds løn (under det offentlige kontrol) eller - om fornødent - ved tvangsarbejde. *“En virksom retsbeskyttelse her ville bidrage til at modvirke den slaphed, der for tiden hersker i den moralske opfattelse af gældsforpligtelser.”* (EP: Dette bør vel også gælde for staters gældsætning til andre lande - hvad SC har benægtet for så vidt angår formynderstatens gældsætning ved overgangen til retstaten. Retstaten som sådan kan ikke gældsætte sine borgere! - se om den offentlige gæld på side 137).

14 Det ydre retsværn

EP: Forrige kapitel indeholdt ultimo et langt SC-citat - dette må begynde med et tilsvarende. Store tanker til en barsk tid - *vor tid!* Læs blot:

“Hvis det blot gjaldt om at skildre tilstandene i en fuldt udviklet retsstat, omgivet af lutter retsstater, ville omtalen af de internationale forhold ikke kræve megen plads. Thi landegrænserne ville da miste størstedelen af deres betydning; de ville ikke som nu lægge hindringer i vejen for fri samfærdsel eller udveksling af varer, og intet folk behøvede længselsfuldt at ønske grænserne flyttet af hensyn til bevarelsen af sprog eller nationale sædvaner. Intet menneske ville føle sig retsløs, selv om han tog ophold i en fremmed stat. Begrebet *verdensborger* ville imidlertid ikke blot betyde delagtighed i visse *idéelle* fællesgoder - kravet om *alle* menneskers ligeandel i naturgoderne kan naturligvis ikke opfyldes ved en *national jordskyld* alene. Petroleumskilderne på denne planet tilhører ikke amerikanere og russere alene, men alle nationer. Kullene i Englands og Tysklands skød er hele menneskehedens ejendom. Selv om tankens fulde gennemførelse ligger langt ude, må der peges på den. *Først en international udligning af grundværdierne giver den endelige løsning, thi lige så lidt som retsmoralen anerkender personlige monopoler, anerkender den de nationale.* På dette kulturtrin vil der næppe kunne tænkes grænsestridigheder, fordi ethvert motiv dertil er bortfaldet, og fordi *den internationale ordensmagt* vil være i stand til ved sin blotte tilværelse at hindre ethvert forsøg på selvtægt. Landegrænser vil da blot betegne områder for lokalt selvstyre og for sådanne lokale eller nationale interesser, som lader sig forene med den almindelige retstilstand.

- De nævnte antydninger gælder altså forhold, hvor alle de nuværende store vanskeligheder på det udenrigspolitiske område er løst!”

EP: Den internationale udligning foretages automatisk af *markedsloven*, når den kommer til at virke under *retsstaternes retsafgrænsede konkurrence*. (- Hvilket ikke er det samme som komplet "fri" konkurrence).

SC fortsætter: En *social-etisk* undersøgelse som nærværende tør ikke se bort fra det *overgangsstadium*, på hvilket staterne for tiden befinder sig, *og som ikke tegner til at blive kortvarigt!* Spørgsmålet er så, hvorledes politikerne skal stille sig til de internationale problemer for at omdanne den stat, de virker i, til en retsstat, når den er omgivet af lutter magtstater?

Det er givet, at man må tilstræbe *overenskomster med andre stater* om mulige stridsspørgsmål. Da næsten alle økonomiske interesser i retsstaten er af privat art, vil gensidig fredelig ordning kunne ske ved *handelstraktater*, bygget på *forstandigt og fair købmandsskab*. I stedet for at beskytte private særinteresser, vil retsstaten begunstige al international forbindelse, betrygge udlændiges retsstilling, arbejde for internationalisering af lovene osv.

"Men først og fremmest må der gøres forsøg på at skabe en *virkelig folkeret*, thi overenskomster alene udgør ikke en retsordning." SC citerer herefter *F. von Liszt*: "**Folkeretten** er indbegrebet af de retsregler, hvorved *rettigheder og pligter* bestemmes indbyrdes imellem de til det internationale statsfællesskab hørende stater."

"Meget smukt", konstaterer SC tørt., men problemet er, at et sådant statsfællesskab ikke findes - i al fald ikke af en karakter, der kan give de indbyrdes regler præg af *retsregler* forstået som *den positive ret* (borgerlige love), og altså mere og andet end *moralsk ret*". (EP: Altså forstået som overensstemmelse mellem gældende love og moralsk ret).

Von Liszt's "statsfællesskab" bygger på noget så forskelligt som "*fællesskab i kultur og interesser*". Et herpå hvilende fællesskab kræver "*selvbinding*, beroende på gensidig anerkendelse af hver enkelt stats magtområde". Men SC konstaterer:

”Selvbinding er et begreb, der er positiv lov og ret så fremmed som mulig!” - Og videre: “*Endnu er krigen det sidste argument*, eventuelt med påfølgende blodhævn - ligesom på et vist stadium i den nationale retshistorie. Og ved indtræffende overgreb kan - ligesom dér - tredje mand i reglen kun *mægle*, men hverken *dømme eller beslutte!*”

Folkerettens stilling som “ret” afhænger af, om den har magt til at tvinge et genstridigt medlem til at opfylde sin retspligt - “og hvem tør med verdenskrigen for øje hævde, at der dengang gaves noget folkeretsfællesskab med magt til at tvinge de daværende overmåde “genstridige” medlemmer?” - Og et sådant organiseret folkefællesskab *har aldrig eksisteret!*

Et studium af *folkerettens kilder* bekræfter ovenstående sørgelige faktum. Først og fremmest hviler den på *sædvaneretten* - altså at en regel har været fulgt længe og almindeligt af flertallet af dem, der har lejlighed til at følge den. Men medens sædvaneretten *nationalt* ofte bekræftes gennem håndhævelse af en centralmagt. “svæver den nationerne imellem derimod så temmelig i luften.”

En anden folkeretskilde er de *overenskomster*, der sluttes mellem forskellige stater, samt *voldgiftsafgørelser o. lign.* Men i al fald *stormagterne* står frit over for dem - og er de for generende, nægter de at underskrive dem!

Allerede *Immanuel Kant* (1724 - 1804) (EP: manden med det *kategoriske imperativ: Du skal handle således, at rettesnoren for din handelen vil kunne gælde som alment princip!*) kalder folkeretslærerne “bedrøvelige trøstere”, “thi deres regler *har ikke ringeste lovkraft*, og kan heller ikke have det, *eftersom staterne ikke står under nogen fælles ydre tvang!*” SC skriver: “*Kant* ser med sit vanlige skarpblik, at læren om en folkeret, der således som den gængse indbefatter *krigen* mellem sine afgørelsesmidler, *ikke med nogen som helst berettigelse kan kaldes en retslære*”. Og videre *Kant*: Hvis folkeretten ikke kan give anvisning på “*en virkelig fred, som ikke indeholder spiren*

til nye krige, **altså en evig fred**” er vi fremdeles i *naturlilstanden!*

Om *Kants* lille bog “*Den evige fred*” skriver SC: “Der er et par hundrede linier i denne bog, som indeholder mere skarp-sindighed og fremsynethed, end hvad der iøvrigt er skrevet i tykke bind om folkeretten!” Og videre: *Kant* mener ikke som *Rosseau*, at menneskene *oprindelig* levede i en fredelig naturlilstand - *naturlilstanden var snarere en krigens tilstand. Fredstilstanden må altså stiftes* - undladelsen af fjendtligheder er ikke nok!

EP: Den verdensberømte antropolog *Louis Leakey* giver dem på en måde begge ret, idet han i en TV-udsendelse engang udtalte, at naturmenneskene oprindeligt sandsynligvis levede fredeligt i al fald inden for stammens rammer, *indtil de blev bofaste: Da mistede de fordelingsnøglen* (*Leakeys* udtryk!), og der opstod splid imellem dem!

Hvis der skal være tale om at komme bort fra naturlilstanden, må alle mennesker, som overhovedet kan have indflydelse på hverandre, *høre ind under en eller anden fælles lovordnet tilstand. - Det samme gælder stater:* for deres sikkerheds skyld må de sammen tiltræde en forfatning, *der har lighed med den borgerlige. Det ville sikre ethvert folks ret og være et folkeforbund,* men ikke en *folkestat!* - En stat forudsætter nemlig et forhold imellem noget *overordnet* (lovgivende) og noget *underordnet* (adlydende, i dette forhold *folket*). “Men *mange folk i samme stat* ville kun udgøre eet folk, hvad der strider imod *forudsætningen*, da vi her taler om *folkenes lige ret overfor hverandre*, for såvidt de skal udgøre mange forskellige stater, og ikke *sammensmelte* i en eneste stat. (EP: Derfor må EU respektere medlemsstaternes suverænitet).

Endnu yder enhver stat ordet *ret* sin hyldest - i det mindste i ord, og måske navnlig, når de er i krig! “*Det beviser, at der hos mennesket findes et endnu større, skønt hidtil slumrende, anlæg til engang at blive herre over det onde grundvæsen - hvorfra*

han dog ikke kan skilles - og til at nære det samme håb om andre.”

Ved krigen og dens heldige udgang, *sejren*, afgøres retten imidlertid ikke. Og ved *freden* (overenskomsten) gøres der kun ende på *vedkommende* krig, ikke på krigstilstanden. - til en ny krig findes der altid påskud! (EP: Siden Napoleonskrigen har krige mellem de nordiske lande vel været utænkelige?). *Imidlertid har fornuften, fra den højeste moralsk lovgivende myndigheds trone* (EP: Gud?) *ubetinget fordømt krigens rettergang og derimod gjort fredstilstanden til umiddelbar pligt!* Der må altså skabes *et forbund af særlig art, et fredsforbund*, der - til forskel fra *fredstraktaten* - *søger at gøre en ende på alle krige altid!*

I begrebet folkeretten som en ret til krig er der aldeles ingen mening - det vil være at lade den rå magt afgøre, hvad der er ret. *Staterne må, ligesom de enkelte mennesker, opgive deres vilde, lovløse frihed!* De må bekvemme sig til at vedtage offentlige tvangslove, og danne *en folkenes stat - et centralforbund*, *“der visselig altid må vokse og tilsidst omfatte alle Jordens folk!”*

Kant svinger mellem *et forbund mellem stater*, og *en enkelt tættere sammensvejet folkestat*, men af praktiske grunde vælger han det første, fordi han tror, at der foreløbig ikke kan nås videre. Men meningen er klar nok: *en øverste lovgivende myndighed må der til*. Og han betoner meget stærkt, at det indbyrdes forhold mellem staterne ikke kan bygges på *nyttemoralens* regler om *den størst mulige nytte for de flest mulige* - thi i ly af denne kan man begå et hvilket somhelst *overgreb*.

Atter og atter peger *Kant* på, at der må tilstræbes en virkelig, *almindelig retstilstand*, der virker efter principper, *der kan tåle offentlighedens lys*. Og han slutter skriftet *“Den evige fred”* således: “ At virkeliggøre en offentlig, en almindelig retstilstand er vel et formål, *som kun kan nås gennem en i det uendelige fremskridende tilnærmelse*. Men er det nu engang ens pligt

at virke derfor, og har man tillige grundet håb om at nå dertil, - så er den evige fred, som følger efter de hidtil falskelig såkaldte fredsslutninger, der egentlig kun er våbenstilstande, ingen tom idé, men en opgave, *som løst lidt efter lidt*, altid kommer sit mål nærmere, fordi de *tidsrum*, hvori store fremskridt sker, forhåbentlig altid bliver kortere og kortere.”

SC: “*Kant* havde talt forgæves - i hundrede år derefter vedblev man at tro på folkeretten som en reel faktor med betryggende myndighed bag sig - *indtil man en augustdag i 1914 blev vakt af denne blide, men tåbelige drøm. Nu*

var det kendsgerningerne, der hævnede sig!”

- Også herhjemme måtte den radikale regering lade “folkeretten” - *et forræderisk spin* af “retssætninger” hentede fra en fantasistat - i stikken, da kendsgerningerne meldte sig, idet den i august 1914 på trods af en almindelig anerkendt folkeretlig bestemmelse *spærrede for den fri passage gennem vore bælder*.

Intet under, at ***Kants sandheder*** nu (1922) efter jordskælvet begynder at dukke op igen, og at interessen vågner for det folkeforbund, han skitserede, om ***at skabe en fredsstiftende myndighed*** med tilstrækkelig *magt* bag sig. Fra *italiensk* side kom således følgende storslåede forslag: “Fordelingen mellem nationerne af fødemidler og af råstoffer, som er nødvendige for deres industri, skal reguleres således, at der tilsikres hvert land de fornødne betingelser for dets eksistens og arbejde.” - Men hvor langt blev skridtet, da “Folkenes Forbund” skulle føres ud i livet?

Det ser ud til, at *Kant* får ret i, at udviklingen foreløbig kun tillader ***en føderation af stater***, hvor hver *suveræn stat* udgør *eneren i systemet*. “Videre kommer man først, når den enkelte stat ikke mere betyder det, den har betydet - ***når statsdyrknin-gen går i opløsning***, og man overalt indser, *at staten er en institution til en vis brug for individerne, og at individerne ikke er til for statens skyld.*”

Staterne står i øjeblikket på så ulige kulturtrin og har så forskellige politiske idealer og regeringsformer, at en nærmere sammensmeltning foreløbig er utænkelig. Der kan dog træffes visse aftaler, og regeringerne kan danne en sammenslutning med det begrænsede formål at våge over disse aftaler *og hindre krige så langt, deres magt rækker*.

“Mere end dette er det ikke værd at se i “Nationernes Forbund”! Det er en *sejrherrernes magtorganisation uden retsregler* om f. eks. fri udveksling mellem folkene, om nationale monopoler, om beskyttelse af selvbestemmelse og af kulturelle ejendommeligheder o.a. - krav som USA’s præsident *Wilson* gik ind for, men som af især Frankrigs præsident *Clemenceau* blev fundet for radikale! Forudsætningen for forbundets virke er, at det rummer *vilje og magt* til at underkue evt. fredsforstyrererer (EP: Da dette blev skrevet var *Hitler* og *Stalin* så småt i gang!).

Og uden *Wilson*s “*geniale greb i rette øjeblik*” ved at få selve udkastet til forbundstraktaten indføjet i selve fredsbetingelserne, *mens “de fire store” endnu var enige* - uden dette var vi igen vendt tilbage til alliance- og ligevægtpolitikken og *den væbnede fred*. - **Og SC fortsætter med profetisk klarsyn:** “*At USA slog benene bort under Wilson og svækkede hans indflydelse, viser kun, at egoisme og snæversyn endnu er levedygtige. Hvis Amerika isolerer sig fra denne spirende internationale retsorden, betyder det, at vi skal have endnu mindst een verdenskrig mere, før trangen til fredeligt samliv får bugt med egoistiske rovinger.*”

Et *virkeligt rets*-forbund mellem folkene kan ikke skabes, før folkene har tilegnet sig *politisk retssans* i nogenlunde *ensartet grad*. For mindre stater som Danmark vil tilslutningen mest hvile på den overvejelse, at den *forøgede tryghed* betyder mere end det *nødvendige tab af suverænitet*. - Og for en *retsstat* er det afgørende, at det dog er et første skridt henimod en international retsorden, som kan påvirkes *indefra* med retsidéerne.

Alle krige, som forbundet deltager i, vil være **retshåndhævelseshandlinger!** *At deltage i et sådant forbund og samtidigt erklære sig neutral, vil derfor være ganske ulogisk.* Ved Danmarks *utidige forsøg* på at opnå *permanent neutralitet* blev dette tydeligt nok fastslået. Andre *uværdige forslag* fra Danmark m.h.t. at slippe så nemt som muligt fra forpligtelserne, f.eks. passageretten gennem vedkommende stat for forbundets hære og flåder, måtte ligeledes afvises som inkonsekvente!

Det vigtigste for forbundets småstater var **forpligtelsen til at deltage i de væbnede tvangsforanstaltninger**, og et *minimum af oprustning*. Rådet kan kun *henstille* til staterne, med hvilke styrker hver især skal bidrage for at beskytte de stater, der har underskrevet forbundsoverenskomsten. “Men at de skal deltage, derom kan der foreløbig ingen tvivl være.” *Fra dansk side* blev det foreslået, at de stater, som i delegeretforsamlingen havde stemt *imod anvendelse af væbnet magt*, skulle være fri for at deltage i sådanne operationer. Men det blev nedstemt. (EP: - og med god grund, mener SC tydeligvis!).

De enkelte stater skal *indskrænke* deres rustninger til det minimum, der er foreneligt med *den nationale sikkerhed* og med *de internationale forpligtelser* - “*hvilket fuldtud kan tiltrædes af enhver retsstat!*” Og vigtigt: dette minimum må ikke overskrides uden rådets samtykke!

SC er her meget klar: “*En retsstat anerkender ikke i princippet nogen forskel på indenlandske og udenlandske forbrydere. Og borgeren vil, at ret skal kræves i begge tilfælde - derpå lyder hans “sociale kontrakt” med statsmagten. De, der beken- der sig til retsmoralen, vil aldrig ud fra den kunne hente motiver til selvopgivelse. Tværtimod! En ret betegner et område, som tilhører individet. Det ville stride stik imod selve ejendomsrettens begreb, dersom man skulle gå ind på det dogme, at det er pligt at overgive sin ejendom, såsnart en nabo begærer den med en knippel i hånden! Til ejendomsret hører uløseligt værneret af det ejede område. Og værn må altid indrettes*

efter angrebets art: en sprogkamp kan føres med åndelige våben, *men overfor shrapnells kan man ikke forlide sig på kultur. Domkirken i Reims måtte segne for Østrigernes mørsere!*”

“Retsstatens *begrundelse* af sin magtstilling overfor borgerne *hviler på dens forpligtelse til at være individets retsværn*. Svingter denne *begrundelse* overfor *indre forbrydere*, f. eks. ved blødagtig eftergiveness og “humane straffe”, opstår der selv-tægt og lynchning, hvorved man (altså forbryderne) overtager statsmagtens ret til at stifte ret. Svingter den overfor *ydre forbrydere*, opstår der frikorps eller grænsekorps for at overtage den af staten svigtede opgave.

- *Spørgsmål om, hvad det kan nytte at kæmpe for sin ret, opstår overhovedet ikke hos den, der har virkelig kærlighed til retten!* For den enkelte kan denne værdi blive højere end livet, *men også for et folk, der skal være modent til at bære en retsstat, vil ret og ære tegne sig som værdier, der kræver, at selve eksistensen voves!*”

“Selv den blide kristelige lære hævder, at øvrigheden ikke skal bære sit sværd forgæves. Og hvem vil gå i rette med de store kunstnere, når de - lige fra *Giotto* (italiensk maler 1267-1337) til vore dages - giver retfærdighedens gudinde et sværd i den ene hånd?” (EP: Og upartiskhedens bind for øjnene!).

- Men af denne retstatens naturlige *retsværneopgave*, også mod ydre fjender, følger ingenlunde, *at staten så er berettiget til at stille ubegrænsede krav til borgerne eller til at fordre deres personlige deltagelse, som “den såkaldt almindelige værnepligt”*.

EP: Her følger så et af disse fine, men lidt knudrede afsnit, der viser, hvor stor vægt, SC tillægger *retfærdigheden* i forsvaret af “individets” *frihed*: “Netop kun demokratier, der opstillede den falske lære, at frihed består i, at individet afmægtig har at stille sin person og alt sit til rådighed for statens (eller rettere flertallets) interesser, *kunne skabe de millionhære, hvormed verdenskrigens blodige drama blev udspillet*. En retsstat kan

ikke stille slige krav: når den enkelte borger ikke nyder noget fortrin i samfundet, som han ikke yder vederlag for, og når han ikke begår noget overgreb imod andres berettigede interesser, *har han intet yderligere mellemværende med staten*. Navnlig har staten ingen beføjelse til at kræve positive tjenester, endsi-ge personlige tjenester af ham. Hvad skulle den støtte slige krav på? ***Et menneskes arbejdskraft, hans tid, hans begavelse, hans legeme og sjæl er værdier, som ingen uden han selv har råderet over.***”

- Principielt må retsstaten altså forkaste enhver form for vær-nepligt eller tvungen militærudskrivning, lige såvel som enhver anden form for offentligt hverv. Det personale, staten behøver til udførelse af sine nødvendige funktioner i det indre som ydre retsværn, må den søge at hverve ved at tilbyde *et vederlag*, der er stort nok til at skaffe tilstrækkelig tilgang ad fuldt frivillig vej!

En sådan hvervning vil være lettere, hvis de udenrigs anlig-gender blev behandlet lige så åbent, som de indenrigs. Man må derfor bort fra “det mystiske hemmelighedskræmmeri, der klæber ved diplomatiet” - Udenrigsstyret må ikke være en stat i staten - ellers risikeres det, at det bliver redskab for særinteres-ser, som f. eks. en klike finansmænd.

Dette kapitel viser, at vejen til retsstaten er lang, og den må under omdannelsen tage hensyn til sine omgivelser - men den kan ikke forsvare at opgive sine planer og vente med dem, ind-til omgivelserne har nået det samme retsniveau!

“Man må være klar over, at selv om ønsket om varig fred og orden har været nok så stærk hos de magter, der har skabt for-bundspagten (Folkeforbundet) - selv om de har ryddet *nogle* hindringer af vejen ved her og der at drage landegrænsen mere overensstemmende med de nationale forhold - og selv om selv-bestemmelsesretten nogle steder har fået lov til at råde, *er man dog gået uden om et af uroens vigtigste arnesteder, så længe man ikke har rørt ved de økonomiske grundspørgsmål!*”

Imperialismen har sin økonomiske rod i visse industri- og finanskrederes stræben efter at erobre markeder for sit overskud af varer og kapital *på det almenes bekostning*. Således siger den svenske forfatter *Johan Hansson*, at *økonomisk misregering er hovedårsagen til krigen*. Han skriver: "Vi iagttager, hvorledes man har gennemført en jordlovgivning, hvorved store dele af landbefolkningen har mistet alt fodfæste og *er omskabt til ejendomsløse proletarer*. Vi ser, hvorledes det almene overalt letsindigt har afhændet sine naturværdier - for at give plads for inden- og udenlandsk privatkapitalistisk udbytning. Og vi ser, hvorledes man . . . i stedet for grundskatter har indført en indirekte beskatning (toldskatter), særlig på den mindre bemidlede befolknings livsforhold. Samtidig har maskinteknikken forøget den civiliserede verdens produktionsevne i overordentlig grad. *Følgen er blevet en skrigende modsætning i kulturstaterne: stor overproduktion og stor underkonsumtion!*" (EP: det sidste p.gr.a. toldmurene).

Før verdenskrigen betragtedes *kolonierne som statsejendom*, af hvilken moderlandet skulle have størst mulig pekuniær fordel. I nutiden (o. 1922) er der - i al fald i Indien - sket et stort omslag heri. Men stadig er det sådan, at de magter, der *er kommet "sidst"*, *føler sig forurettet*, hvilket er en fare for freden. Dette ændres næppe, "førend magterne finder et fælles synspunkt i den overalt i dette skrift forsvarede retsregel, **at beslaglæggelse ikke skaber ejendomsret**.

Den, der forsvarer sin besiddelse ved at påberåbe sig "den først ankomnes ret," har nemlig intet gyldigt moralsk argument overfor "erobringens ret". ***Nogen etisk ejendomsret til fremmede folks land gives der overhovedet ikke*** - såfremt man da ikke lægger den *hykleriske* fortolkning af nyttemoralen til grund, *at overtagelsen sker a. h. t. de indfødtes kulturelle udvikling*."

For en fremtidig retsordning af kolonispørgsmålet er der to muligheder: 1) *Opretholdelse af status quo hvad den formelle*

besiddelse angår på betingelse af, at koloniernes rigdomskilder ikke monopoliseres, at det frie marked respekteres, og at "lokkalt selvstyre tilstedes de indfødte, hvor disse er modne dertil." (EP: Hvem skal bestemme det?)

2) *Hele kolonialverdenen stilles under et fælles internationalt styre og administration* (foreslået i 1915 af *Johan Hansson*), således at alle nationer fik lige ret at drive fuldkommen internationalt fri handels- og industrivirksomhed med dem. - Det var noget sådant præsident *Wilson* tænkte sig for de ved fredsslutningen frigjorte territorier, dog således at vedkommende befolkning selv kunne vælge sig "en mandatmagt". Dette skete ikke, og mandatmagterne valgtes af Folkeforbundets øverste råd, dog således, at alle medlemmer af forbundet fik lige adgang til handel og næringsdrift.

Kolonierne vil i fremtiden blive mere og mere uundværlige ved deres råmaterialer, og den fortsatte koncentration af besiddelser med tilhørende monopoliseringer *vil før eller senere føre til konflikter*. *Hvad der i første række kræves af regeringerne for at skabe et trygt grundlag for freden, er enighed om visse almindelige principper: ligeberettigelse for alle stater i den økonomiske konkurrence, frie markeder, den åbne dørs politik, afskaffelse af alle (også nationale) monopoler på de store naturrigdomme, anerkendelse af folkenes selvbestemmelsesret og beskyttelse af de nationale mindretal.*

Hvis man fastholder de nedarvede begreber om staternes absolutte økonomiske suverænitet, og om deres ret til at holde fremmede produkter ude og forbeholde alle deres naturrigdomme for egne borgere - da får vi igen konflikter!

- Først et gennemgribende nyt syn på alle disse forhold vil bane vejen for den stadige fredsligevægt, som man ikke på nogen måde kan gennemtrumfe ved noget magtbud.

EP: Da disse sympatiske, kloge og profetiske ord blev skrevet, var to af verdenshistoriens største forbrydere mod menneskeheden, *Hitler* og *Stalin*, allerede ved at befæste deres politi-

ske magtbaser! - Men demokratierne da? De sov bag merkantilismens og imperialismens nedrullede gardiner!

15 De umyndiges ret

EP: Dette afsnit handler især om børnenes ret, og læserne bør her erindre sig, at SC som børnelæge i København havde en ganske særlig viden om dette emne.

“Børnene indtager *indenfor den etiske retsordning* en ejendommelig stilling - hvad er de egentlig? De er ikke selvstændige - det kan kun myndige mennesker være, d.v.s. *mennesker, der opfylder visse vedtagne gennemsnitsbetingelser for social modenhed*. De er heller ikke ejendomsgenstande, *for hverken forældre eller stat kan godtgøre nogen ejendomsret til dem*, hvis man da henholder sig til de i det foranstående opstillede etiske betingelser for ejendomsret.” - Visse stater, som f. eks. Sparta, hævdede en ubetinget ejendomsret over børnene. Andre steder har forældrene tiltaget sig fuld ejendomsret over dem, og ment sig berettigede til at “sætte dem ud” eller dræbe dem efter forgodtbefindende. (EP: - hvilket sker den dag i dag i Kina, hvor staten har beordret eet-barns systemet, og hvor forældre reagerer ved at udsætte pigebørnene, idet drengebørn vurderes højere! Og man kan vel spørge: indebærer den vestlige verdens abortlovgivning en gren af samme problematik?).

Som beskrevet, er ejendomsretten til naturgoderne og til de arbejdsskabte ting begrundet forskelligt. Den etiske ret til *naturgoderne* må nødvendigvis munde ud i *fællesrådighed over deres værdi*, - nogle af dem lader sig jo slet ikke dele og ingen lader sig dele lige - *og ingen har beføjelse til at nægte noget nyt tiltrædende medlem af samfundet (herunder de umyndige: børnene) sin lige ejendomsret!* - Det ville være *overgreb*, om de nulevende mennesker ville spærre adgangen til disse værdier for de kommende. “Børnene indtager altså den ejendommelige særstilling, at de må anerkendes som retmæssige parthavere i et vist fællesskabsområde - *uden dog at have evne eller ret til selvstændig at råde over dette eje*”.

SC spørger da: “Kan man besidde retsligt tilstået og tilsikret ejendom uden ret til fuldtud at råde over den?” - Ja, retsfilosof-

ferne mener det, og etikken bekræfter det! **Retsevnen** begynder normalt ved fødselen - ja, der kan endog ved viljeserklæringer (EP: dette må vel være testamenter?) skabes retsbeskyttelse for vordende mennesker (fostre), og **enhver, der har retsevne, kan være ejer, fordringshaver og skyldner**. De myndige må naturligvis på de umyndiges vegne påtale enhver krænkelse af deres rettigheder - hvad enten det f. eks. er forældrene over for staten, eller staten over for forældrene.

SC vil herefter med "et simpelt eksempel" belyse, hvad der sker, når et nyt barn kommer til verden. Han forestiller sig 9 beboere på en ø, hvoraf de 5 dyrker jorden, mens de 4 er beskæftiget med andet. "Ved en fødsel stiger antallet til 10, uden at der derved er skabt nogen ny værdi, *men fællesformuen F (den inddragne jordafgift) kan antages at være blevet større derved, at den større efterspørgsel efter den beslaglagte jord har sat prisen op, fordi der nu udelukkes en relativt større del af befolkningen derfra (5/10 i stedet for 4/9)*. Ifølge naturlige retsprincipper kan det fastslås, at da der var 9 indbyggere, havde enhver af disse ret til 1/9 af fællesformuen F, medens enhver af dem nu har ret til 1/10 af F1 (den nye værdi). Men hvad vi her må gøre opmærksom på, er, at selv om F1 er større end F, er det ikke denne stigning, der skaber den tiendes ret til sin andel - denne er ganske uafhængig af fællesformuens svingninger og af, hvad der forårsager den (de kan nemlig også skyldes andet end befolkningstilvæksten)."

EP: Her er et nyt eksempel på, at SC er på gyngende grund, når det drejer sig om jordrenteloven: **Han skelner ikke mellem forskellene i jordrentelovens virkemåde under de to modsatte ejendomsretsbegreber i h. h. det socialliberale fordelingsystem** (private ejer jorden, og samfundet "ejer" arbejdet og produktionskapitalen) **og det retsliberale fordelingsystem** (samfundet "ejer" jorden, og private ejer arbejdet og produktionskapitalen).

Det socialliberale ejendomsretsbegreb *gør jorden til en vare*, og den er dermed underlagt *markedslovens prisdannelse* ved udbud og efterspørgsel. Men da jorden som bekendt er uproducerbar, vil et efterspørgselspres uvægerligt gøre jorden dyrere og dyrere. Markedsloven er sat på en opgave, den ikke kan løse, og jordrenteloven er sat ud af kraft - rent anarki!

Det retsliberale ejendomsretsbegreb derimod, *gør jorden til selve produktionsgrundlaget*, og den er dermed underlagt *jordrentelovens prisdannelse* som det udbytte, man kan opnå **udover**, hvad man med en normalindsats af arbejde og produktionskapital kan opnå på den mindst indbringende jord, der er i brug. **Derfor: i en retsstat er det ikke efterspørgselen, der skaber jordrenten!** - Det er altså forkert, når SC ovenstående skriver, at "fællesformuen F kan antages at være blevet større derved, at den større efterspørgsel efter den beslaglagte jord har sat prisen op, fordi der nu udelukkes en relativt større del af befolkningen derfra."

Et nyfødt barn (10 % af øens befolkning) vil ikke øge fællesformuen, førend det er i stand til at tage aktivt del i øens virke, men det skal have sin andel af jordrenten til betaling af dets pleje og undervisning plus hensættelse af et evt. merbeløb. Hvis barnet havde været svært handicappet, og dermed mere end almindeligt plejekrævende for sine forældre, ville den nye fællesformue F1, alt andet lige, blive mindre. Hvis man derimod fandt olie i øens undergrund, ville jordrenten (her kaldet F1) stige voldsomt - ikke p. gr. a. selve olien, der som **definitivt samfundseje er unddraget jordrenteloven** - heller ikke p. gr. a. befolkningsudvidelsen som sådan - men p. gr. a. den mangfoldighed af aktivitet, som olieudvindingen medfører på øen. Befolkningsudvidelsen er blot en følge af og en indikator for, *at normalindsatsens merudbytte (jordrenten) er steget voldsomt!*

- Som grosserer J. L. Bjørner siger det: **"Hvor der er godt at være (årsag), vil alle være (virkning)"!** Altså: Efterspørgslen registrerer og måler de *reale* merværdier, den skaber dem ikke.

SC spørger videre: 1) Hvad og hvor meget ejer da de umyndige, og 2) hvorledes skal denne ejendom forvaltes af en statsstyrelse, der også i denne sag vil varetage samtlige borgeres interesser?

SC svarer: 1) Jordrenten af de fælles naturgivne og samfundsskabte værdier, d.v.s. grundskyldens årlige beløb (EP: + alle råstofoverskud og sendekanals-licenser) tilhører alle i lige grad. 2) Efter at de nødvendige statsudgifter er dækket, vil retsbeløbet være at fordele som lige overskudsandele til alle. Børnenes andele administreres af forældrene indtil myndighedsalderen, og kan f. eks. anvendes til undervisning. Alle forældre er forpligtet til at lade børnene forsikre for at betrygge dem, der bliver forældreløse. (EP: Det siger sig selv, at samfundet i dag må gribe mere aktivt ind end i 1922, *men forældrenes indflydelse og betaling vil givetvis øges i forhold til det, vi kender*. En tryghedsforsikring for alle vil blive lovpligtig). Se iøvrigt senere.

Arveret anerkendes ikke af retsstaten, hvis man forstår den som en **ret** for børnene eller andre til at arve afdødes ejendom og bohave. Arveretten vil nemlig gøre skår i **gaveretten** d.v.s. **ejernes ret** til at testamentere deres ejendele til hvem, de finder for godt. Foreligger der intet testamente, **tilhører vedkommendes bo det offentlige!** (EP: Mærkelig nok uddybes dette sidste ikke af SC. Folk kan jo dø ved en ulykke f. eks., inden de har nået at skrive testamente! Det kan ikke være andet end en lapsus).

“Den offentlige opgave er blot at sikre de umyndige sådanne livsvilkår, at de engang bliver skikkede til som myndige borgere selvstændigt at overtage og forvalte deres andel i fællesgoderne og optræde som selvstændige aktive led af retssamfundet.” Da børnene ikke er handledygtige led af den sociale orga-

nisme, må der en yderligere retssikring til, end den der gælder for de voksne.

Heldigvis er det altovervejende store flertal af hjem selv rede til helt og holdent at tage sig af børnene, “og her kan staten indskrænke sig til at våge over, at et vist minimum af livsgoder, som er nødvendige for deres sociale udvikling, virkelig bliver dem til del. Det gælder retten til forsvarlig ernæring med bl.a. kvindemælk (EP: Her taler børnelægen), pleje, opdragelse og undervisning, der kan betales af barnets overskudsandele, hvis forældrene ønsker det.

“Staten må overhovedet så vidt muligt garantere barnets ret til at vokse op i et hjem”. Den materielle omsorg, kulturmeddelelse og faglige uddannelse bliver så naturmæssigt *hjemmets sag*. (EP: Vi må her huske på, at også arbejdslivet er helt anderledes i retsstaten - befriet for monopolismens tryk, vil det lettere harmonere med hjemmenes tarv).

SC: *“I de tilfælde, hvor barnet står uden forældre, der kan eller vil yde det en forsvarlig forsorg, må staten træde til med yderligere positiv hjælp, thi barnets ejendomsret går frem for alt, og vil altid i sidste instans kunne påkalde statens værn . . . Børnene har en selvstændig ret, som det er begges (forældre og statsmagt) sag at respektere, og staten er som øverste garant for al retshåndhævelse også den, der i dette tilfælde våger over forholdet”.*

Staten overdrager en **forældremagt** til de forældre, der selv tager sig af deres børn, men den giver *ikke forældrene ejendomsret* til børnene, idet den forebeholder sig påtale- og indgribelsesret, hvis børnenes ret tilsidesættes. Forældremagten er altså en **værgeret**, som staten iøvrigt ikke har noget krav på at få overdraget. Ved misligholdelse af forældremagten er staten berettiget til at forlange vederlag af forældrene for overtagelse af værgerettens forpligtelser!

Og SC understreger stærkt: ”Thi hvorvel forældrene ikke har ejendomsret over børnene, så har staten det endnu mindre, og

det ville være overgreb fra statens side at overrive naturlige bånd og krænke private familiefølelser. Det er dette hensyn, der i denne sag betinger statens og forældrenes gensidige forhold og afgrænser deres retmæssige indgriben.” - Og videre: ”Det faste punkt i denne kæde af *gensidige* rettigheder og forpligtelser er ***barnets ret*** til visse livsgoder - dets ret til liv, ernæring, hjem, opdragelse og et vist mål af undervisning går frem for alt. ***Fordelingen af opgaverne mellem forældre og samfund er af underordnet betydning.*** (EP: Dette udsagn er vigtigt at erindre sig i diskussionen om retsstatens opgaver!).

Forældremagtens værgeret kan ikke udøves, hvis barnet og den unge ikke umyndiggøres. De må ikke selv kunne binde sig ved retshandlinger - *lige så lidt som forældrene må antaste deres rette ejendom, først og fremmest deres grundskyldsandel.*

Myndig er den, der er socialt fuldmoden - ikke individuelt konstateret, men i praksis således “at myndig bør kun den være, som har opnået den alder, hvori det ifølge videnskabelige undersøgelser har vist sig, at mennesker af den og den race, under de og de naturbetingelser, gennemsnitlig opnår fuldmodenhed.” (EP: Skrevet i 1922, hvor naturfolkene endnu ikke var frarøvet deres livsbetingelser - dette til venlig erindring, inden vi anklager SC for racisme!)

At være soc. fuldmoden er at eje evnen til selvstændigt at påtage sig og opfylde sociale forpligtelser. Det kræver erfaring ikke at påtage sig mere, end man kan opfylde - og det kræver “et vist fond af moralsk sans (retfærdighedssans) at *ville* opfylde en forpligtelse, når det virkelig gælder”. - Alene det at afholde sig fra fristelsen til at gøre indgreb i næstens ejendom kræver kendskab til, hvad der *med rette* tilhører en selv og andre!

Endvidere må den socialt fuldmodne kunne klare sig økonomisk, “*thi til myndighed hører jo først og fremmest, at forældremagt og værgeret kan bortfalde*”.

Det må nu være indlysende, at netop de evner, der sætter et menneske i stand til økonomisk at klare sig selv og til selv at indgå moralske forpligtelser i det private liv, må være de samme som dem, der berettiger ham til aktiv deltagelse i statslivet. (EP: Og så kommer en af de sætninger, der i et glimt viser SC's storhed, og som tillige antyder, hvorfor de økonomiske processer vedr. jordrenten er ham mindre vigtige!): ***“Thi politik er jo ikke andet (eller burde ikke være andet) end kunsten at anvende retsmoralen i det offentlige livs anliggender, og der er principielt ingen forskel på retfærdighed i det private og det offentlige liv.”***

En anden forskel på myndige og umyndige er, at kun myndige kan straffes. I praksis overholdes det dog ikke altid, og SC går stærkt ind for, at straf afløses af *pædagogisk forsorg* for mindreårige - *derimod ikke for voksne, snarere tværtimod. Det skal have konsekvenser at bryde retsstatens tillid!*

SC spørger herefter: “Er staten berettiget til i visse tilfælde *at forbyde ægteskaber for at forebygge dårligt afkom?*” Men han lader spørgsmålet svæve i luften - arvelighedsforskningen véd endnu for lidt derom. Under alle omstændigheder undgås de løse forbindelser jo ikke, og at straffe herfor vil af flere grunde være *betænkeligt*.

Børnenes problemer, især i 1. leveår, kan i det store og hele føres tilbage til een eneste faktor: ***Hjemmenes mangel på ansvarsfølelse!*** - Dette gælder især *barnets ret til modermælk*, hvilket er et problem, som SC tillægger stor betydning, såvel fysisk som psykisk. “Barnets ret til sin moders bryst bør ikke forblive en frase eller et fromt ønske - *det er i virkeligheden en elementær etisk ret*, og at påbyde ved lov at ethvert barn det første halve år skal ernæres ved modermælk, vil derfor på ingen måde være noget uberettiget overgreb. *I det hele taget må kvinderne finde sig i sådanne indskrænkninger i deres arbejde*

og i deres ret til at slutte kontrakter, som nødvendiggøres af deres primære pligter mod børnene!”

Her imod anføres *de vanskelige sociale kår* osv., “men dette skrift handler om indførelse af sådanne forhold, at et hjem ikke længere skal være de fås privilegium.” Desuden er staten (EP: Her menes retsstaten!) **berettiget** til at forlange, at de, der agter at stifte familie, også skænker de allernærmeste konsekvenser en smule opmærksomhed. **Og de vigtigste af disse er dog dem, som selv dyrene respekterer! Kan en kvinde forudse, at hun som gift vedblivende har udsigt til at skulle løsrives fra sit hjem, er det hendes pligt ikke at stifte familie.**

Ved påviselig misrøgt må retsforholdene i ægteskabet undersøges, og udgangspunktet er her *forholdet mellem barnet og dets moder*. Her har barnet retmæssigt krav på, at moderen **personligt** plejer og passer det **i sit hjem**, indtil det kan klare sig selv.” (EP: Husk, det er i retsstaten, SC her befinder sig - men vi har, siden dette blev skrevet, ofret så megen naturlig menneskelighed på monopol-kapitalismens og materialismens alter, at det i dag lyder utopisk).

Noget tilsvarende gælder ikke om faderen, for den norske forfatterinde *Sigrid Undset* har ret i, at faderforholdet er mere subtilt (EP: tvivlsomt) end moderforholdet. SC citerer: “*Ingen mand har anden garanti for, at en kvindes barn er hans, end det som ligger i hendes personlighed.*” Og da en fader ikke kan amme eller pleje et spædbarn (SC: På dette punkt kan naturen ikke imødekomme de demokratiske lighedskrav!), *bliver hans rettigheder derfor heller ikke de samme*. (EP: Den genetiske videnskabs udvikling har vel ændret denne problemstilling?).

Ved *skilsmisse* har barnet **ret** til at blive hos moderen, der har en tilsvarende **pligt** til at beholde barnet hos sig. Barnet, og i visse tilfælde også moderen, har ret til “passende “økonomisk støtte fra faderen. Kun hvor moderen har været forsømmelig, forbryderisk eller utro og er en dårlig ægtefælle, der har *hoved-*

skylden i familiens opløsning, kan anden anbringelse af barnet komme på tale.

Faderens forældreret er ikke ophævet, men begrænset til besøgs- og kontrolret.

Et barn har ubetinget *ret* til at kende sin fader, og når det er myndigt, kan det frit vælge mellem moderens og faderens efternavn.

Kvinden er i alle henseender *ligestillet* med manden over for loven. Men som for en sikkerheds skyld understreger SC: “Det vil være langt fra os her at hævde, at ægteskabet i sit væsen er et kontraktforhold. *Det er ikke retsmoralens sag at trække livets helligste værdier i støvet, det er tværtimod dens opgave at værne dem, og dette gør den ved at fredlyse dem for uvedkommende indblanding!*” Kun ægteskabets kontraktlige forhold interesserer statsmagten. Dog ingen regler uden undtagelser, for SC fortsætter - fint udøvende antydningens kunst i behagelig modsætning til vor tids ofte platte, forgrovede sprogbrug: “Foruden økonomiske forhold *kan* der blive tale om gensidige såkaldte normale pligter, hvis forsømmelse fra den ene side kan medføre, at den anden part heller ikke længere forpligtes!”

Adgang til skilsmisse må uden hindring stå enhver frit, men der er forsørgerpligt over for børnene på *begge* sider. Dog med et passende hensyn til moderens personlige ydelser over for børnene og det afbræk, hun gennem “denne sin stilling” i det hele taget lider.

SC tager afstand fra idelige indgreb i ægteskabet, der truer med at udvikle sig til egentlige ægteskabslove: “Ved sin indgriben kan det offentlige gøre uendelig meget for at *ødelægge en kulturmagt som ægteskabet* . . . men at fremme interessen for det ideale ægteskab, endsige hæve dets kulturværdi ligger langt over det offentliges evne . . . Det offentlige har ingen motiver at gøre gældende, som de enkelte mennesker ikke besidder i langt højere grad. At sætte børn i verden, opdrage dem

godt, leve i inderligt og trofast samliv med deres moder, skabe et hyggeligt og personligt hjem - *alt dette vil sandsynligvis vedblive at øve tiltrækning på enkelte mennesker, men ingen mand eller kvinde vil gøre nogen af disse ting for samfundets skyld!*”

EP: Nedenstående viser, at **undervisningen** er et af de områder, hvor udviklingen har sat forskellen mellem 1922 og 2007 i tydeligt relief - på godt og ondt! Det bør huskes under læsningen.

Samfundets fælles interesse kræver bl. a., at man ved myndighedsalderen, også i åndelig henseende, er fuldtud **socialt kvalificeret**. Dette kræver “en vis kundskabsmeddelelse og oplæring”, hvilket ikke opnås ved at rette den offentlige undervisning mod erhvervsduelighed eller mod “en højnelse af de unges åndelige kultur”. Hvilken grad af speciel faglig færdighed eller af individuel kultur den eller den kan opnå, *er ikke noget, der ligger samtlige borgere på hjerte*. Ligesom den fysiske omsorg, hører det under hjemmets opgaver som en del af forældrepligten.

Derimod er alle interesserede i, at der ikke opvokser en usocial slægt, som mangler de nødvendige forudsætninger for at kunne overtage egne og landets affærer, “thi dette ville udsætte selve retsordenen for den allerstørste fare!”

Det vil være *overgreb mod de barnløse*, hvis fællesformuen blev brugt til at betale samtlige udgifter ved et barns underhold og uddannelse (EP: Ja, og vel også overgreb mod enkeltbørnsfamilier i forhold til flerbørnsfamilier - og så fremdeles?). Det må blive **hjemmet**, der især kommer til at overtage den personlige kultur og den faglige uddannelse - men ligeså naturligt er det, at staten (der jo stiller børnenes overskudsandele til forældrenes rådighed) overvåger, “at forældrene ikke unddrager børnene deres **ret** til at nyde den fornødne sociale undervisning og opdragelse”.

For i social henseende at kunne stå på egne ben er det nødvendigt at kunne *skrive, regne og læse* - herunder at kunne udtrykke sig klart mundtligt og skriftligt. Dertil *samfundslære* (herunder naturlig retslære (*etik*) og samfundets politiske organisering og retsregler), *logik, privat og social økonomi samt sundhedslære, især om smittefare*. En sådan tvungen undervisning vil antagelig kun være et par timer daglig (EP:!!), og den bør foregå på private skoler under statens kontrol..

Alle andre fag betragtes som henhørende under den rent individuelle kultur, og de er derfor *hjemmenes opgaver ligesom al faglig uddannelse*. Den tid, der bliver tilovers efter *elementærundervisningen*, kan forældrene bruge efter bedste skøn - alt efter børnenes fremtidsmuligheder og egne kår. Man kan evt. supplere skolegangen med yderligere undervisning i privatskoler (EP: Med højere uddannelse for øje?), eller med praktisk, teknisk eller kunstnerisk uddannelse o. lgn.

“Opdragelsen er væsentlig hjemmets sag, og ingen opdragelse kan ske uden gennem *en personlig livsanskuelse*. At gennemtrumfe en bestemt livsopfattelse, religiøs eller materialistisk, eller på den anden side at forbyde f. eks. religiøs undervisning *ville fra statens side være lige store overgreb*. **Den offentlige kontrol har intet med den personlige kultur eller med individuelle åndsretninger at gøre - - medmindre det utvivlsomt kan vises, at de virker positivt umoralsk!”** (EP: dvs. til fare for *det offentlige livs etik*, som SC så storslået har beskrevet den).

16 Retsstatens forfatning

SC indleder dette afsnit med en lang beskrivelse af *frihedens væsen*:

“Uviljen mod statens almagt og trang til at gribe ind med tvang på alle mulige personlige områder er udbredt nok. *Men mod den farlige sætning, at staten er alt og individet intet*, lønner det sig ikke at kæmpe alene med følelsesopbrusninger - det er af langt større betydning at bibringe menneskene en klar forestilling om, *hvor den grænse slynger sig, som staten må respektere*. Og vel at mærke en forestilling, som *forstanden* kan godkende!

Man troede en tid, at man i ordet *frihed* havde den talisman, som heltud skulle garantere individernes selvstændighed. Men dette ord med den bedårende lyriske klang *har desværre vist sig at være en lygteemand*. Frihedstrangen kan være voldsom i sine udslag og vel egnet til at tænde massernes følelser i brand, men nogen *vejledning* på det politiske eller nationaløkonomiske område yder begrebet ikke. Det er blot udtryk for en vag tendens *og indeholder intet ordnende eller begrænsende element*.

Frihed i politisk betydning er et helt og holdent negativt begreb, opstået i trældomstider, under trykket af en eller anden bestemt tvang. *Da menneskenaturen ikke rummer nogen mulighed for abstrakt frihed i betydning af fuldstændig ubundet-hed af alle forhold, er ordet frihed i sig selv meningsløst, når det bruges om menneskelige forhold, hvis det ikke samtidig oplyser om **frihed for hvad!*** (EP: Man kunne måske tilføje: *frihed til hvad*) Men da alle hidtidige politiske systemer har været grundede på undertrykkelse, og intet på ligeberettigelse, har man knap lagt mærke til dette forhold. Der har altid været et eller andet bestemt tryk, som har lagt beslag på opmærksomheden (personligt slaveri, stavnsbånd, religiøs intolerance osv.). Og “friheden” har man derfor overalt stiltiende opfattet som

frigørelse fra de bånd, som i øjeblikket snærede stærkest. Når blot disse bånd var sønderrevne, var man "fri".

Under den franske revolution og de derpå følgende frihedsbevægelser i Europa forudsattes "friheden" ganske naivt at være ensbetydende med at skifte herrer, uden at man i mindste måde gjorde sig rede for, *hvem* det egentlig var, som blev fri, og *hvad* det var, man blev fri for!

Imidlertid, ***tiden røber alt***. Man blev af med en despot og fik nogle hundrede istedet. Og havde ikke de mange erhvervet sig en endnu større "ret" til at forvalte vore affærer end den ene, fordi de "repræsenterede folket"? "Friheden" kom nærmere beset til at betyde *flertallets ubetingede magt til ubegrænset at trænge sig ind på den enkelte borgers mest intime og private område og krænke hans uafhængighed*. Det blev ikke en frihed, som individet kom til at nyde som en lettelse, men en frihed for "samfundet" (eller rettere sagt: for et flertal indenfor samfundet) nemlig ***friheden til at undertrykke individet***.

Om man i vor tid (1922) skulle rejse en "frihedsbevægelse", måtte den vende sig mod selve det moderne statsbegreb som sådant, mod afgudsbilledet "staten", ikke mod den eller den bestemte forfatning. Den måtte tage sigte på den fare, som truer den personlige selvstændighed fra *enhver* statsmagt, uanset dens form.

Frihedstrangen er altid et sundhedstegn, den må have lov til at udfolde sig. Men det må anbefales, at selve begrebet frihed ikke længere bliver den fane, der skal gå i spidsen ved et sådant fremstød, thi det er et blindt, instinktivt løsen. Frigjort fra det ene åg, vil man bøje sig ind under et andet! Men den fribårne borger, som helt har kastet trællenaturen af sig, vil ikke længer nøjes med det negative spørgsmål: *hvorledes kan jeg blive fri for det eller det? Han vil positivt gøre sig gældende: her er jeg, jeg kræver agtelse for min person og for det, som er mit! - Her-til og ikke længere!* siger han med samme myndighed til stat og samfund som til den enkelte, der træder ham for nær.

- Først da vil hans frihedstrang få en endegyldig tilfredsstillelse. Først den, der står på egne ben, og som har opnået sine medborgeres anerkendelse af denne stilling, er *virkelig fri* såvel i politisk som i økonomisk henseende. Han alene er garanteret imod enhver art af undertrykkelse. I det øjeblik det er principielt fastslået og godkendt, *hvad der er hans, er der draget en grænse, som angiver det kvantum frihed, en samfundsskabning normalt kan opnå uden at undertrykke andre. Først da får udtrykket "politisk frihed", taget i sin almindelighed, nogen mening!*

*Liberalismen glemte at spørge: hvad formår et flertal, og hvad ligger udenfor dets beføjelse? Hvor langt rækker denne? Den glemte med andre ord det lille ord **ret**, og kunne derfor ikke indse, at flertallet aldrig med stemmesedler kan bestemme, hvad der med etisk ret falder indenfor individets ukrænkelige ejendomsområde, og hvad der falder udenfor. Det formår kun en eneste magt i verden, nemlig **den etiske videnskab!** Dette bør ingenlunde lyde foruroligende - hvis retsprincipperne nemlig fremstilles i deres ophøjede, enkle og klare skikkelse, vil etiken være den mindst "kinesiske" af alle videnskaber. Til at afgøre, hvad der er overensstemmende med dens grundsætninger eller ej, udfordres da ikke andet end **almindelig logisk sans** - på jævnt dansk: *sund dømmekraft i forbindelse med ubestikkelig samvittighedsfuldhed!**

Flertallet kan vælge at bøje sig for de etiske afgørelser, eller at modsætte sig dem med magt. Men så meget må man i al fald bede om: *at det anvender de rette udtryk, at **magtbud ikke går under navn af retskrav!*** Vi har, nu i det 20de århundredes begyndelse, måske lige begyndt at fatte, at et flertal - selv det elskeligste af alle flertal - som ikke bøjer sig for grundsætninger, *udgør det farligste af alle de despotier, som har forplumret begreberne **magt og ret for menneskeheden.***" (Citat slut).

SC beskæftiger sig herefter med at finde den bedste styreform, "der kan hævde visse principmæssigt fastslåede grænser, in-

denfor hvilke en hvilken som helst styrelse, det være sig en suveræn eller en demokratisk majoritet, må holde sig, hvis individets etiske retsområde ikke skal trues”!

*“I retsstaten vil alle bidrage i forhold til den fordel, de har af staten (EP: Det er jo det, jordrenten udmåler: den, der bidrager med mest grundskyld, har også modtaget mest af fordele!) - d.v.s., den ene yder positivt ikke mere, end den anden! Den enes andel i fælleskassen er nøjagtig lige så stor som den andens, og de offentlige anliggender er fællesanliggender, hvori alle på forhånd er lige interesserede. Netop derfor er det ikke muligt at anføre en eneste *retfærdig* grund til, at den enes stemme skulle veje mere end den andens ved de afgørelser, der træffes indenfor den af fællesopgaverne afstukne ramme”. *Alt-så i den stat, der er grundet på fællesopgaver, ikke på privatinteresser!**

“Ingen majoritet har ubegrænset råderet over individernes personlige anliggender, og ingen majoritet kan i kraft af sin majoritet afgøre, hvad der er retmæssigt personligt område eller ej. Men er dette spørgsmål en gang for alle *principielt* afgjort, så det nu kun drejer sig om de *virkelige* fællesopgavers rette forvaltning, da kan der ingen etisk berettigede indvendinger gøres imod flertalsstyre - ja, det bliver indenfor denne ramme den eneste afgørelsesmåde, imod hvilken der *ikke* kan rejses etiske indvendinger”.

EP: SC kommer herefter ind på valgtekniske betragtninger, som jeg tillader mig at forbigå, som mindre interessante. Dog ikke følgende: “Den periode, hvori den valgte rigsdagsmand slippes løs, indeholder stor fare for, at den valgte ikke længere føler sig som *repræsentant for sine vælgeres viljestilkendegivelser, hvilket er hans naturlige funktion*, men at han føler sig som et stykke suveræn, “*et klogt hoved*”, der tillader sig at agere på egen hånd, og som søger at affinde sig med løfterne på valgdagen så vilkårligt og jesuitisk (hyklerisk) som mulig”. (EP: Vi er i dag så dybt begravet i den socialliberale formyn-

derstats altomfattende regereri, at selv retsliberalister har svært ved her at følge SC's krav til en lovgiver - men han har jo ret, skønt det har lange udsigter!).

Og allerede dengang (1922) må SC på demokratiets vegne advare: ”*Tendensen her i Danmark som andetsteds går ud på at sikre enkelte bestående **partier og deres førere** hele den politiske magt. Enhver ny valglov går ud på at fæstne dette klasseregimente og på den mest hårdhændede måde at holde nye partidannelser og individuelle bevægelser nede.*”

SC går derfor ind for “*Fri valgret*” eller “*Individuelt forholdstalsvalg*” - i modsætning til den nuværende bundne valgret, hvor man ikke kan stemme ganske frit, og som retteligst bør kaldes “*partiforholdstalsvalg*”, fordi den kun giver udtryk for forholdet imellem de stivnede politiske partier. Et forslag om **fri valgret** blev fremsat af *Johan Pedersen* i 1905:

Hele landet gøres til een valgkreds, og enhver kan stemme på hvem, han vil. De, der får flest stemmer er naturligvis valgt, og enhver valgt stemmer i tinget med den vægt, som det antal stemmer, han har fået, giver ham.

- Altså et valgsystem, der går tilbage til den oprindeligste form for virkeligt folkestyre med mulighed for alle myndige borgeres direkte deltagelse i statens anliggender på tinge. Men her naturligvis i en repræsentativ form som i det nuværende Folketing.

Valgene skal foregå i 2 omgange. Først vælges de 179 medlemmer, og derefter får de vælgere, hvis kandidat ikke opnåede valg, lejlighed til at flytte deres stemme over til en af de valgte, så deres stemme ikke spildes. Og evt. kunne man give enhver vælger ret til nårsomhelst i valgperioden at flytte sin stemme fra det ene medlem til det andet. (EP: Med anvendelse af EDB-teknikken lyder det knap så kaotisk som ellers - men da det vil betyde dødsstødet for partivældet, bliver det næppe realiseret. Foreløbig!)

Til spørgsmålet om, om det ikke er farligt således at give een mand mulighed for at få over halvdelen af stemmerne, og dermed få diktatorisk magt, svarer SC: “Farligt? Er det farligere end de nuværende forhold, hvor dog en langt mere vidtrækkende og uafrystelig magt lægges i den store partileders hånd? . . . Under de nuværende forhold sidder *den store partifører inde med denne magt uden direkte mandat fra de stemmeberettigedes side, medens det her omtalte system ikke giver en repræsentant en tøddel mere indflydelse end den, der direkte og udtrykkelig er ham betroet af selve vælgerbefolkningen!* Skulle det ske, at en fremragende mand samler størstedelen af stemmerne, kan det dog kun være, fordi folket på den mest utvetydige måde selv har ordnet det således.” (EP: Skrevet før TV og mediemonopolismen).

SC fremhæver herefter følgende vigtige og skelsættende betragtninger: “Det er i denne bog gentagne gange fremhævet, at afgørelsen af alle de spørgsmål, der vedrører *den etiske ejendomsret, er logiske afgørelser ud fra videnskabeligt fastslåede, almengyldige forudsætninger* - altså *væsensforskellige* fra sådanne *beslutninger*, som kan og bør vedtages ved afstemninger ud fra *personlige meninger eller interesser*. Deraf følger, at bestemmelsen af, *hvilke opgaver*, der falder ind under det offentliges område, og hvilke der er private - *hvad der er statens, og hvad der er individets* - må træffes ved *videnskabelige hjælpemidler*, medens det bliver *folkeflertallets sag* at træffe afgørelser dér, hvor det engang er principielt fastslået, *at det har ret til at råde. Til afgørelsen af, hvad der er ret, har et tal ingen særlig evne!*”

Heller ikke domstolene er det rette forum for disse *naturretlige, social-etiske* afgørelser. Juristerne har ikke hidtil haft interesse for studiet af *den ret, der bør være*. Og en retsstat ville bygge på sand, hvis man ikke sikrer sig virkelig sagkyndige kræfter på dette område. Professor C. N. Starcke skriver: “*Det er kun i rettens egen evige idé, at kontrolmidlet vil kunne fin-*

des, og grundsætningen “**folkets røst guds røst**” krænker fundamentalt denne idé . . . Det berettigede i nutidens demokratiske udvikling, at befri folket fra en fåtallig herreklasses overmagt har ført til at opstille et nyt afgudsbillede, man kalder folket. **Men det er aldrig folket, der skaber retfærdighed - det er tværtimod retfærdigheden, der forvandler en flok mennesker til et folk!**”

Der må derfor indenfor retsstatens organisme skabes en slags *etisk højesteret* (C. Lambek: *et retsværneting*), med sagkundskab og myndighed til at løse denne store opgave: ”at afgøre om et lovforslag eller en regeringshandling er i strid eller ej med det grundprincip, hvorpå retsstaten hviler, og som bør være udtalt i dens grundlov, nemlig beskyttelsen af individernes etiske ejendomsret, både overfor hverandre indbyrdes og overfor det offentlige.”

SC slutter: “Naturligvis vil folket kunne omstøde retsværnetingets afgørelser - men nogen større garanti for en retsstats opretholdelse end folkets egen agtelse for saglige retsafgørelser kan nu engang ikke skabes”.

17 Politik og kultur

EP: Dette kapitel er et skoleeksempel på, at det skrevne ord skal ses under samtidens synsvinkel - specielt når det som her, er skrevet i en særdeles voldsom socialpolitisk brydningstid. *Kapitlet er stærkt præget af, at der er tale om en overgang til retsstaten fra et kapitalistisk system, og ikke som i dag (2007) fra et socialliberalt system.* Det er ikke mindst derfor, at SC's udredning af, hvad der ikke kan være samfundsopgaver i en retsstat, forekommer os uacceptable!

Endvidere falder SC's forsøg på at hævde retsstatens soleklare overlegenhed over datidens socialdemokratisme lidt tamt ud - han kan af gode grunde ikke sætte det endelige dolkestød ind, fordi denne politiks egentlige fallit - "*negativismen*" med dens for menneskehedens fortsatte eksistens livsfarlige misbrug af såvel ressourcer som arbejdskraft og produktionskapital - først rigtig blev åbenbar efter 2. verdenskrig, da "de fire gamle partier" reelt fandt hinanden på det såkaldte "politiske midtpunkt" omkring det ejendomsretslige misfoster, man kalder *socialliberalismen!*

For at forberede læserne vil jeg indlede med at citere, hvad SC skriver langt inde i kapitlet: "Uden tvivl vil mange finde, at det, der i dette skrift er fremstillet som grundlaget i det offentlige livs etik, er en udpræget tør og kølig lære. *At opfylde forpligtelser, at sikre enhver sit* - lyder ikke dette isnende koldt, hårdt og firkantet? Unægtelig, men nøjagtig disse egenskaber må det materiale have, som skal egne sig til fundament for en bygning. Først når grunden er lagt med disse kvadre, kan bygmesteren give sig i kast med den finere struktur og med den spinklere, mere kunstfærdige individuelle udsmykning. - Hvor bagvendt ville det ikke være at lade bygningen hvile på de skrøbelige partier!

I samfundslivet er det retfærdighedsprincipperne, der danner de store plumpe, kantede fundamentsten, som individuel sym-

pati og hjælpsomhed og individuel kultur *behøver som basis* for at kunne udfolde sig i fuld frihed.

Den, der kræver, at statsmagten, foruden at opretholde en retfærdighedsbasis for selvhjælp, skal påtage sig den direkte afhjælp af alle ulykkesfænomener, al sygdom, al nød og fattigdom, al alderdomstrang - han arbejder, omend måske ubevidst, på at udrydde alle de individuelle hjælpsomme, sympatiske følelser, som hidtil (EP: altså under kapitalismen) har bidraget til at gøre menneskelivet værdifuldt. Thi statens hjælp kan jo ikke erstatte dem. *Den foregår ved tvang*, men følelser lader sig på ingen måde fremtrylle ved tvang! Ingen regeringsmagt kan med held foreskrive, at borgerne, når de betaler rodemesteren (skatteopkræveren), skal være besjælede af menneskekærlige følelser.”

- Således forberedt kan vi begynde kapitlet:

Begrebet “*det sociale spørgsmål*” er en slags indrømmelse til *tidsånden*, der gør det til et problem, der spænder over hele tilværelsen, og forlanger det løst ved, at det offentlige har at gribe ind ved enhver somhelst ulempe i menneskelivet og afbøde den. - Ikke bare ved kriminalitet, men også overfor ulemper, der knytter sig til alderdom, sygdom, og arbejdsløshed - “ja, man henregner til det sociale problems løsning offentlig hjælp til personer, der lider under følgerne af ladhed, udygtighed og ødselhed”! Svulmet således op er det sociale spørgsmål blevet “et besynderligt monstrum, som det er blevet vor tidsalder forbeholdt at opfede!”

Begrebet er ikke synderlig klart, “thi hvor der er et *socialt spørgsmål*, må der nødvendigvis også være et *individuel spørgsmål*, som ikke uden videre kan fejles til side - sæt endog, at det var det vigtigste! Det er ulogisk at betragte den ene side af et komplementsforhold, som var det hele sagen”. Det individuelle problem vil engang på ny kræve sin plads, eller i det mindste kræve, at man behager at angive, *hvor grænselinien*

ligger, så man kan sondre mellem hvilke sociale opgaver, der er egentlige stats- eller egentlige privatanliggender.

EP: Det følgende er vanskeligt at yde retfærdighed, hvis det forkortes væsentligt - jeg citerer derfor:

”Lad os for at tydeliggøre sagen tage *fattigdomsproblemet*. Det er dog et afgjort socialt spørgsmål, hvis noget er det, vil enhver, der er opflasket med moderne politisk lærdom, udbryde. – Nej, langt fra. Fattigdommen er overhovedet slet ikke et begreb, som politik eller socialøkonomi umiddelbart kan arbejde med. Fattigdom og ulykke (EP: forstået som ikke-lykke?) er kun *motiver* til indgriben af en eller anden art. I øvrigt er der intet *direkte* at stille op med dem. At en mand ikke ejer noget, er et såre *mangetydigt symptom*, ofte et udslag af mange forskellige faktorer, hvoraf en del er rent individuelle (ubegavethed, ødselhed osv.), og kun en del af social art. Af de sociale årsager kan nogle være sådanne forurettelser, som kun kan tænkes løste ved statens hjælp (afskaffelse af privilegier, større omsorg for børns pleje og opdragelse osv.). Andre vil naturligst være henviste til private sammenslutninger (syge- og arbejdsløshedsforsikringer o.a.). Det er et lige så utilgiveligt kvaksalveri at behandle fattigdommen efter en ensartet skabelon som et isoleret fænomen for sig, som det ville være, om man i medicinen gav sig til at behandle symptomet feber ens i alle tilfælde uden at opsøge årsagerne. Man kan visselig ofte ”slå en feber ned” med feberstillende midler, ligesom man kan lindre smærte og dække over den med morfin - men enhver tænkende vil forstå, hvad en sådan behandling er værd. - Nøjagtig det samme er den behandling værd, der vil slå fattigdommen ned og dulme og maskere den med universalmidlet ”*hjælp*”- *det nemme, kluntede, populære kvaksalvermiddel at plastre over med pengesedler i stedet for at gå til bunds i sagen, opsøge de mange forskellige årsager og de lige så mange angrebspunkter!*

Endog i ”*forretningslivets ophjælp*” har man set en væsentlig social opgave, som et passende mål for statens virksomhed!

På samme måde står **kulturen** for mange som et område, der kun kan trives i læ af en kraftig understøttelse fra statens side, medens det for enhver indviet er en banal kendsgerning, at kultur i hele sit udspring og væsen er et ganske *individuel* fænomen, der ikke blot ikke tiltrænger officiel fremhjælp, men *som simpelthen ikke tåler indblanding*. Staten vil derfor kun forfusse sagen ved enten selv at prøve på at drive kultur eller ved at ”ophjælpe” en sådan - *helt bortset fra, at den aldeles ingen midler råder over til slige opgaver!*

Dette gælder således al **direkte** afhjælp af fattigdom, sygdom, ulykkestilfælde, arbejdsløshed, alderdomssvækkelse osv.!

Det være langt fra os at påstå, at alle disse forhold er staten uvedkommende. Tværtimod må statsmagten have et øje på hver finger for at prøve, om ikke nogle af disse ulykker skyldes uretmæssige misforhold, som det er det offentliges sag at opheve. *Statsmagten skal netop ikke lade stå til, glemme forskellen imellem ret og uret, overseende overgreb som århundreder har lovfæstet, hvorved tusinder og atter tusinder er berøvede deres medejendomsret og dermed på forhånd stemplede som en pariakaste, der endog er berøvede de mest elementære lykkebetingelser*. Nej, staten skal ikke et øjeblik lade alt dette af syne eller stole på, at den blinde verdensudvikling vil klare sagerne – udenom menneskelig vilje.

- Men den må på den anden side med ligeså stor fasthed og klarhed sondre imellem, *hvad der kan være statens opgave overfor disse forhold*, og hvad den må lade ligge og overlade til andre magter at rette.

Kortelig kan forholdet skitseres således: det er statens opgave at bortrydde alle af lovgivningen støttede hindringer for, at den enkelte kan få det retmæssige vederlag for sit arbejde - alle forrettigheder, der hindrer den individuelle flid i at opnå det

rette udbytte. Det er dens opgave at skabe en lovgivning og en administration, ***der sikrer enhver sit rettelig erhvervede særeje og sin medfødte andel i de ting, der aldrig med rette kan blive særeje!*** Hvor statsmagten fuldt ud opfylder denne opgave, vil ingen med føje kunne beklage sig over den eller kræve mere.

Staten skal skabe *grundlaget*, hvorpå enhver, *der vil*, kan bygge sig en selvstændig, betrygget eksistens - og dette opfylder den ved først og fremmest at hævde, at ***intet menneske fødes ejendomsløst, men at alle og enhver har en medejendomsret til naturgoderne***. Derigennem har han *eksistensmulighed* - mulighed for at undgå fattigdom og ulykke og mulighed for ved egen kraft og ved frivillige sammenslutninger med andre at afværge de ulykker, som kan følge med sygdom, alderdom etc.

Tilbage står nu blot, ***om han vil?*** - men netop dette, om han vil, *vægrer vi os ved at betragte som et socialt problem!*

(EP: I modsætning til "om han kan"!).

Idet staten indskrænker sig til væsentlig at hævde dette *retsgrundlag*, tvinger den ganske vist hvert enkelt menneske til at stå på egne ben og stole på sig selv, *men den sætter ham også i stand til at indtage denne selvbevidste oprejste*

holdning. Det moderne "ideal", at stå krumt foroverbøjet, med hatten i hånden, skelende til statskassen om der ikke falder en skærv af, er ingen normal holdning og ingen værdig stilling for en statsborger. Men vi er også overbeviste om, at de fattige i vort samfund - som for øvrigt ikke er ene om at indtage denne stilling! - kun har formået at vænne sig til denne holdning, ***fordi ingen med fynd har oplyst dem om, at de havde en ret at kræve!***

EP: SC forsøger herefter at godtgøre, at jordrenten virkelig kan "slå til" til retsstatens udgifter, sådan som han har defineret dem – ja, mere end det: at der vil blive et overskud til udbetaling til hver eneste borger.

Heri er jeg bestemt ikke uenig! Men dels er nogle af de fremførte begrundelser svage, dels er andre ikke betonet kraftigt nok, og dels er nye særdeles vægtige begrundelser kommet til. Jeg vil i det følgende så kortfattet som muligt bearbejde disse med udgangspunkt i SC's begrundelser.

Dog først en helt grundliggende kritik: ***SC gør retsstaten til en arbejdsanstalt!*** Retsstaten bygger på det *rets-liberale* ejendomsretsbegreb (samfundet ejer det naturgivne og de enkelte borgere ejer det menneskeskabte), hvilket skaber grundlaget for, at de to naturlige fordelingslove, *jordrenteloven og markedsloven*, kan komme til at fungere. *Derved bliver den socialt retfærdige fordeling af produktionen indbygget i selve produktionsprocessen* uden den altomfattende negative brug af ressourcer, arbejdskraft og produktionsmidler, som det nuværende 100 % fejlvendte *social-liberale* "ejendomsretsbegreb" udløser. Globalt gennemført vil alle jordens mennesker herefter kunne komme til at udfolde sig i *kreativ livsførelse* i harmoni med det naturgivne livsgrundlag - og med hinanden! ***Dette er retsstatens virkelige budskab, berettigelse og nødvendighed!***

SC gør meget ud af *grundspekulationen*, hvor man lader ubenyttet jord ligge hen i forventning om højere priser, der sikkert var et stort problem dengang. Grundskylden vil dels tvinge jorden ud på markedet, og dels gøre den billigere. Men grundskyldens væsentligste betydning er det faktum, at *arbejdet vil lattes for den dobbeltbeskatning*, der finder sted under de nuværende forhold, da der foruden *adgangsprisen til jorden, som ydes til de private monopolejere, også pålægges skat på arbejdsprodukter og livsfornødenheder*. Når adgangsprisen til jorden ved hjælp af grundskylden flyttes fra private monopolejere til det offentlige (der kun må bruge dem til virkelige fællesopgaver), vil samtidig alle andre former for skatter og afgifter bortfalde. "At dette vil lette arbejdsvilkårene ganske betydeligt for dem, *der selvstændig vil dyrke jorden*, er umiddelbart indlysende."

EP: - Og det er det så alligevel ikke i alle tilfælde:

Til den logiske indvending, at det er forholdsvis få, der fra de store byer vil tage ud på landet for at blive jorddyrkere, svarer SC: ”Kærnen i spørgsmålet, *grundskyldens store sociale betydning, ligger imidlertid i den **tilbagevirkning**, der vil finde sted på hele arbejdsmarkedet*, thi når jorden bliver tilgængelig for arbejdsvillige hænder på gunstige vilkår, **behøver** ingen mand at være arbejdsløs eller at lade sig byde ringere vilkår inde i byerne, *end han kan opnå ved eget arbejde på egen jord*. Det er den **mulighed**, der til enhver tid står åben, som bevirker, at også byernes arbejdere bliver i stand til at tale et ord med i laget. . . . Grunden til, at arbejds lønnen er så usædvanlig høj i nye lande, er just, at billig jord dér konkurrerer med andre virkefelter.”

EP: Dette argument for ”grundskyldens store sociale betydning” forekommer at være meget svagt, for ikke at sige naivt: At en forudsætningsløs byarbejder i disse tider i et land uden ”fri” jord med sin familie - og uden en øre på lommen til betaling af bygninger, redskaber og dyr - skulle kunne flytte ud på ganske vist gratis, men dog jordrentepligtig jord, for et blive en løntrussel mod forbenede arbejdsgivere - det må have forekommet også samtiden at være et urealistisk argument! Og tillige et unødvendigt argument - for læs blot, hvad SC så fint videre skriver:

”Når jordprivilegiet er fjernet, kan arbejds lønnen ikke komme i den komplette afhængighed af den egentlige kapital, som den nu står i til det *blandingsvæsen*, der endnu af de fleste kaldes kapital, skønt det er en blanding af *egentlig kapital (arbejds-skabte værdier)* og *lovbeskyttede jordprivilegier*. Den egentlige kapital (EP: produktionskapitalen (i modsætning til spekulationskapitalen)) vil aldrig i og for sig have magt til at knægte arbejderen - **begge faktorer er lige nødvendige til produktionen, lige stærke og lige berettigede. Den ene vil aldrig enemægtig kunne foreskrive den anden sine tvangsvilkår!** Dette

overser bl. a. socialdemokraterne. Det er først, når kapitalen slår sig sammen med privilegierne, med uretfærdig lovgivning, at den bliver almægtig. Når arbejderen spærres ude fra de naturlige hjælpekilder, direkte eller indirekte, må han underkaste sig ethvert vilkår, der foreskrives ham." (EP: det havde været rigtigere, om SC her havde skrevet "arbejdet" i stedet for "arbejderen" - ellers fint og uden vaklen!).

I næste afsnit uddyber SC sin argumentation om lønfastsættelsen ved hjælp af "eget arbejde på egen jord":

"Anderledes, hvis privilegierne er ophævede. Da er arbejderen frit stillet overfor kapitalen, thi hvorfor skulle han gå ind på at lade sig engagere på ringere vilkår, end han selv var i stand til at skaffe sig ved *eget arbejde på egen jord*? Der er nu betingelser for en *virkelig* overenskomst mellem kapital og arbejde som den mellem køber og sælger. "Arbejdskøb" ville ikke få nogen foragtelig betydning i det øjeblik, at der ikke som nu væsentlig er tale om tvangskøb. Markedet vil være frit, og udveksling af arbejde vil ske på samme måde som enhver fri handel – imod dets fulde godtgørelse" (EP: Ja, men ikke af grund, SC så stædigt hager sig fast i, men fordi, som han ovenfor så rigtigt skriver: "Begge faktorer (arbejdet og kapitalen) er lige nødvendige til produktionen, lige stærke og lige berettigede. Den ene vil aldrig enemægtig kunne foreskrive den anden sine tvangsvilkår." - Men det skal medgives, at det i dag, hvor rigtig mange arbejdstagere tillige er grundejere, er langt lettere at se, at SC er på gatis med tesen "eget arbejde på egen jord som lønsætter!" Men altså unødvendigt).

SC fortsætter: "Kapitalen må under disse forhold lade arbejderen være medbestemmende om, hvorledes forholdet mellem renteudbytte og løn skal være. Den kan ikke mere *ved at forene sig med privilegierne stille arbejderen tvangsvalget mellem at sulte eller at arbejde for en løn, der ikke er stort mere end sulteløn!* . . . Når kapitalen ikke længere er forbundet med jordmonopolet, er den ude af stand til at trykke arbejdet uforholds-

mæssigt - det er derfor en nationaløkonomisk vildfarelse af socialdemokraterne at vende våbnene mod "kapitalen" uden at analysere denne faktor nærmere. De retter dem mod den gale side. De slås med forbundsfællerne indenfor den belejrede by om forrådet i stedet for i samlet skare at gøre udfald mod den virkelige fjende udenfor portene."

(Herefter kommer så det afsnit, som jeg har valgt at bringe ved begyndelsen af kapitlet, hvortil henvises. Det er nemlig vigtigt for forståelsen, både af det foregående og af det nedestående, at det læses i sin sammenhæng.)

SC fortsætter, idet jeg understreger, at der her tales om *individue*l hjælp: "Hvorfor *kan* staten overhovedet ikke hjælpe?"

1) Fordi den ikke ejer *motiver* til hjælpsomhed. Motiver tilhører nemlig det individuelle sjæleliv, og staten kan aldrig blive generalnævner for samtlige personligheder.

2) Fordi den ikke ejer *midler* dertil, da midlerne er fælleseje, og "hjælp" ifølge sagens natur aldrig kan være en fællesopgave for alle. Thi ved enhver hjælp må i det mindste nogle være de ydende.

3) Fordi den ikke har *evne* til godgørende handlinger. Den kan nemlig ikke beregne virkningen. Al gavelovgivning har erfaringsmæssigt vist sig at være forfejlet, bl. a. fordi hjælpen uundgåelig må ydes til grupper af mennesker, der normalt har økonomi tilfælles (en eller flere familier), i stedet for til den ene bestemte person, man har tiltænkt den. Man kan altså slet ikke garantere, at hjælpen kommer i de rette hænder!

Den statsmagt, som lægger an på en *direkte* hjælpepolitik, gør i virkeligheden et positivt skridt til hjælpsomhedens totale udryddelse, thi den giver blot de private bestræbelser en sovepudd. Den leverer de private borgere den bedst mulige undskyldning for at unddrage sig de hjælpsomhedspligter, som hidtil var gængse indenfor den naturlige familiekrede."

EP: Som jeg forstår ovenstående, er der tale om *individue*l *særhjælp*, hvilket også selv den nuværende socialliberale

statsmagt er forsigtig med at lovgive om! For hvor skal man stoppe? - Helt anderledes forholder det sig med det følgende:

SC: ”Derfor skulle staten, i stedet for at dulme symptomet fattigdom, analysere det og opspore dets årsager, undersøge om det beror på uretfærdige lovfæstede privilegier, på medfødt eller erhvervet invaliditet, akutte eller kroniske sygdomme, alderdomssvaghed, mangel på flid eller duelighed, letsindighed eller uheld (enker med mange børn f. eks.). (EP ang. det sidste: da dette jo er fra før p-pillens fremkomst, må det siges at være noget af en insinuation!).

Disse forskellige årsager vil da være at bekæmpe, *hver ad sin vej*: 1) De, der er af offentlig oprindelse, skal ikke bekæmpes ad privat vej, og 2) De, der er af privat oprindelse, skal ikke bekæmpes ad offentlig vej.

Lad staten træde til, hvor den har nogen skyld, men forlang ikke, at den skal sone alle mulige private synder. Lad staten fjerne alle de uretfærdige hindringer for alles lige ret, som den hidtil har opretholdt, lad den derigennem skabe et arbejdsgrundlag for enhver, der vil noget, så at ikke en eneste borger i fremtiden skal kunne sige: jeg ville gerne arbejde, men kunne ingen lejlighed få dertil. Lad den endvidere sørge for, at enhver umyndig nyder en opdragelse, der gør ham skikket til samfundslivet - da har den gjort, hvad den kan gøre!”

SC forklarer videre: ”Spørgsmålene erhvervet invaliditet og sygdom løses utvivlsomt bedst ved *gensidig forsikring*, gennem frivillig sammenslutning. Når adgang til arbejde er sikret enhver, vil man trygt kunne appellere til frivilligheden, og det kan heller ikke indses, med hvad ret man skulle kunne øve tvang. Hvad de medfødt invalide angår (ikke blot de åndeligt, men også de legemligt vanføre), ville der ikke kunne indvendes noget imod, at de gik ind under forsorgen for de umyndige.”

EP: Og nu kommer der noget, der i dag skurrer slemt i vore øren:

”Medens alle de personer med mangelfuld erhvervsevne, som ikke kan hjælpes ad forsikringsvejen, må falde ind under statens *forsorg*, kræver **de arbejdsu villige** en særlig omtale. Skønt de naturligvis ikke kan gøre nogen som helst *ret* gældende over for staten, kan denne dog ikke betragte deres tilværelse eller eksistensforhold som ligegyldige. *At lade dem forgå i smuds og sygdom ville være en hygiejnisk fare, som et retsvern må afværge. De må derfor henvises til arbejde under offentlig kontrol under mere eller mindre frivillige former!*”

EP: Min understregning for at markere min forundring over en så menneskefjendsk begrundelse og en formulering, der smager lidt af arbejdsanstalt - eller måske det, der er værre! Selv om det nok ikke har lydt helt så ubehageligt i 1922, må det uundgåeligt have skadet Retsforbundets sag, hvis ingen dengang tog afstand, eller forklarede sagen nøjere, hvilket hermed gøres: Det er vigtigt at huske på, at det er i *retsstaten*, vi befinder os, og at *arbejdsvægring derfor er renlivet bedrageri* - dels *modtager* de arbejdsu villige jo deres andele af grundskyldsoverskuddet, dels *yder* de jo ikke andet til samfundet end deres grundskyld (evt. gennem deres husleje), og dels får de i *retstaten* det fulde udbytte af deres indsats. Det er ikke som i dag, hvor de arbejdende ikke får det fulde udbytte af arbejdets værdi, og de arbejdsløse i virkeligheden *selv* (gennem indkomstskat af understøttelsen, moms, afgifter og skatteforårsaget varefordyrelse) betaler det meste af deres understøttelse! (Se videre om en mulig forklaring **på side 34 nederst og side 35 øverst**).

Videre: ”Hvad **alderdomsunderstøttelsen** angår, da kan moderne lovgivning herom vel nok betragtes som det mest klassiske eksempel på, hvilken kolossal misforståelse det er, når statsmagten tror sig i stand til at overtage funktioner og pligter, som tilhører privatlivet. Hvilken vanmagt den derved kommer til at røbe, og hvilken demoralisation den afstedkommer. *Denne karikatur af lovgivning kan ikke ofte nok drages frem til*

almindelig beskuelse! Medens det måtte være en naturlig opgave for en regering at *fæstne og betrygge* familielivet rundt omkring i hjemmene derigennem, at enhver tilsikredes sin part af naturens goder - *grundbetingelsen for et hjem* - således at hjemmene kunne blive arnesteder for naturlige følelser og forpligtelser mellem den gamle og den unge slægt, ***gør man ved denne lovgivning alt for at splitte hjemmene!***"

SC angriber herefter den åbenbart udbredte svindel omkring, hvem der "behøver" understøttelse: "Det gør ikke mindst *de letsindigste, de dovneste, de, der lyver mest og bedst skjuler deres kår for myndighederne - eller de yngre medlemmer af familien, som trods velstand vil slippe for familiepligterne mod de gamle* (- thi man tager fejl, hvis man tror at kunne garantere, at det netop er dem, man har bestemt pengene for, der får dem!)."

SC forklarer, at erfaringen viser, at understøttelsen går til *børnene* eller sættes i sparekassen, så de blot øger arven, når de gamle dør. "I stedet for at de yngre skulle betragte det som en kærkommen pligt at have deres forældre hos sig i hjemmet som genstand for deres stadige omhu og som meddelagtige i det økonomiske fællesskab, går tidens ånd nu ud på at give de gamle præget af en art finere fattiglemmer."

SC går ind for en form for frivillige alderdomsforsikringer, hvis man da ikke stoler på egne kræfter - *et offentligt anliggende kan det i al fald aldrig blive!* "Hvis under de forhold, retsstaten vil skabe, et menneske henlægger 50 kr. af sin overskudsandel i grundskylden fra sit 18. år til sit 65. år, vil han kunne sikre sig en årlig livrente fra den alder på 800 kr." - Hvilket var mange penge dengang!

SC fortsætter: "På samme måde med ***arbejdsløshedsspørgsmålet*** - også her kvaksalvererer man med direkte statshjælp i stedet for at gå til ondets rod. . . . Arbejderne tager imod en årlig almisse i stedet for, at de simpelthen skulle gå til staten og *kræve deres ret* - den ret til et *arbejdsgrundlag*, som enhver borger

kan kræve som følge af, at han er medejer af landets samlede grundværdi. *Men dette er en alt for indviklet tankegang for vore politikere.*”

(EP: - Det er det altså også for vi andre! Vi har desværre her igen et eks. på, at SC roder rundt i selve jordrenteproblematikken. Medmindre der på SC's tid var megen fri jord af rimelig kvalitet (hvad der ikke var!) er jordrentens inddragelse gennem grundskyld naturligvis ingen garanti for, at enhver, der ønsker det, er sikret ”eget arbejde på egen jord”, sådan som SC ofte formulerer det, og som han her tydeligvis hentyder til med udtrykket ”arbejdsgrundlag”. I princippet ville det jo betyde, at der er garanti for, at Danmarks jord kan opdeles i mere end 5 mill. jordejendomme - og at den, der betaler sin grundskyld til enhver tid kan risikere at måtte aflevere noget af sin ejendom til en, der også ønsker at ”arbejde på egen jord”, hvad han så heller ikke kan være sikker på! Grundskyld er netop et Columbusæg derved, at den sikrer skødehaverne brugsretten og alle borgere (*inclusive* skødehaverne, hvilket ofte glemmes!) med ejendomsretten til *jordens naturgivne og samfundskabte værdi*. Måske er SC ledt på vildspor af *Henry George*, der netop levede i et land og i en tid med megen fri jord?).

SC kommer lidt skævt ind på begrebet *offentligt arbejde*, idet han uden videre antager, at der så vil være tale om arbejde, ”som i og for sig ikke påkræves af forholdene. Det er kun maskeret velgørenhed, som til ingen nytte vil sætte de offentlige udgifter op. ... en slig politik er uhyre godtkøbs, thi unyttigt arbejde er der altid nok af”. Men heldigvis er der nyttigt arbejde nok overalt, ”og den enkelte skulle nok selv vide at finde det, hvis man blot gjorde det ene for ham: at fjerne hindringerne. *Fjern grundspekulanten* (med grundskyld), *der lukker for adgangen til jorden, og ophør med at beskatte arbejdet i dets frie udfoldelse og i dets resultater*, så behøver ingen villige hænder at ligge ledige i skødet.”

(EP: Grundspekulation var utvivlsomt et stort problem på SC's tid, men det er alligevel mærkeligt, at SC ikke langer voldsommere ud efter *spekulationskapitalen og kapitaliseringen af alle fremskridt* som sådan).

Og så til noget helt andet: ”**Kulturen** er et område, hvor statsmagten afgjort ikke har noget at gøre. Intetsteds er den mere afmægtig til at gøre noget godt end her, og intetsteds kan den som her misbruge sin indflydelse til at gøre skade. Vi vil ganske forbigå den støtte, statsmagten hos os yder en bestemt religiøs trosbekendelse - de mennesker, der ikke er i stand til at indse det uanstændige i, at folk tvinges til at betale skatter til slige formål, overfor dem forslår retsargumenter overhovedet ikke. (EP: Dette betyder ikke, at SC var ateist).

Derimod må vi nærmere betragte de store bevillinger til de mange andre kulturformål, man finder finansloven vrimlende fuld af. . . . Jeg sigter til alle disse tilskud til højere og lavere skoler, seminarier, tekniske skoler, højskoler, videnskabelige læreanstalter, kunstakademi, museer, biblioteker, teatre, alle disse understøttelser til kunstnere, videnskabsmænd, tidsskrifter, kongresser, foredragsforeninger osv., osv.

. . . Man står endnu ganske fremmed overfor den tankegang, at opdragelse og faglig-teknisk og videnskabelig uddannelse skulle være noget, der var staten uvedkommende. *Og dog er dette tilfældet!* Når man undtager det mål af kundskabsmeddelelse, der ovenfor (se kapitel 15 nederst) blev fastslået som noget, børnene har et bestemt krav på overfor staten, hører al oplæring privatlivet til. - Thi hvad der bestemmer den enkelte til at søge en videregående uddannelse i bestemt retning, teknisk, kunstnerisk eller videnskabelig, er eller bør dog være *individuelle anlæg*. . . Et offentligt anliggende bliver kun de videnskabelige studier, der udkræves til bestridelse af *retsvæsenets udøvelse*. (EP: Det betyder formentlig ikke, at disse studerende skal have understøttelse?).

Jo mere man nærmer sig *den æstetiske litteraturs og kunstens enemærker*, des urimeligere bliver statsbevillingerne, thi des mere fjerner man sig fra *det almene* (EP: Det, *alle* er lige interesserede i). Statsbudgettet indeholder på disse områder poster, der set under synspunktet almen interesse, er rentud parodiske!

Litteratur og kunst skal ligeså lidt som nogen som helst anden *individuel virksomhed* støttes med statsmidler. De skal nøjes med den anerkendelse og den løn, man *frivillig* vil give dem.”

- Og SC slutter dette kontroversielle kapitel med fynd og klem:

”Al denne klynken over mangel på tilstrækkelig materielt vederlag for kunstneriske værdier og den deraf følgende appel til staten kan logisk kun munde ud i det farlige krav om en eller anden *domstol*, der skal skille fårene fra bukkene – *opfede de første og jage de sidste ud på heden!* Netop i kunstens interesse burde kunstnerne være de bitreste modstandere af denne idé. Netop de burde være den mest ubegrænsede mistillid til al officiel bedømmelse og udvælgelse.

Den kunstner eller videnskabsmand, som ikke er villig til at udøve sin virksomhed under *risikoen* af aldrig at få sin produktion tilbørlig værdsat, *i ham bor der ingen sand skaberevne!*”

EP: Lug de værste tidsler ud af dette kapitel - tilbage vil da stå en værdifuld afgrøde, der kan give næring til den videre udbygning af *fremtidens retsliberale retsstat!*

Slutning

SC bruger 10 sider på at opsummere, og begynder således: ”Det billede af retsstaten, vi i det foregående har tegnet, vil og skal ikke fremkalde forestillingen om et eldorado. *Retsstaten indskrænker sig til at love dem, der vil og kan arbejde, sådanne vilkår, at de kan høste frugterne af deres arbejde fuldt ud.* Hverken mere eller mindre (EP: Hvad så med dem, der *ikke* kan ? Dette naturlige spørgsmål burde SC nok her have imødegået ved f.eks. at forklare, at retsstaten langt, langt bedre end noget andet system kan tage sig af sine svage - ganske enkelt fordi det er et *realværdi-system*, der ikke lader værdierne gå i grams til benefice for griskhed og naivitet i et af *pseudo-værdisystemerne*). Videre: Retsstaten går ud fra, at det menneske, *der ikke på retfærdighedens grundlag kæmper sin egen kamp, lærer ikke sin egen lykke at kende.* Og om nogensteds gælder her det ord, *at enhver må være sin egen lykkes smed - retsstaten hindrer blot troldene i at stjæle af de smedede guldringe.*

Lad os engang i korthed betragte arbejdets kår i retsstaten. Sin grundsætning, *at staten er til ene og alene for at værne den enkeltes personlige frihed og udbyttet af hans virksomhed*, fastslår den først og fremmest ved at give afkald på enhver ”beskatningsret” og deraf følgende ”ret” til at stifte gæld Ved at erstatte direkte og indirekte skatter med en grundskyld (*som ikke er afgift af arbejde, men af særfordel*) sker der en umådelig forskydning til fordel for den arbejdende del af samfundet. Arbejdet lettes for sin hidtil tungeste byrde, *entréen til arbejdsfeltet*, der gik i private lommer i stedet for at tilfalde alle medlemmer af samfundet. Arbejdernes livsomkostninger vil dale gennem vareprisernes fald. Grundspekulationen går ud af sagaen, og jordejerne søger at bringe det mest mulige ud af deres jord. Huslejen vil dale og ”bolignød” vil ikke kunne tænkes. Arbejderne ophører at være ejendomsløse og bliver uafhængige af kapitalen - thi den, der har brugsretten over et stykke jord, kan let skaffe kapital.

EP: Konklusionen er rigtig, men begrundelsen er forkert, for som i dag kommer det vel an på, om långiver har tillid til såvel låntager som projekt. Det rigtige er, at spekulationskapitalen er forsvundet p.gr.a. skattemonopolets, jordmonopolets, toldmonopolets og alle andre økonomiske monopolars bortfald, så at der kun er de to *aktive og samarbejdende* produktionsmidler, arbejdet og produktionskapitalen, tilbage. Som SC selv har skrevet det: ”Det er *monopolerne*, der sætter kapitalen i højsædet”.

Ang. løndannelsen citerer SC følgende fra Jacob E. Langes bog ”Den lige vej”: Først når arbejderne selv slutter sig sammen til andelsvirksomhed med selvvalgt driftsleder, opstår den målestok for lønnens retmæssige højde, som vil kunne skabe tryk i forholdet mellem arbejder og arbejdsgiver . . . Blot f. eks. en enkelt kulmine dreves således, ville det nuværende forhold være væsentlig ændret. Mindre end hvad arbejderne således selv kunne tjene, kunne ingen arbejdsgiver slippe for at give for lige arbejde. Mere ville ingen selv nok så stærk arbejderorganisation kunne forlange med håb om at gennemføre sine krav. Og således ville da nutidens fortvivlede lønkamp - hvor krigskassens størrelse er det afgørende - af sig selv svinde ind.”

Da alle skatter i modsætning til grundskylden væltes over på forbrugerne, vil deres fjernelse ”lette de almindelige livsvilkår overordentlig”. Samtidig med, at erhvervenes sunde trivsel således sikres, overflødiggøres den utidige hjælpevirksomhed, som ganske har forvansket statens karakter og forvandlet den til en institution, ved hjælp af hvilken enkelte klasser og partier kunne skaffe sig fordele på de andres bekostning. Retsstaten derimod vil skabe tilstande, hvor enhver arbejdsvillig er i stand til at sikre sig mod de økonomiske følger af sygdom, invaliditet og alderdom.

Hele almisselovgivningen vil forsvinde med undtagelse af *forsorgen* for alle åndeligt og legemligt hjælpeløse og forkomne individer, der næppe kan henregnes under almisselovgiv-

ning, men kan forsvares bl. a. af hygiejniske grunde (EP: Jeg har måske tidligere (på side 37) gjort SC uret på dette punkt, for han bruger her tydeligvis den hygiejniske begrundelse *for at undgå at komme i modstrid med retsmoralen* - og ikke nødvendigvis foragteligt).

SC skønner, at stats- og kommuneudgifterne - når opgaverne simplificeres som ovenfor anvist - vil falde fra ca. 1 milliard kr. til næppe mere end 100 millioner!

”Staten forvandles fra et filantropisk eller ”kulturbefordrende” overformynderi til et retsvæsen imod overgreb. Den anerkender nemlig, at der gives overgreb, ikke blot person og person imellem, men også fra statens side overfor individet. Den indhegner et fredlyst område, et privatliv, hvor individet må øve sin selvbestemmelsesret og råde suverænt – under ansvar. ***Retsstaten er måske det eneste udkast til en stat for voksne mennesker!***”

SC kommer herefter ind på, *hvorledes overgangen fra magtstat til retsstat skal ordnes*. ”Det må her fra første færd betones, at det er umuligt at anlægge en retsmoralsk målestok på forholdsregler, der anses som nødvendige for at omstyrte magtens herredømme og forvandle det til en retsordning. . . Og dette gælder, hvad enten man tænker på de politiske midler (rigsdagsafgørelser, folkeafstemninger, revolutionære kup) eller på de økonomiske reformer.”

EP: Som tidligere skrevet, så sagde Indiens premierminister *Nehru* til den franske kulturminister *Malraux*: ”*Det vanskeligste ved at regere, er at indføre retfærdige forhold med retfærdige midler!*”

For at komme ud over den nuværende tilstand af alles krig mod alle gælder kun ét hensyn: ”*Hvad der bedst og hurtigst fører til målet!* . . . At magtmidler for en gangs skyld sættes i bevægelse for at bøje magten ind under retsprincippet, kan ikke forkastes ud fra et etisk princip.”

”Om *de taktiske fremgangsmåder* lader sig ikke meget forudbestemme. Måske det bliver det nuværende flertalsdiktatur, hvem denne sidste rolle tilkommer at indskrænke sit eget almagtsstyre. Men det er også muligt, at det bliver *et fåtal* af intelligente modige mænd, der véd, hvad de vil. . . . Og *etisk set* er det ligegyldigt, om det er de mange stemmers eller de få viljers magt, der fuldbyrder overgangen” (EP: - Måske, men ikke demokratisk set, hvilket er en forudsætning for at gøre ordningen holdbar). SC har ingen tillid til en bearbejdelse af politikerne: ”En saglig omvendelse af politikere til en splinterny revolutionær opfattelse er vistnok aldrig oplevet!” (EP: En overgang fra det socialliberale system til det retsliberale er en evolution – ikke en revolution).

SC kommer videre ind på, om *overgangsperioden* skal være lang eller kort, evt. slet ingen. Under indtryk af den usikre tid efter verdenskrigen skriver han sikkert meget fornuftigt, at afgørelsen heraf beror på forhold, der kun i ringe grad lader sig forudbestemme.

Overgangsperiodens længde og *erstatningsspørgsmålet* hænger naturligvis sammen, og *Henry George* gik varmt ind for en lang overgangsperiode uden erstatning til jordejerne. Dette er SC ikke enig i, selv om det nok kan forsvares etisk.

EP: SC kommer ikke videre ind på spørgsmålet, hvilket måske er en skam, for *erstatningsspørgsmålet har (sammen med spørgsmålet om grundskylden kunne ”slå til”) været et alvorligt stridsemne i Retsforbundet*. Ganske unødigt forøvrigt!

Om *afviklingen af al den offentlige gæld* skriver SC: ”Heller ikke her er etiske hensyn de afgørende, thi offentlig gæld stiftet under magtstatens forhold, er ikke af kontraktlig karakter (EP: kan dette være rigtigt?), og *er derfor ikke bindende for umyndiggjorte samtidige, endsige for en efterslægt, der aldeles ikke har sanktioneret dens stiftelse eller interesseret sig for de formål, for hvis skyld den var stiftet*. Også her må synspunktet sandsynligvis blive rent praktisk: en del afhænger af, hvorvidt

retsstaten kan tilsidesætte ethvert hensyn til den udenlandske kapitalmagt, og hvorvidt de omgivende staters regeringer og militærvæsen er solidarisk med denne. De russiske kommunisters forsøg på at trodse disse magter synes allerede strandede. Men det er dog rigtigst at gøre opmærksom på, *at det retsmoralske synspunkt ikke kan føres i marken til fordel for statsgældens kreditorer*. . . Man kan med føje anlægge den betragtning, at retsstaten ved overtagelsen af boet efter sine forgængere skal betale så meget, som svarer til de aktiver, den modtager og hverken mere eller mindre.” - Hvad angår betænkelsen ved at svække retsstatens fremtidige kreditmuligheder, kan det gøres gældende, at retsstaten ikke vil have brug for ret megen kredit, da den ikke selv er erhvervsdrivende eller erhvervsstøttende. Alle overgangsbestemmelser er konjunkturbestemmelser - de hører ikke med til selve retsstatens bygning eller program og må derfor også søge anden art begrundelse. (EP: Ovenstående passer vist ikke ind i vore dages globaliserede økonomier - men nok, når alle lande er blevet retstater! Se om skyldnerforhold på side 25).

”Forholdet mellem mennesker kan grunde sig på 1) trang til ledelse eller 2) respekten for næstens selvstændighed.

1) Den første form har hidtil været den langt overvejende, og den kan variere i det uendelige. Lige fra det despotiske tryk, hvor medmenneskets ve og vel brutalt bøjes ind under herskerens vilje, til den blidere pånødelse af ”velgerninger”, der synes at gælde min næstes interesser, men i virkeligheden går ud på at tvinge hans personlighed ind under mine planer - en kærlighed, der strækker sig netop så langt, som det viser sig, at hans vilje går i samme retning som min. (EP: De fleste ”velgerninger” bliver nu ikke pånødte, de bliver *krævet!*) . . . - måske er den magtudøvelse den farligste, der grunder sig på et indbildt kendskab til næstens behov og kærligt påtvinger ham velvilje, gør ham afhængig og takskyldig, føjelig og følgagtig.”

2) Anderledes, hvor det mellem-menneskelige forhold grunder sig på respekten for næstens selvstændighed! ”Her kan et samliv gennemføres uden påtryk af nogen art. Frie individer kan udvikle initiativ indenfor en urørlig personlig grænse: *et samliv bygget på udveksling af værdier, fordi der her skabes værdier - ingen indretter sig på at leve af andres almisser. Mulighed for fred, fordi motiverne til angreb er bortfaldne!*

- Retsstaten betyder, at individet har et privatliv, hvor han er fuldkommen eneheriker - hvor han kan følge sin egen skabende drift og sine interesser. Fra dette område er det offentlige banlyst, og hvis der indenfor det skal herske fællesskab om visse anliggender, er individet medbestemmende *om og hvor langt* han vil være med. Grænsen for dette *fredlyste særområde* drages ikke efter vilkårlige afgørelser, men efter grundsætninger, som bunder i de sociale naturlove. . . ***Enhver sit og det øvrige fælles*** - således lyder i største korthed retsstatens motto!”

EP: Der følger nu et afsnit, som er så fint og vidtrækkende stort, at det må gengives i sin fulde ordlyd:

”- I de store folkereligioner, som har delt jorden imellem sig, findes som forudsætning for alle lærebygninger ***troen på en åndelig magt, hvis væsen er kærlighed, og at det er menneskets højeste formål at lade denne magt være rådende og alt beherskende i alle jordiske anliggender.***

Denne lære har i et par tusinde år været forkyndt menneskene - og det ville være formasteligt at påstå, at den ingen frugt har sat. Den har utvivlsomt mildnet folkenes sindelag og sæder og haft stor indflydelse på menneskenes gensidige private forhold. Senest under verdenskrigen har man set utallige rørende eksempler på, hvorledes mennesker er ilet vildfremmede brødre i fjerne egne til hjælp og derved har lindret målløse ulykker. På lignende måde ser man indenfor de enkelte små samfund mangfoldige bestræbelser rettede imod at støtte samfundets stedbørn og hjælpe de ejendomsløse og erhvervsløse.

Men hvoraf kommer det da, at ingen energi sættes ind på at forhindre selve ulykkerne, krigene og de sociale sammenstød? Hvorfor tillades det bestandig, at mennesker fødes ejendomsløse, og at de ingen virkefelter kan sikre sig? Er det dog ikke netop mangel på kærlighed?

- Dette giver ikke *hele* forklaringen. Jeg vil i al fald hellere tro, at når der i samfund, som kalder sig *kristne*, og som virkelig er i stand til at udvise stor offervillighed på mange områder, alligevel intet *grundigt* sker for at skabe en varig fredstilstand mellem folkene og indre ligevægt og arbejdsfred, ligger det til dels i en vis intellektuel mangel - eller rettere, *det ligger i, at den rent intellektuelle kultur og den personlige kultur, livskunstens kultur, ikke har holdt skridt med hinanden, men er gået hver sin vej.* I grek modsætning til det tankearbejde, der er udfoldet på så mange andre områder, naturvidenskabelige, tekniske osv. står den kendsgerning, at menneskets *indre liv*, dets drifter, dets følelser, vilkårene for dets højeste udfoldelse er ladt i stikken af tænkningen. Næsten ingen har interesseret sig for at bringe orden og sammenhæng til veje i *sjælelivet*.

Det er således påfaldende, at menneskehedens opdragere har oversprunget en så vigtig forudsætning for, at kærligheden mellem menneskene kunne udfolde sig i sin fulde blomstring og bære frugt, *som den menneskelige personligheds selvstændighed og frihed.* Den kærlighed, der her tænkes på, må ikke være blind, thi favntag kan blive så voldsomme, at de kvæler!

Og dog er denne forudsætning så snublende nærliggende. Når det hedder: du *skal* elske - hvem kan man da elske uden en *fri* personlighed, og hvor skulle det være muligt at yde kærlighed, yde noget værdifuldt med kærligt sind, når man ikke selv *er* en personlighed? - Hvorledes kan man give uden at være noget eller have noget at give? Medens denne forudsætning, *individets selvstændige betydning*, åbenbart er grundlaget for *Jesu* egen forkyndelse, har *kirken* tilsløret den, og intet af de moral-

systemer, der er byggede i vesten, har fuldt ud villet vedkende sig den. De fleste fornægter den direkte.

Hvad der tiltrænges nu, i dette øjeblik, er da ikke *at prædike* kærlighed, men at *søge at forstå* dens væsen og rolle i den verden, vi lever i, *og give den en rigtig retning*. På et bud om at elske hverandre kan samfundene ikke i dette øjeblik omskabes til fredeligt samlevende organismer. Det vil blot blive misforstået. Hvem tør benægte, at en forfatter som *von Bernhardt* mener at opfylde et kærlighedsbud, når han i hele menneskeheden interesse vil påføre verden den tyske kultur? Men er det ikke en misforståelse? *Eller når socialisterne og andre politikere praktiserer Jesu lære om offervillighed således, at den går ud på at tage fra nogle for at give til andre.* Kan de så ikke påberåbe sig bifald fra "kristne" præsters side? ***Den misforståelse må fjernes, at det er muligt at elske sin næste uden at have agtelse for ham som fri personlighed!***

Den, der i det private liv giver almisser i blinde til højre og venstre, forsømmer ofte at lægge mærke til den krænkelse, han tilføjer modtagerens menneskeværdighed. Han føler sig måske højt hævet derover. - *Man kan give således, at man forringer sin næste, **men det er ikke at elske ham.***"

Kærligheden til vore børn gør, at vi leder dem ved at anbringe nogle rækværker og afvisere, der kan gøre de første skridt nogenlunde trygge. Og den tager uden betænkning *magten* i sin tjeneste, fordi dette er foreløbigt, indtil modenhed opnås – den agter netop derved den vordende personlighed.

"Men den fuldmyndige, der frabeder sig sådanne "kærlighedsytringer", der skal pånødes - ja, som måske slet ikke ønsker at komme i berøring med vor personlighed, må vi alligevel søge udvej til at leve fredeligt side om side med. *Denne udvej er den gensidige anerkendelse af det fredlyste område, hvor selvbestemmelsesretten er suveræn – og ingen anden!* Holder du af mig, må du først og fremmest vise det ved at respektere *den* - holder du ikke af mig, kan vi alligevel samarbejde, *hvis*

du anerkender grænsen!" (EP: - som er: ligeberettigede sociale enere).

"De i det foregående opstillede *objektivt* formede regler for samlivet udgør mindstemålet af de krav, menneskene på forhånd må stille til hverandre for at indlade sig på fredeligt og frugtbart samvirke, og for at kunne opretholde den dertil bærende følelse, *tilliden*. Disse regler går netop ud på at omskrive en sfære, som må betragtes som individets retmæssige og ukrænkelige område - således forstået, at den ikke uden tilladelse kan overskrides, og at enhver krænkelse, ligesom enhver begæret ydelse, **kan gøre krav på vederlag!**"

EP: Bogen er ved at være slut, og jeg håber ikke, at jeg med dette kritiske resumé har overtrådt grænsen for den tillid, SC af gode grunde ikke har kunnet udvise mig - og som jeg derfor med en så meget desto større ansvarspådragelse har tilranet mig!

SC slutter stort og smukt: "Hvorfor var det af så eminent vigtighed at finde den *objektive* regel for menneskets indbyrdes forhold? Fordi det viste sig, at *alle subjektivt, personligt prægede bud eller råd ufravigelig lod sig misbruge i magtbegærets tjeneste*. Og det ligger i sagens natur, thi ethvert forhold til min næste, som skal bygge på *mine* personlige meninger, må nødvendigvis være et formynderforhold. Ikke engang så ædle følelser som sympati og kærlighed kan modstå denne fristelse til at blive formynderiske, thi de er oftest udtryk for, hvad jeg personlig foretrækker.

Det må ikke være afgørende for vort forhold til vore medmennesker, hvorledes *vi* kan ønske *dem* beskafne! *Retsmoralens højeste formål går ud på at sikre dem et eget område, hvor de kan udvikle alle de muligheder, der ligger i deres natur*. Det er således retsmoralen forstår sin kulturopgave: den rydder hindringerne og omgærder det område, hvor en selvstændig personlighed kan udfolde sig i tryghed. Selv er den ikke kul-

turskabende, men den øver heller ikke vold eller blot tryk af nogen art på den skabende personlighed, *der ikke træder andre for nær*. - Vor tid er *trællemærket* og uden agtelse for åndslivets vilkår: *åndsliv trives kun på grundlag af selvbestemmelsesret, egen eksistensbasis, eget ansvar og egen risiko - også i økonomisk henseende*.

Et objektivt moralbegreb, som fundament for den individuelle kultur, er derfor det, vor tid tiltrænger mere end noget andet. Alle hidtidige moralbegreber var subjektive og *måtte* derfor føre til katastrofer. Så længe verden ikke anerkender sådanne delingslinjer mellem individer indbyrdes og mellem individ og stat, som kan udledes af selve samlivets væsen, vil magtstater afløse hverandre i uophørlig række og i alle mulige skikkelser. Men hvad enten de kalder sig demokratiske, socialistiske eller bolschevistiske (EP: Og vi skal i dag tilføje: kapitalistiske og socialliberale) - *fælles for dem alle vil være deres fuldkomne mangel på evne til at skabe indre og ydre fredsvilkår!*”